

NARCOTICS ANONYMOUS

dannelse af STANDARDER & SUBJEKTIVITET i
selvorganiseret selvhjælp omkring afhængighed

MILLE KIRSTINE BYGBALLE KEIS

Prisopgavebesvarelse. Januar 2014
KØBENHAVNS UNIVERSITET
INSTITUT FOR PSYKOLOGI

ABSTRACT

Addiction problems raise a long line of questions regarding our understandings of autonomy, the body and subjectivity, and are also connected to broader discourses regarding health vs. disease, the normal vs. the pathological, and freedom vs. determinism. The problems of addiction are addressed in various disciplinary fields, and are approached in various forms of practical interventions. Addiction problems are surrounded with an ontological uncertainty, which makes it relevant to investigate how addiction is objectified as a particular kind of problem in particular kinds of intervention. This thesis is founded in an empirical investigation of Narcotics Anonymous (NA), an international and independent fellowship, which is based on the 12-Step program, and aimed at handling drug addiction. Through an analytical focus on the establishment and handling of standards, defined as different kinds of guidelines for practice, I investigate how characteristic ways of seeing and observing; distinctive ways of thinking and knowing; specific ways of acting, intervening and directing; and characteristic ways of forming subjects are constituted. This thesis is divided into four parts. Part one contains a presentation of the thesis' methodology. Part two contains an analysis of how addiction is objectified and stabilized as a certain kind of problem in NA. Part three contains an analysis of the central practices and techniques in NA aimed at handling this problem. Part four contains a short analysis of general themes, points to relevant perspectives for further investigations and contains a conclusion.

Afhængighedsproblematikker afføder en lang række spørgsmål vedrørende vores forståelser af autonomi, krop og subjektivitet, og kobler sig til bredere diskurser omkring sundhed og sygdom, det normale og det patologiske, frihed og determinisme. Som problematik er afhængighed placeret i et tværdisciplinært forskningsfelt, hvor der gives mange forskellige bud på forståelsen af afhængighed som problem og på praktiske interventioner i denne. I stedet for at fortvivle over den ontologiske usikkerhed, som præger feltet omkring afhængighedsstudier og -interventioner, så anskues denne usikkerhed i denne opgave i stedet som en relevant anledning til at undersøge, hvordan afhængighedens objektivitet forhandles i konkrete interventionsformer. Derfor undersøger jeg dette ud fra en empirisk undersøgelse af Narcotics Anonymous, et internationalt og uafhængigt 12-trinsfællesskab rettet mod at håndtere stofafhængighed. Gennem et analytisk fokus på etablering og regulering af standarder i NA, undersøger jeg hvordan der dannes særlige iagttagelsesmåder, vidensformer og praksisser/teknikker, som promoverer særlige former for subjektivitet. Undersøgelsen er struktureret omkring 4 dele. I den første del præsenteres undersøgelsen metodologi. I den anden del analyseres den særlige forståelse af afhængighed som problematik, der findes i NA. I den tredje del undersøges håndteringen af afhængighed i NA, og den fjerde del indeholder en kort analyse af mere generelle temaer og der peges på relevante perspektiver ift. videre undersøgelser, hvorefter opgaven afrundes med en konklusion.

INDHOLD

ABSTRACT.....	2
INDLEDNING.....	5
NARCOTICS ANONYMOUS.....	6
PROBLEMFOMULERING.....	8
LÆSEVEJLEDNING.....	8
DEN METATEORETISKE RAMME.....	11
DET ANALYTISKE GREB.....	12
ET RIDS AF FORSKNINGSFELTET.....	14
DEN PRAKSISBASEREDE KRITIK.....	16
STANDARDER SOM ANALYSESTRATEGISK BEGREB.....	17
OPGAVENS EMPIRISKE TILGANG.....	20
METODER & MATERIALER.....	21
NA LITTERATUREN.....	22
SPEAKS.....	24
FORESKRIVENDE TEKSTER – ET UDKAST TIL EN GENREBESTEMMELSE.....	25
PROBLEMATISERINGEN AF AFHÆNGIGHED.....	28
SYGDOMSFORSTÅElsen I NA.....	30
MAGTESLØSHED & OVERGIVELSE.....	34
DEN REDDEDE VILJE.....	37
IDENTITET & FORSKEL.....	39
DEN RENE KROP.....	43
OPSAMLING – DEL 2.....	48
CENTRALE PRAKSISSER & TEKNIKKER I NA.....	50
TRINARBEJDE.....	51
AT SKRIVE SIG SELV.....	53
SPONSORORDNINGEN.....	55
SPONSEEN.....	56
SPONSOREN.....	57
DELOPSAMLING.....	59
MØDEDELTAGELSE.....	59
ET PROTOTYPISK NA MØDE.....	60
MØDERUMMET'S MATERIELLE & DISKURSIVE KONSTITUERING.....	62
"NO CROSS-TALK".....	63
AT FORTÆLLE SIG SELV I FÆLLESSKABET.....	64
FORTÆLLINGEN SOM SELVSKABELSE & GENFORFATTELSE.....	65
HÅBSPRODUKTION – MØDET SOM AFFEKTIVT RUM.....	67
OPSAMLING – DEL 3.....	69

CENTRALE TEMAER & VIDERE PERSPEKTIVER.....	71
AFHÆNGIGHED SOM FORVRÆNGET SELVFORHOLD	71
RECOVERY – KULTIVERINGEN AF LIVSFØRELSE.....	72
TILBLIVELSER – DANNELSEN AF STANDARDER & SUBJEKTIVITET	73
VIDERE PERSPEKTIVER	75
KONKLUSION.....	77
LITTERATURLISTE.....	80
BILAG 1: KATALOG OVER OPGAENS EMPIRISKE MATERIALE.....	90
NA LITTERATUR.....	90
SPEAKS	91
INTERVIEWS & DELTAGEROBSERVATIONER.....	92
BILAG 2: NAs TRIN OG TRADITIONER.....	93
NARCOTICS ANONYMOUS 12 TRIN.....	93
NARCOTICS ANONYMOUS 12 TRADITIONER.....	93

INDLEDNING

”In the taxonomic reframing of a drug user as an addict, what changes are the most basic terms about her. From a situation of relative homeostatic stability and control, she is propelled into a narrative of inexorable decline and fatality from which she cannot disimplicate herself except by leaping into that other, even more pathos-ridden narrative called *kicking the habit*. From being the *subject* of her own perceptual manipulations or indeed experimentations, she is installed as the proper *object* of compulsory institutional disciplines, legal and medical ...” (Sedgwick, 1993: 131)

Når man ser på afhængighed som både forskningsobjekt og genstand for praktiske interventioner, så fremstår fænomenet som karakteriseret ved en vis genstridighed. Hvad er afhængighed for et fænomen? Og hvordan kan man studere dette? Det synes at forskyde sig, når man forsøger at begribe det, og afføder i samme moment en lang række spørgsmål omkring hvordan man kan tænke subjektivitet, krop, autonomi, styring/kontrol og behandling. Samtidig kobler det sig til en række bredere forståelser af sundhed og sygdom, det normale og det patologiske, frihed og determinisme og artikuleres i relation til en række temaer omkring risiko, forbrug, teknologi, naturlighed, lyst og nydelse (Keane, 2002; Reith, 2004). Når man taler om afhængighed, så peger man samtidig på subjektiviteten som et problem, idet man kan se afhængighed som en historisk og kulturelt betinget måde at problematisere personer på, når disse ikke længere genkendes som kompetente subjekter, forstået som frie og ansvarlige personer (Houborg Pedersen, 2006a). Afhængighedsfænomener synes dermed at pege på en aktørproblematik knyttet til et spørgsmål om, hvorvidt personen styrer sine egne handlinger, eller om personen styres af sin afhængighed (Houborg Pedersen, 2006b: 156). Hermed synes afhængighed at aktualisere nogle grundlæggende spørgsmål omkring selv og subjektivitet (Nissen, 2010b: 233).

Som problematik er afhængighed også placeret i, hvad der kan beskrives som, en tværdisciplinær krydsild af teoretiske diskussioner omkring fænomenets beskaffenhed, samt validiteten og implikationerne af forskellige bud på dets definition. Den manglende frihed, som det afhængige subjekt synes at inkarnere, kan problematiseres på forskellige måder, alt efter om man anskuer afhængighed som et medicinsk, psykologisk, sociologisk, epidemiologisk eller åndeligt problem, hvormed en række forskellige typer af ekspertise kommer i spil. Disse forskellige problematiseringer af den afhængiges ufrihed er samtidig forbundet med bestemte

antagelser om, hvordan man via forskellige typer af indsatser kan genetablere subjektets frihed. Dermed placeres afhængighedsproblematikker også i et praktisk spændingsfelt af forskellige aktører og interventionsformer, hvor afhængighed fungerer som et organiserende begreb i de konkrete indsatser, men hvor forståelserne og forklaringerne af afhængighed synes at variere betragteligt. Det er dermed ikke entydigt, hvad man henviser til, når man taler om afhængighed, og det er heller ikke entydigt, hvordan det afhængige subjekt forstås i forskellige konkrete interventioner.

Det er dette felt, som denne opgave skriver sig ind i. I stedet for at fortvivle over den ontologiske usikkerhed, som præger feltet omkring afhængighed, så ses denne i stedet som en relevant åbning og anledning til at rette vores opmærksomhed mod hvordan denne usikkerhed håndteres og afhængighedens objektivitet forhandles i konkrete praksisser. Hermed fokuseres udforskningen på, hvordan der skabes ankerpunkter i det ontologiske uvejr, som afhængighed er anledning til (Johannesen, 2010; Nissen, 2010a). Ved at undersøge hvordan afhængighed objektiviteres, åbnes der også for, at vi kan spørge til hvilke mulighedsbetingelser for subjektivitet, der konstitueres via disse objektiviteringer. Hvordan dette undersøges i opgaven vender vi tilbage til – lad os først se lidt nærmere på den specifikke tilgang til afhængighedsproblematikker, som udgør opgavens empiriske genstand, for igennem introduktionen af denne at få situeret opgaven i feltet.

NARCOTICS ANONYMOUS

I denne opgave udforskes fællesskaber og aktiviteter i Narcotics Anonymous (NA), et 12-trinsfællesskab rettet mod at håndtere afhængighed af stoffer, der har som formål at udbrede budskabet om, at bedring er muligt, at man kan holde op med at bruge, blive fri af tvangen til at bruge og finde en ny måde at leve på (NA, L.05: 123). Den primære service, der tilbydes i NA, består af gruppemøder, som er baseret på de grundlæggende principper i de 12 trin og de 12 traditioner¹, der tilsammen udgør 12-trinsprogrammet. NA udspringer af Alcoholics Anonymous (AA), hvorfra NA har hentet sine grundlæggende principper, men NA fokuserer på afhængighed som en bredere problematik end AA, der er organiseret omkring et fokus på alkohol (NA, L.09).

NA er ikke affilieret med andre organisationer, inklusiv andre 12-trinsfællesskaber, og det drives som en græsrodsorganisation med en flad struktur uden nogen ansatte (NA, L.09). Der er altså

¹ Se bilag 2 for den fulde ordlyd af de 12 trin og de 12 traditioner.

tale om en særlig form for socialt arbejde, der kan karakteriseres som selvorganiseret selvhjælp, og som er forskellig fra det professionelle sociale arbejde, der varetages af statslige eller private institutioner (Høgsbro, 1992). Endvidere afholder NA sig fra at indtage en position i offentlige debatter omkring behandlingstiltag, diskussioner omkring afhængighed eller legalisering af rusmidler, jf. NAs tiende tradition (NA, L.01: 196). Heri adskiller NA sig fra fx patientforeninger eller andre interesseorganisationer som fx den danske Brugerforeningen, som aktivt søger indflydelse på offentlige beslutningsprocesser og behandlingsindsatser rettet mod stofmisbrug.

Selvom NA fungerer som et uafhængigt fællesskab, så kan organisationen forbindes til fremkomsten af en lang række forskellige 12-trinsfællesskaber (Room, 1992; Rice, 1998: 51), fx Gamblers Anonymous (GA), Overeaters Anonymous (OA), Sex and Love Addicts Anonymous (SLAA), Co-Dependents Anonymous (CoDA), der alle anskuer problemer med spil, mad, kærlighed, etc. som udtryk for en underliggende afhængighedsproblematik. I forbindelse med fremkomsten af disse nye 12-trinsfællesskaber har alkoholikeren og narkomanen fungeret som modeller i udviklingen af en mere generel forståelse af afhængighedens anatomi. Særligt narkomanen synes at have fungeret som prototype for den forståelse af afhængighed, der nu er udbredt til en lang række forskellige aktiviteter, substanser og relationer (Ferenzy & Turner, 2013: 81)². Dermed fremstår 12-trinsprogrammet som en standardiseret tilgang til at begribe og håndtere afhængighedsproblematikker, som synes at blive stadigt mere udbredt, idet et stigende antal selvhjælpsfællesskaber organiseres omkring de samme 12 trin og 12 traditioner.

Men hvordan håndteres den ontologiske usikkerhed, som præger feltet omkring afhængighed i disse 12-trinsfællesskaber? Hvilken forståelse af afhængighed er disse 12-trinsfællesskaber baseret på? Og hvordan lægger deltagelsen i disse op til særlige håndteringsmåder eller interventionsformer ift. afhængighedsproblematikker?

Dette udforskes i denne opgave gennem en empirisk undersøgelse af NA fællesskabets udgave af 12-trinsprogrammet, med fokus på, hvordan der etableres en række standarder³ for, hvordan afhængighed forstås og håndteres som en særlig slags problematik i NA, hvormed opgaven

² Samtidig flyder forskellige dele af 12-trinsprogrammet også over i professionaliserede behandlingsindsatser, fx Minnesota behandlinger, der er baseret på en 12-trinsmodel, se fx Steffen (1993, 1996) og Hansen (1998).

³ I denne opgave defineres standarder helt overordnet som retningslinjer, der har en formaterende og regulerende effekt på praksis. Opgavens brug af standardbegrebet defineres nærmere i opgavens første del.

overordnet kan siges at have et eksplorativt sigte. Dette giver anledning til følgende problemformulering for opgaven:

PROBLEMFORMULERING

Med udgangspunkt i en empirisk undersøgelse af Narcotics Anonymous analyseres etablering og regulering af standarder i NA. Den empiriske analyse er desuden udgangspunkt for en teoretisk analyse af standarders medvirken til dannelse af deltagernes subjektivitet.

Ovenstående problemformulering indeholder både en opgave med at artikulere, hvordan der konstitueres forskellige standarder omkring afhængighed og håndteringen af denne i NA, og et spørgsmål om, hvordan disse tages op af deltagerne, for herigennem at åbne for udforskningen af, hvordan standarder kan medvirke til dannelse af deltagernes subjektivitet. Her forskydes opmærksomheden fra selve standarden til standardens mulige effekter, og til hvordan standarden tages op, forhandles og eventuelt transformeres gennem deltagelse.

Det er væsentligt at påpege, at denne opgave ikke er en evaluering af NAs eventuelle behandlingsmæssige effektivitet; en sådan undersøgelse ligger uden for rammerne af denne opgaves sigte. For eksempler på studier, der på forskellige måder evaluerer effektiviteten af deltagelse i 12-trinsfællesskaber som enten behandlings- eller vedligeholdelsesprogram, se i stedet Fiorentine (1999), Morgenstern et al. (1997), Fiorentine & Hillhouse (2000), Keene (2000), Kelly (2003), Humphreys (2004), Mankowski, Humphreys & Moos (2004), Flora, Raftopoulos & Pontikes (2010)⁴.

LÆSEVEJLEDNING

Opgavens udforskning fremstilles gennem **fire hoveddele**.

Del 1 indeholder en *indføring i opgavens metodologi*. I denne del af opgaven afklares opgavens metateoretiske ramme. Herefter udfoldes opgavens analytiske greb, min placering i forskningsfeltet ekspliciteres, og brugen af standarder som analysestrategisk begreb præsenteres. Herefter udfoldes opgavens empiriske tilgang, og de metoder og materialer som ligger til grund for opgavens empiriske analyser præsenteres.

⁴ Og se Humphreys & Rappaport (1994) for perspektiver på udfordringer omkring at evaluere effekt af deltagelse i selvhjælpsfællesskaber.

Del 2 indeholder en analyse af *forståelsen af afhængighed i NA*, ud fra et fokus på, hvordan NA fremstiller afhængighed som en særlig problematik, og dermed stabiliserer nogle af de mange spørgsmål, som afhængighedsproblematikker giver anledning til.

Del 3 indeholder en analyse af centrale praksisser og teknikker i NA, som er rettet mod en *håndtering af afhængigheden*. I denne del af opgaven udfoldes udvalgte aspekter og effekter af arbejdet med de 12 trin, af sponsorordningen og mødedeltagelsen ud fra et fokus på, hvordan afhængighed håndteres og gøres til genstand for intervention.

Del 4 indeholder en kort opsamling og analyse af *overordnede tematiske tråde*, hvorefter jeg peger på *videre perspektiver*, som kunne være relevante for videre udforskninger. Derefter afsluttes opgaven med en konklusion.

DEL I

INDFØRING –
OPGAVENS METODOLOGI

I opgavens første del fremstilles opgavens metodologi, forstået som det systematiske forhold mellem de forskellige empiriske og ikke-empiriske komponenter, der tilsammen udgør forskningsprocessens metodologiske cirkel (jf. Valsiner, 1997: 18f). I de følgende afsnit præsenteres de forskellige teoretiske niveauer i opgavens metodologi. Først afklares de mest overordnede teoretiske antagelser i afsnittet om opgavens metateoretiske ramme; dernæst præsenteres opgavens analytiske greb, min situering i forskningsfeltet og den praksisbaserede kritik, som jeg forsøger at udfolde i opgaven; og til sidst præsenteres standarder som analysestrategisk begreb. Herefter følger en række afsnit om opgavens empiriske tilgang, hvor jeg præsenterer de metoder og materialer, som udgør opgavens empiriske fundament.

DEN METATEORETISKE RAMME

Når jeg beskæftiger mig med mig afhængighed og NA som en særlig historisk og kulturel praksisform rettet mod at håndtere denne, så arbejder jeg med en tværdisciplinær problemstilling. Derfor har jeg også valgt en tværdisciplinær tilgang i besvarelsen af opgavens problemformulering. De divergerende perspektiver, som en tværdisciplinær tilgang åbner for, kan på forskellige måder bidrage til at afdække forskellige aspekter ved genstandsfeltet, og i min besvarelse af opgavens problemformulering har jeg derfor valgt at fokusere på at fremstille en syntese af det empiriske materiale og de forskellige teoretiske perspektiver, frem for at fremstille udtømmende redegørelser for de enkelte teoretiske perspektiver. Jeg trækker derfor på et bredt repertoire af teoretiske perspektiver, som kan krydsbefrugte hinanden i udviklingen af opgavens tilgang og de konkrete analyser, idet de løbende relateres til hinanden og til opgavens empiriske materiale.

Med udgangspunkt i Pepper (1942) kan opgavens metateoretiske udgangspunkt beskrives som kontekstualistisk, hvilket implicerer, at fænomener må studeres i deres større historiske, kulturelle, politiske og diskursive kontekster. Kontekstuelle forståelser findes i forskellige variationer inden for forskellige teoritraditioner og discipliner, hvor de ofte går under betegnelser som kulturhistoriske, sociokulturelle, interaktionistiske, poststrukturalistiske eller socialkonstruktionistiske. Størstedelen af de forskellige teoretiske perspektiver, som inddrages i denne opgave, kan overordnet placeres inden for denne kontekstuelle rammeforståelse. De forskellige perspektiver varierer ift. hvorvidt de hælder mest til idealisme eller materialisme, hvordan de konciperer relationen mellem individ og samfund, og hvordan de forholder sig til spørgsmål omkring subjekt-objekt relationer, men en diskussion af disse variationer ligger uden

for denne opgaves sigte og omfang. Jeg vil i stedet pege på nogle overordnede fællesstræk, der fungerer som opgavens grundlæggende antagelser omkring ontologi og epistemologi.

Et fællestræk for disse tilgange er, at de anlægger et anti-essentialistisk perspektiv på de fænomener, de studerer. Dette implicerer, at fænomener som subjektivitet og afhængighed ikke anskues som uforanderlige genstande med en given essens, men i stedet anskues som historiske og kontingente fænomener (Foucault, 2002; Latour, 2005; Nissen, 2010b), hvilket skaber en opmærksomhed på *tilblivelsesprocesser* – dvs. på hvordan de fænomener vi har med at gøre produceres gennem de bestemte begreber og bredere diskursive og materielle anordninger, som vi bruger, når vi beskriver, ordner og håndterer forhold i verden (ibid.). En central antagelse i denne opgave er, at disse tilblivelsesprocesser ikke kun er rent sproglig, men i stedet indebærer mere omfattende praktiske processer og materielle og institutionelle arrangementer. Dette medfører, at de fænomener, der gøres til genstand for udforskning, i lige så høj grad er kontingente fænomener som de metoder og teorier, der er impliceret i udforskningen (Latour, 1999, 2005; Barad, 2007).

”Ontologies are brought into being, sustained, or allowed to wither away in common, day-to-day, sociomaterial practices.” (Mol, 2002: 6)

En anden fællesnævner for de kontekstualistiske perspektiver er, at de lægger op til en praksisbaseret epistemologi (ibid.; Nissen, 2010a; Jensen, 1992). Objektivitet anskues hermed som noget, der etableres og sanktioneres i praktiske sammenhænge, og som derigennem formidler dannelse af særlige former for subjektivitet. Dette peger på, hvordan objektivitet – ligesom subjektivitet – implicerer en tilblivelsesproces, der kan udforskes og udfordres som noget, der etableres i konkrete praksisser. Det skaber også en opmærksomhed på betydningen af de materielle, eksistentielle og politiske forhold (ibid.), som udgør de begrænsende betingelser for konstitueringen af fænomenet og genstandsfeltet.

DET ANALYTISKE GREB

Opgavens analytiske greb er inspireret af de governmentalitystudier, der bl.a. findes hos Foucault (2002), Rose (1996; 1999a) og Dean (2006), som analyserer de praksis-epistemologiske felter, hvori der dannes særlige styrings- og håndteringsformer, som samtidig muliggør opkomsten af bestemte objekter og subjekter (Villadsen, 2006a: 15). Governmentalityanalyser indeholder ifølge Dean to centrale analysegreb: genealogien og

praksisregimeanalysen (Dean, 2006; Villadsen, 2006a: 17). I genealogien undersøges bestemte fænomener ud fra en grundig udforskning af deres forhistorie, og ved samtidig at spore de dertil knyttede håndteringsformers historiske udvikling, muliggør dette analysegreb en mere generel udforskning af fremkomsten og udbredelsen af mere overordnede styringslogikker på tværs af forskellige institutioner og praksisformer, hvorfor genealogien ofte anvendes til at udforske magtformernes tilblivelseshistorie (fx Foucault, 2002, 2004b; Rose, 2009; Dean, 2006). Men da der allerede findes en række genealogiske analyser af feltet omkring afhængighed og misbrugsbehandling (se fx Valverde, 1998; Houborg Pedersen, 2006a; Winsløw, 1984), og en sådan undersøgelse samtidig ligger uden for rammerne af denne opgaves omfang og hovedsagelige interesseområde, så har jeg primært ladet mig inspirere af praksisregimeanalysen, som den præsenteres af Dean (2006: 58f), og med yderligere inspiration fra Rose (1999a) og Houborg Pedersen (2006b).

Praksisregimer kan grundlæggende defineres som relativt sammenhængende måder at gøre ting på. De er mere eller mindre organiserede måder, hvorpå vi til bestemte tider og i bestemte sammenhænge tænker, praktiserer og reformerer aktiviteter såsom omsorg, administration, rådgivning, sygepleje, afstraffelse, uddannelse osv. (Dean, 2006: 58f). I praksisregimet udvikles der altså rutinerede og ritualiserede måder at handle på, og samtidig konstitueres der særlige måder, hvorpå disse praksisser kan tænkes, gøres til objekt for viden og underkastes problematisering (ibid.: 58f). Analysen af praksisregimer indeholder et fokus på styringspraksisser, der udforskes ved at stille en række 'hvordan' spørgsmål, der ifølge Dean (2006: 61f) og Rose (1999a: xi) bør rettes mod følgende dimensioner i praksisregimet:

1. Iagttagelsesmåder: Hvilke former for iagttagelse – måder at se og erkende på – er på spil? Hvilke problematiseringer finder sted, hvordan og med baggrund i hvilke forståelser eller forklaringer?
2. Vidensformer: Hvilke begreber og procedurer for skabelse af sandhed er på spil? Hvordan konstitueres autoritet og ekspertise inden for det konkrete praksisregime?
3. Teknikker/praksisser: Hvilke måder interverneres og styres der på – igennem hvilke mekanismer, teknikker og teknologier?
4. Subjektivitet: Hvilke former for subjektivitet søges etableret? Hvordan defineres og skabes subjektivitet, subjekter og identiteter?

Disse 4 dimensioner sameksisterer ifølge Dean (2006: 61) i ethvert praksisregime, og forudsætter hinanden, uden dog at kunne reduceres til hinanden; de er med andre ord gensidigt

konstituerende. Dette medfører en opmærksomhed på, hvordan konkrete praksisregimer er sammensat af en række heterogene elementer (ibid.), og i modsætning til mere 'letbenede', lingvistisk orienterede diskursanalyser, så betoner praksisregimeanalysen i højere grad undersøgelsesfeltets materialitet, teknologier og praksisser, og forsøger at beskrive de relationer, som eksisterer mellem praksisregimets forskellige samvirkende elementer (Villadsen, 2006a: 16f). Valget af praksisregimeanalysen som analytisk greb er også forbundet med udviklingen af min tilgang til forskningsfeltet, hvilket udfoldes nærmere i de følgende afsnit.

ET RIDS AF FORSKNINGSFELTET

Undervejs i min udforskning af de eksisterende forskningstilgange⁵ til 12-trinsfællesskaber tegnede der sig en overordnet tendens i forskningsfeltet til en fremstilling af *to overordnede rammefortællinger* omkring disse 12-trinsfællesskaber, som de ellers forskelligartede forskningstilgange kan placeres indenfor. Den første rammefortælling fremstilles via studier, som primært er organiseret omkring et analytisk fokus på iagttagelsesmåder og vidensformer, hvilket ofte funderes i en analytisk betoning af magtforhold, diskurser og subjektivitet. Det fører til forskellige former for kritiske fremstillinger af 12-trinsfællesskaberne, hvor disse fx ses som værende funderet i en fejltagtig forståelse af afhængighed som fænomen eller som en repressiv tilgang til håndteringen af afhængighedsfænomener; for forskellige eksempler på dette, se Keane (2002), Lyons (2005), Davies (1997), Malins (2004), Peele (1995), Recke (2013), Bloch & Jourdan (2013) og Nissen (2012a). Den anden rammefortælling fremstilles via studier, som primært er organiseret omkring et analytisk fokus på de konkrete praksisser og teknikker. Disse studier er ofte mere deskriptive i deres fremstillingsform og indeholder en mere pragmatisk betoning af de konkrete håndteringsstrategier, som deltagerne i 12-trinsfællesskaberne får adgang til, samt hvilke identitetsskabende effekter deltagelsen kan medføre, hvilket fx ses i de mere antropologisk og narrativt orienterede studier af 12-trinsfællesskaber, se Antze (1976; 1987), Mäkelä et al. (1996), Humphreys (2000; 2004), Valverde (1998), Valverde & White-Mair (1999), Rappaport (1993), Rafalovich (1999) og Steffen (1993; 1996). Et konkret eksempel på eksistensen af disse to overordnede rammefortællinger findes bl.a. i følgende passage fra Keane (2002):

⁵ Her er en note om min brug af forskningslitteraturen omkring 12-trinsfællesskaber på sin plads. Der findes mest forskning omkring AA, mens mængden af forskningslitteratur, der specifikt omhandler NA, er mere begrænset. Derfor trækker jeg på forskningslitteratur om en række forskellige 12-trinsfællesskaber, og tillader mig at generalisere overordnede pointer fra denne forskning, hvor de også synes at gælde for NA.

"The risk of interrogating self-help discourse, as I do in this chapter, is that it can appear to deny or minimize both the suffering and the achievements of those who have struggled with problems of addiction and found practical help and inspiration in self-help recovery programs. There is no doubt that AA and other twelve-step groups have helped many people transform their lives, but in this critical exercise, my concern is not with the experience of individuals. In her historical study of the governance of alcohol and alcoholism, Mariana Valverde makes an important distinction between the theoretical claims made in AA literature and the actual practices and techniques used by AA groups. She argues that focusing on the latter reveals AA to be much more pragmatic and hybrid in its approach to managing alcoholism than it is usually apparent in sociological and critical studies. While my project could be criticized for continuing the emphasis on ideas, ideals, texts and theory rather than practice, it is the case that the reading and writing of texts are a major part of the self-help and recovery movement". (ibid.: 67)

I ovenstående uddrag peger Keane på, hvordan der synes at eksistere en spænding i forskningsfeltet mellem de 2 overordnede rammefortællinger, der lidt karikeret kan karakteriseres som hhv. kritiske og pragmatiske. Ud fra de 4 dimensioner, som praksisregimeanalysen skaber en opmærksomhed på, kan man sige, at hvor de kritiske tilgange primært fokuserer på iagttagelsesmåder og vidensformer på bekostning af en opmærksomhed på de konkrete praksisser og teknikker, så risikerer de mere pragmatiske tilgange at miste opmærksomheden på de grundlæggende spørgsmål omkring magtforhold og subjektivitet, som afhængighedsfænomener også rejser. Men samtidig kan man også anskue fremkomsten af disse 2 overordnede rammefortællinger som symptomatisk på et spændingsforhold som findes i forskningens genstand – et spændingsforhold, der adresseres på følgende måde af Sedgwick (1993):

"... in twelve-step programs the loci of absolute compulsion and absolute voluntariness are multiplied. Sites of submission to a compulsion figures as absolute include the insistence on a pathological model ...; the subscription to an anti-existential rhetoric of unchangeable identities ...; and the submissive recourse to a receding but structurally necessary "higher power". At the same time, sites of a voluntariness also figured as absolute are procured and multiplied by fragmentation – in rituals of taking responsibility for damages of the past; in the decentralized and highly egalitarian, if also very stylized, structure of the group experience; and especially through a technique of temporal fragmentation, the highly existential "one day at a time" that dislinks every moment of choice (and of course they are infinite) from both the identity-history and the intention-futurity that might be thought to constrain it." (Sedgwick, 1993: 134)

Gennem disse modsætningsfyldte absolutter etableres et rum, der vibrerer af både tvang og frivillighed, og som både understreger viljens afmagt og viljens herredømme ift. afhængigheden.

Set i lyset af denne beskrivelse af sameksistensen af disse absolutter i 12-trinsfællesskaberne, så synes de 2 rammefortællinger at ende med at betone hver deres absolutter - de kritiske tilgange betoner særligt de objektive betingelser, tvangen, ufriheden og underkastelsen, mens de pragmatiske tilgange særligt betoner valgene, frivilligheden og de subjektive handlegrunde ift. anvendelsen af 12-trinsprogrammet og deltagelsen i 12-trinsfællesskaberne. Og hvor de kritiske tilgange særligt fremhæver de abstrakte og de almene aspekter af 12-trinsprogrammet, så fremhæver de pragmatiske tilgange i højere grad de konkrete handlinger samt den individuelle tilegnelse og anvendelse af 12-trinsprogrammet. Disse forskellige analytiske betoningers medfører, at de enkelte studier får fat i forskellige aspekter ved genstandsfeltet omkring 12-trinsfællesskaber og afhængighed. Dette er som sådan ikke problematisk, idet ethvert studie forudsætter en selektion af relevante aspekter, da genstandsfeltet er uendeligt aspektueret. Men det kan blive problematisk, hvis vi mister blikket for den metodiske reduktion, som er et grundvilkår i enhver form for videnskabeligt arbejde, og for de begrænsninger, som denne skaber for vores udsyn. Ift. denne opgaves genstand bliver det særligt problematisk, hvis det medfører, at vi i vores undersøgelser kun får fat i den ene side af de absolutter, som eksisterer side om side i 12-trinsfællesskaberne, da en implikation af dette kan være, at de 2 rammefortællinger glider fra hinanden og kommer til at fremstå som konkurrerende og gensidigt udelukkende perspektiver. Dermed risikerer man at annullere det kritisk-refleksive potentiale, der findes i en samlæsning af de enkelte studier på tværs af de overordnede rammefortællinger. Ligesom deltagerne i 12-trinsfællesskaberne, så står vi som forskere også over for det, som Sedgwick (1993: 134) kalder en paradoksal opgave ift. konkret at håndtere og navigere blandt modsætningsfyldte absolutter.

DEN PRAKSISBASEREDE KRITIK

Mit bud på håndteringen af denne opgave er, at vi i udforskningen af 12-trinsfællesskaber må udøve en praksisbaseret kritik. Denne tilgang er inspireret af Jensen (1992; 1999) og Nissen (2012a), og af den form for kritik som Foucault (2000b) bedriver i sit forfatterskab, og som er indbygget i praksisregimeanalysen som analytisk greb (Dean, 2006). I denne kritikform analyserer og reflekterer man over de grænsedragninger og distinktioner, som etableres i konkrete praksisser for at ophæve bestemte praksisformers selvfølkelige eller indlysende karakter (Foucault, 2000b: 315). Den praksisbaserede kritik er altså rettet mod at eksplicitere den tænkning og de ordninger, som implicit ligger i de måder vi styrer og styres på, og det sprog, praksisser og teknikker, vi gør det med, for herigennem at åbne et felt hvori vi kan reflektere

over måderne, vi gør ting på, og over mulighederne for at gøre tingene på en anden måde (ibid.; Dean, 2006: 80f).

I denne opgave forsøger jeg gennem opgavens analyser og argumentation at udfolde en praksisbaseret kritisk udforskning ved at fremstille en syntese af de forskellige teoretiske perspektiver gennem en tæt dialog med de beskrivelser af NAs praksisser, som fremstilles på baggrund af opgavens empiriske materiale. Dette er begrundet i et ønske om at bidrage konstruktivt til eksisterende diskussioner i det bredere forskningsfelt omkring afhængighed og misbrugsbehandling, hvor 12-trinsprogrammet udgør en ganske udbredt og omdiskuteret tilgang. Her håber jeg, at min udforskning kan bidrage til at fremstille mere nuanceret forståelse af, hvordan NA håndterer afhængighedsproblematikker, for derigennem at være med til at skabe et fundament for mere kvalificerede diskussioner i forskningsfeltet.

Men hvordan kan vi så studere NA ud fra dette standpunkt? Og hvordan kan vi konkret udforske NA med et blik for forholdene mellem de iagttagelsesmåder, vidensformer, teknikker og praksisser og subjektivitetsformer, som praksisregimeanalysen skaber en opmærksomhed på? Som det fremgår af opgavens problemformulering, så mener jeg, at vi kan gøre dette ved at studere *etableringen og reguleringen af standarder* i NA, hvilket udfoldes nærmere i de følgende afsnit.

STANDARDER SOM ANALYSESTRATEGISK BEGREB

Selve standardbegrebet kan forbindes til bredere diskussioner omkring standardisering af forskellige former for sundhedspraksisser og psykosocialt arbejde, som udgør et voksende tværdisciplinært forskningsfelt, se fx Bowker & Star (1999), Timmermans & Berg (2003), Middleton & Brown (2005), Latour (2005), Mol (2008), Timmermans & Epstein (2010), Busch (2011) og Nissen (2012a, in prep) for eksempler på forskellige tilgange, som studerer styring, ordninger og logikker i bestemte praksisformer ud fra et fokus på, hvordan standarder etableres og reguleres i konkrete praksisser. Det er med inspiration fra disse tilgange, at standardbegrebet tages op i denne opgave, da det synes at være et særligt frugtbart begreb ift. at operationalisere praksisregimeanalysen af NA og til at udfolde hvordan de komplekse spørgsmål, som afhængighedsproblematikker synes at rejse, stabiliseres og håndteres i NA.

Men hvad menes der med standarder?

Standarder defineres typisk som et sæt af vedtagne retningslinjer for produktionen af objekter (som både kan være genstande, subjekter og relationer), der strækker sig over mere end ét praksisfællesskab, og som bruges til at forbinde og organisere forskellige objekter og få dem til at virke sammen. Det påpeges, hvordan etableringen og reguleringen af standarder kræver en form for kollektiv indsats, fx i en professionel organisation eller en græsrodsbevægelse, og at når standarder først er etableret, kan det være vanskeligt at ændre disse (Bowker & Star, 1999: 13f). I deres undersøgelse af standarder og standardiseringsprocesser peger Timmermans & Berg (2003: 24-26) på 4 typer af standarder: *designstandarder*, som specificerer egenskaber og karakteristiske træk ved systemkomponenter; *terminologiske standarder*, fx klassifikationer der stabiliserer betydninger på tværs af tid og sted, og som fremstiller distinktioner mellem særlige grupper eller klasser af individer; *præstationsstandarder*, som specificerer de overordnede mål eller ønskede resultater; og *praksisstandarder*, som specificerer de konkrete processer og midler og indeholder mere konkrete retningslinjer for praksis, fx en række handlinger der skal foretages, når visse kriterier er opfyldt. Praksisstandarder kan variere i detaljeringsgrad og gyldighedsområde, og kan spænde fra overordnede retningslinjer til mere detaljerede beskrivelser af særlige procedurer eller fremgangsmåder.

Distinktionen mellem disse forskellige standarder skaber en opmærksomhed på, hvordan standarder kan være forskellige "slags", tjene forskellige formål og skabe forskellige effekter: "standards are not one uniform thing, with one uniform effect. They help to bring into existence new ideas, entities, values, and even subjects (...) Yet *different* standards do so *differently*" (ibid.: 23). Denne distinktion peger endvidere på, hvordan standarder kan forstås som mere end bare retningslinjer for produktionen af objekter; de indgår i bredere forstand i konstitueringen af de infrastrukturer, som her analyseres som praksisregimer (jf. Dean, 2006). Et centralt aspekt ved standarder er, at de muliggør koordinering (Latour, 2005: 227f). Standardernes koordinerende effekter kan undersøges ved at se på, hvordan der i en given praksisform skabes en særlig konfiguration af forskelligartede standarder, hvormed der dannes bestemte håndteringsformer, forstået som bestemte forhold mellem mål, midler, aktører og genstande, der kan undersøges ved at spørge til *hvem* der gør noget, ved *hvad*, *hvorfor* de gør det og *hvordan* (Nissen, 2012a: 120f). Brugen af standarder som analysestrategisk begreb skaber altså en opmærksomhed på, hvordan forskellige standarder i NA bidrager til at konstituere særlige videns- og deltagelsesformer, til at sætte bestemte interventionsobjekter, og til at afgrænse bestemte mål og midler som relevante i en given praksisform.

Et andet relevant aspekt ved standarder er deres almene karakter. Dette betyder ikke, at standarder er hverken evige eller universelle, men at der via standarden objektiveres et eller flere aspekter ved praksis, som gør det muligt at udbrede denne praksisform på tværs af tid og sted. Når standarder objektiveres, fx i skriftlige beskrivelser af en praksis, så sker der en abstraktion eller en almengørelse af standarderne, idet de løsrives fra den konkrete praksis. Dette muliggør, at standarden kan overføres og konkretiseres i andre praksisser andre steder. Ved at bruge standarder som analysestrategisk begreb bliver det muligt at forfølge og fastholde blikket på de stadige bevægelser mellem det abstrakte og det konkrete, og det individuelle og det almene i udforskningen af NA som praksisform (Jensen, 1992: 114). Dette er centralt ift. at udfolde en praksisbaseret kritisk udforskning, som kan fastholde forbindelserne mellem de to rammefortællinger i forskningsfeltet omkring 12-trinsfællesskaber.

Standarder har ofte karakter af selvfølgelige og usynlige aspekter ved bestemte praksisformer, og bliver tit først synlige, når de bryder sammen eller bliver genstand for stridigheder (Bowker & Star, 1991: 2f). Derfor indeholder denne undersøgelse af standarder i NA også et konkret analytisk arbejde med at artikulere, hvordan der *etableres* forskellige standarder i NAs tekster og praksisser, og hvordan disse standarder *håndteres og realiseres* i de konkrete praksisser. En central pointe ift. denne opgaves brug af standardbegrebet er nemlig, at standarders effekter ikke er givet ved standardernes objektive bestemmelser alene, men også hænger sammen med de subjektive håndteringer af standarden, som finder sted i konkrete praksisser. Som Timmermans & Epstein (2010) skriver:

“On the ground, every standard is simultaneously overdetermined and incomplete. To coordinate diverse activities, standards necessarily delegate some residual work that requires active participation and submission of people to the standard’s directives. Tinkering, repairing, subverting and circumventing prescriptions of the standard are necessary to make standards work.” (ibid.: 81)

Selvom standarder og standardiseringsprocesser kan synes at konnotere en form for overordnet koordinerende instans eller ovenfra kommende magtudøvelse, så gør Timmermans og Epstein os her opmærksomme på, at standarder i ligeså høj grad kan være emergente egenskaber ved bestemte praksisser. Standarder kan derfor ses som retningslinjer, der løbende dannes og omdannes, efterhånden som deltagerne tager dem op.

“...standard creation is fundamentally a social act. Although theoretically one person could create a standard, most standards are built collectively and, in order to work in a

standardized way, require some form of buy-in by multiple others.” (Timmermans & Epstein, 2010: 75)

Når man studerer standarder som emergente egenskaber ved praksis, skabes der også en opmærksomhed på, hvordan disse standarder er produkter af sociale forbindelser og påvirkninger, som opstår og vedligeholdes i historiske og kollektive processer (Sonne-Ragans, 2012: 102). Derfor må en analyse af standarder i NA også indeholde et fokus på, hvordan disse standarder etableres og reguleres i NA som fællesskab.

For at indfri ambitionen om en praksisbaseret kritisk udfordring af NA, der kan håndtere genstandsfeltets indre spændingsforhold, har jeg i de foregående afsnit argumenteret for fordelene ved at anvende standarder som analysestrategisk begreb i udforskningen af NA, da standardbegrebet kan bruges til at udfolde praksisregimeanalysens 4 dimensioner. Fokus er således på, hvordan etablering og regulering af standarder i NA er forbundet med konstitueringen af særlige iagttagelsesmåder, vidensformer, teknikker og forståelser af subjektivitet.

OPGAVENS EMPIRISKE TILGANG

Ud fra opgavens eksplorative sigte har jeg valgt at tilrettelægge min undersøgelse af etablering og regulering af standarder i NA som et casestudie, hvor mine spørgsmål og analytiske opmærksomheder løbende har taget form igennem mit møde med feltet, både igennem et omfattende litteraturstudie af forskning omkring afhængighed, 12-trinsfællesskaber, selvhjælp, behandling og socialt arbejde, samt igennem en løbende indsamling af forskellige former for empiriske materialer (dokumenter, lydoptagelser, interviews og observationer). Disse materialer udgør tilsammen udgangspunktet for opgavens tilblivelse, men vægtes og anvendes forskelligt i opgaven, hvilket uddybes i afsnittet om metoder og materialer. I forlængelse af min bestræbelse på at fremstille en syntese af forskellige teoretiske perspektiver fra forskningsfeltets to rammefortællinger via en praksisbaseret kritisk udforskning, har jeg valgt at tildele de empiriske materialer en fremtrædende plads i opgaven. Sigtet med denne prioritering er at fremstille *tykke (tætte) beskrivelser* af NAs forståelse af afhængighed som problematik og de praksisser og teknikker, hvormed denne problematik håndteres (jf. Geertz, 1973: 6f). Frem for kun at påpege eksistensen af en given forståelse eller praksis i NA, så udfoldes effekter og intentioner også i de tykke beskrivelser (ibid.), hvilket kræver en analytisk og teoretisk bearbejdning, som i denne opgave udfoldes gennem brugen af standarder som analysestrategisk

begreb. Samtidig afspejler mit valg af en empirisk funderet tilgang til undersøgelsen en bestræbelse på, gennem det empiriske materiale, at give mit fænomen mulighed for at yde modstand mod opgavens forskellige teoretiske fortolkninger og perspektiver (jf. Latour, 2004), da disse tolkninger kan konfronteres med det empiriske materiale (Dahler-Larsen, 2005).

Denne opgaves undersøgelsesstrategi kan derfor karakteriseres som en *assemblage* – en reflektiv sammenstyknings af forskellige former for empirisk materiale (Brown & Stenner, 2009: 7). Og det er i denne sammenstyknings, at NA opstår som *case*, som en videnskabelig genstand, der lægger op til en særlig håndtering:

”A case is something to explore, to learn from. It is specific and surprising. Attending to it carefully may make you reconsider what you thought was clear and distinct. It may interfere with your very language. And while a case cannot be generalized, neither is it local. Instead, its specificities are made to travel. When you move a case around, new things start to happen.” (Mol, 2008b: 32)

Dette har også betydning for opgavens fremstillingsform; i stedet for at strukturere opgaven i adskilte data- og analyseafsnit, så har jeg valgt at lave en tematisk opbygning af opgaven, hvor det empiriske materiale, analyserne af dette og de teoretisk informerede fortolkninger behandles sideløbende i opgavens forskellige dele. Dette kan også ses som et analysestrategisk greb, da det muliggør en løbende udforskning af de skæringsflader og brudflader, som opstår i mødet mellem opgavens empiriske materialer og forskellige teoretiske perspektiver – både de allerede eksisterende forskningsperspektiver indenfor feltet og andre teoretiske perspektiver, som jeg har fundet det relevant at inddrage, efterhånden som der gennem opgavens analyser trådte nye spørgsmål og opmærksomheder frem.

METODER & MATERIALER

Opgavens empiriske fundament udgøres primært af NA's egen litteratur og af speaks, som er personlige fortællinger, der er offentligt tilgængelige på NAs hjemmeside⁶. I opgavens indledende faser lavede jeg også deltagerobservationer på 5 åbne NA møder i København, hvor jeg efter møderne lavede feltnoter. I noteringen havde jeg særligt fokus på mødernes overordnede struktur og variationer i denne, brugen af litteratur på møderne, formen på de fortællinger, som i høj grad udgjorde mødernes indhold, bl.a. disse fortællingers forskellige tidlige strukturering, samt min egen kropslige oplevelse af møderne. Af etiske hensyn gengives

⁶ Se bilag 1 for et samlet katalog over opgavens empiriske materialer. Når jeg henviser til litteratur, opbygges referencen således: (NA, L.xx: sidetal). Når jeg henviser til speaks, opbygges referencen således: (Speakernavn,S.xx: tidspunkt). Se bilag 1 for eksempel.

der ikke konkrete fortællinger fra møderne, både for at respektere NA's princip om anonymitet, og fordi det ikke var muligt at indhente informeret samtykke fra deltagerne på møderne.

Jeg har endvidere foretaget 3 semistrukturerede interviews⁷ med 2 medlemmer af NA, en mand og en kvinde, der begge har over 15 års cleantime. Disse interviews blev primært foretaget med henblik på at skærpe min egen opmærksomhed på og forståelse af forskellige praksisser og aktiviteter i NA, da det her var muligt at spørge ind til indforståede aspekter af disse. Interviews og observationer inddrages kun i begrænset omfang i opgaven, da formålet med disse to tilgange primært har været at indkredse centrale temaer for udforskningen.

Ved at inddrage forskellige metoder i udforskningen muliggøres en integration af kropslige, sociale og materielle aspekter ved de diskursive data (Pedersen, 2012: 125); en proces, som ofte benævnes metodetriangulering, og som kan være med til at højne validiteten af ens analyser, når man arbejder med kvalitative data (ibid.). Når jeg i denne opgave trækker på forskellige former for materiale, så er det et ydmygt forsøg på triangulering, idet mine læsninger af NAs litteratur kan konfronteres med de udlægnings, der findes i de mundtlige speaks, og med de deltagerobservationer og interviews, jeg har foretaget.

NA LITTERATUREN

Det mest omfangsrige empiriske materiale i denne opgave udgøres af NA's egen litteratur⁸.

NA litteraturen består af forskellige typer af tekster, (jf. Antze, 1987). Den første type af tekster er forfattet af NA som fællesskab, og fortællestemmen er oftest et "vi". Disse tekster samler og ordner de grundlæggende antagelser, som er fundamentet i NA, og indeholder forklaringer og fortolkninger af NA's 12 trin og 12 traditioner. Eksempler på disse tekster findes i *Basic Text* (NA, L.07), *It Works – How and Why* (NA, L.01), *Living Clean* (NA, L.10) og *En introduktionsguide til Narcotics Anonymous* (NA, L.05). Den anden type af tekster består af anonymiserede anekdoter og livshistorier fortalt af NA medlemmer, som findes i den trykte litteratur. Disse findes fx i *Basic Text* (NA, L.07), *En introduktionsguide til Narcotics Anonymous* (NA, L.05) og i *Sponsorship* (NA, L.04). En tredje type af tekster består af forskellige typer af foldere (NA, L.09, L.11, L.12, L.14), der fx kan være rettet mod at informere udenforstående om NA, forskellige arbejdspapirer, der læses højt på møderne, af håndbøger, som beskriver, hvordan man kan oprette og drive et NA møde (NA, L.02), eller hvordan man bør forholde sig til spørgsmål om,

⁷ Alle tre interviews varede ca. 2 timer pr. interview.

⁸ Se bilag 1 for en oversigt over de forskellige teksters formater.

hvordan man kan bringe NAs budskab videre til offentligheden (NA, L.06), og af vejledninger til hvordan man kan arbejde med trinene (NA, L.03). Disse forskellige typer af litteratur er produceret af mange forskellige deltagere i fællesskab, og alt det skriftligt materiale er godkendt af NA's World Service Office. Det er pga. denne sanktionering, at disse dokumenter bruges som udgangspunkt for mine analyser af etableringen og reguleringen af standarder i NA⁹.

Disse forskellige typer af tekster kan beskrives som skriftlige anordninger eller materielle inskriptioner, der i kraft af deres tekstualitet og konkrete fysiske form, gør det muligt at fæstne begivenheder, beslutninger, relationer eller lignende, hvormed der skabes en objektiveret social virkelighed (Dahler-Larsen, 2005: 241). Via disse skriftlige anordninger bliver det endvidere muligt at skabe varige, stabile, mobile og sammenlignelige fremstillinger af en given praksis eller genstandsfelt (jf. Rose, 1999b: 36), hvilket skaber en opmærksomhed på teksters koordinerende og standardiserende effekter:

“The constancy of the text is key to the effect of institutional standardization across multiple local sites of people’s work. It produces for any institutional participant reading the text a standardized vocabulary, subject-object structure, entities, subjects and their interrelations and so forth.” (Smith, 2005:108)

“Texts, particularly texts in writing, (...) are certainly of major importance in producing the generalization and standardization of people’s doings ...” (Smith, 2005: 167)

Når man producerer tekstlige beskrivelser af en praksisform, så kan disse tekster altså ses som standardiserende i sig selv, da en væsentlig egenskab ved tekster er, at de tilslører en given praksisforms historicitet, idet de løfter handlinger begivenheder ud af den levede erfaring og dokumenterer dem i et dekontekstualiseret sprog og format (Mik-Meyer, 2005: 202). Men samtidig er det vigtigt at fastholde en opmærksomhed på, at disse fremstillinger ikke kan behandles som endelige eller udtømmende beskrivelser, men at de er genstand for løbende forhandlinger:

“...writing devices that put organization-in-action into words are the product of a *collective* effort that involves conflict and leads to intense negotiation; and such collective work is *never concluded*, for writing leads to endless rewriting.” (Callon, 2002: 201)

⁹ Det er en del af NA's 12 traditioner, at ingen enkeltperson kan repræsentere NA som fællesskab, og NA's egen litteratur er derfor det tætteste, man kan komme på et materiale, der kan ses som repræsentativt for de grundlæggende antagelser, der udgør fundamentet for NA som program og fællesskab (jf. Antze, 1987: 153), samtidig med at disse dokumenter antages at spille en central rolle ift. at konstituere og objektivere den service, som NA tilbyder, og de aktiviteter, der knytter sig til denne.

Disse genskrivningsprocesser finder bl.a. sted, hver gang teksternes aktiveres af deres læser, og indgår i det, som Smith (2005) kalder for tekst-læser-konversationer. Her peges på, hvordan læsningen af en tekst altid indebærer et udvekslingsforhold mellem hvordan læseren aktiverer teksten og hvordan læseren responderer på teksten i en konkrete, sociale kontekst. Tekster er dermed ikke bare passive, men ændrer til stadighed betydning afhængigt af, hvilken social kontekst de indgår i, og derfor opfordrer Smith os til at lægge mærke til, hvordan personer aktiverer disse tekster (ibid.: 169). Når man ser på NA, så foregår en del af disse genskrivningsprocesser særligt gennem den fortløbende produktion af personlige fortællinger om betydningen og brugen af programmet, der bl.a. finder sted, når deltagerne i NA deler deres personlige historie og erfaringer, hvilket både foregår mundtligt og skriftligt.

En del af disse genskrivninger sker også via de ritualiserede handlinger og relationer, som findes i NA, fx i *sponsorordningen* (hvor sponsor og sponsee indgår i en særlig relation), når deltagerne *laver service* (hvor man påtager sig at tjene fællesskabet på forskellige måder), og på *møderne*, hvor der bl.a. sker en ritualiseret aktivering af tekster – man læser fx de samme tekster op i indledningen af hvert møde, og man åbner eller afslutter hvert møde med sindsrosbønnen¹⁰, hvor ordlyden altid er den samme. Ritualerne har altså nogle af de samme karakteristika som de skriftlige tekster, idet de indeholder en gentagelse, der skaber stabilitet, og som gør, at de forbliver de samme på tværs af tid og sted. Ritualerne er fx antropologien blevet anskuet og undersøgt som centrale kulturelle tekster, idet de ritualiserede handlinger inkorporerer væsentlige metaforer, verdensanskuelser og historier om fællesskabers genese (Rønsbo, 2004: 46; Bruner, 1986: 22).

SPEAKS

Ud over NA litteraturen, så trækker jeg også på de *speaks* (personlige fortællinger), som er offentligt tilgængelige på NAs hjemmeside¹¹. Brugen af medlemmers personlige fortællinger i studier af 12-trinsfællesskaber er udbredt (fx Valverde & White-Mair, 1999; Rafalovich, 1999; Cain, 1991), men ofte er disse fortællinger genereret igennem forskningsinterview eller gennem deltagerobservationer, hvor forskeren efter deltagelse på møder har nedskrevet dele af fortællingerne fra mødet, mens brugen af de optagede *speaks*, som cirkulerer internt i fællesskabet, synes at være et ret ubeskrevet blad forskningsmæssigt med undtagelse af Swora (2001).

¹⁰ Se bilag 2 for bønnens ordlyd.

¹¹ <http://www.naspeaker.dk/index.htm> - se også bilag 1.

Disse speaks indeholder personlige fortællinger fra medlemmer af NA, der på forskellige måder beskriver dele af deres livshistorie og deres deltagelse i NA. Samtidig eksemplificerer de en central praksisstandard i NA, nemlig det *at dele sin historie og erfaringer* med programmet med andre, hvormed de også kan anskues som centrale eksempler på de genskrivningsprocesser, der finder sted i NA-fællesskabet. Det ekspliciteres på hjemmesiden, at alle speakerne deler deres egne erfaringer og at de ikke taler på vegne af NA, men selvom de enkelte speakere taler for sig selv, så har disse fortællinger en eksplicit henvendelseskarakter ift. NA som fællesskab; der refereres ofte til et "vi", til fællesskabet og hvem "vi" er. Samtidig er disse speaks også fortællinger, der er optaget på forskellige former for møder og kongresser, hvor medlemmer af NA er samlet, og kan derfor ses som eksempler *på* deltagelse, frem for bare at være fortællinger *om* deltagelse. De fortællinger, som genereres igennem disse speaks, har altså en særlig begivenhedskarakter – de finder sted i fællesskabet. Og når man lytter til disse speaks, kan man høre tilhørernes respons – man kan høre, hvordan forskellige dele af fortællingerne udløser latter og klapsalver. Det giver en anden fornemmelse af det affektive rum, som skabes på NA møder, end det er muligt at indfange i et forskningsinterview eller hvis man kun arbejdede med NA-litteraturen, hvilket NAs *Basic Text* også minder os om: "The problem with literature is language. The feelings, the intensity, and the strengths are sometimes lost" (NA, L.07: 68).

FORESKRIVENDE TEKSTER – ET UDKAST TIL EN GENREBESTEMMELSE

I denne opgave anskues både NA litteraturen og de personlige fortællinger, som findes i de mundtlige speaks, som det, Foucault (2004a: 24) kalder 'foreskrivende tekster', dvs. tekster i bred forstand, som uanset deres form (tale, dialog, afhandling, regelsamlinger, etc.) har som deres primære formål at fremstille et synspunkt, give råd om og opstille nogle retningslinjer for, hvordan man skal opføre sig. Foucault kalder også disse tekster for 'praktiske tekster', da de fremstillet for at blive læst, lært, overvejet, brugt og efterprøvet, for herigennem at skabe et grundlag for ens daglige livsførelse (ibid.). Foreskrivende tekster gør det muligt for personer at stille spørgsmålstegn ved deres egen opførelse, holde øje med den, forme den og omdanne sig selv (Foucault, 2004a: 24), og det er dette praktiske aspekt, som jeg forsøger at undersøge gennem opgavens analytiske opmærksomhed på standarder. Ved at kombinere mine læsninger af NA litteraturen med de personlige fortællinger fra forskellige speaks, bliver det muligt at følge etableringen og reguleringen af standarder på både kollektivt og individuelt niveau.

Med inspiration fra Mol (2008b) lægger den foreskrivende genre også op til introduktionen af en ny metafor: når vi ser på foreskrivende tekster, så synes de subjektpositioner, som knytter sig til disse at være tættere på en *'eater'* end en *'reader'*; de foreskrivende tekster lægger ikke op til en distanceret læsning men til et konkret og kropsligt engagement. I stedet for kun at spørge, hvordan teksten fortolkes af dens *'reader'*, så flyttes vores fokus hen på, hvordan teksten fordøjes, inkorporeres og aktiverer dens *'eater'* – det gør det relevant at spørge til tekstens effekter, og ikke kun dens betydning.

Som Rose også skriver:

”It is not so much a question of what a word or a text ‘means’ (...) but of analyzing the ways a word or a book functions in connection with other things, what it makes possible, the surfaces, networks and circuits around which it flows, the affects and the passions that it mobilizes and through which it mobilizes. It is thus a matter of analyzing what counts as truth, who has the power to define the truth, the role of different authorities of truth, and the epistemological, institutional and technical conditions for the production and circulation of truths.” (Rose, 1999b: 29f)

I forlængelse af opgavens analytiske tilgang, så handler det altså om at spørge *hvordan* disse tekster virker (jf. Dean, 2006: 69): Hvilke standarder etableres? Hvordan bidrager disse til at konstituere særlige iagttagelsesmåder, vidensformer, og former for subjektivitet? Og hvilke praksisser og teknikker foreskrives hermed og med hvilke forestillede effekter?

DEL III

FREMSTILLING AF
AFHÆNGIGHED SOM
PROBLEMATIK I NA

I denne del af opgaven udforskes den forståelse af afhængighed, som findes i NA. Jævnfør opgavens analytiske tilgang, så undersøges det *hvordan* afhængighed fremstilles som en særlig problematik i NA, og ud fra et fokus på de *iagttagelsesmåder* og *vidensformer*, som udgør fundamentet for denne problematisering, udfoldes det, hvordan der etableres en række standarder omkring NAs forståelse af afhængighed. Undervejs belyses udvalgte aspekter ved disse standarder også ud fra et fokus på, hvordan man kan begribe standardernes mulige effekter teoretisk. Disse analyser udgør ligeledes fundamentet for opgavens tredje del, der indeholder analyser af de konkrete praksisser og teknikker i NA, som er rettet mod at håndtere afhængigheden som problematik.

PROBLEMATISERINGEN AF AFHÆNGIGHED

I NA litteraturen fremstilles afhængighed (også kaldet *addiction*¹²) som en fysisk, mental og åndelig sygdom, som påvirker alle aspekter af den afhængiges (også kaldet *addicten*) liv:

”Vores sygdoms fysiske aspekt er den tvangsmæssige brug af stoffer og den manglende evne til at holde op med at bruge, når vi først er begyndt. Vores sygdoms mentale aspekt er besættelsen og den overvældende trang til at bruge, selv når vi ødelægger vores liv. Vores sygdoms åndelige aspekt er vores totale selvcentrering. Vi følte, vi kunne stoppe, når som helst vi ville, selvom alle kendsgerninger pegede på det modsatte. Benægtelse, erstatning, forklaring, retfærdiggørelse, mistillid, skyldfølelse, forlegenhed, forladthed, fornedrelse, isolation, tab af kontrol – alt er det resultater af vores sygdom. Vores sygdom er fremadskridende, uhelbredelig og dødelig. Det er en lettelse af indse, at vi har en sygdom, ikke en moralsk brist. Vi er ikke ansvarlige for vores sygdom, men vi er ansvarlige for vores bedring.” (NA, L.05: 35)

I forlængelse af ovenstående kan man udlede følgende antagelser om sygdommens karakter: sygdommen anskues som en kronisk lidelse, der ikke kan helbredes, men som skal holdes under kontrol; sygdommen er karakteriseret ved et kontroltab i forbindelse med brug af stoffer, hvilket gør kontrolleret brug umuligt og afholdenhed livsnødvendig; og så indeholder sygdomsforståelsen et terapeutisk greb, idet den både fritager den afhængige fra skyld i egen sygdom og samtidig medfører en ansvarliggørelse af den afhængige ift. at håndtere sin sygdom (jf. Steffen, 1993: 47). Sygdommens kronicitet medfører også, at der etableres en væsentlig distinktion mellem *aktiv afhængighed*, hvor personen stadig bruger stoffer, og *afhængighed i bedring*, hvilket er mere vanskeligt at definere, men som overordnet kan beskrives som en

¹² I NA bruges det engelske ord *addiction* også på dansk som betegnelse for afhængighed som sygdom. I denne opgave bruges ordene afhængighed/addiction og afhængig/addict som synonymer, da jeg i mine analyser fokuserer på NAs fremstilling af afhængighed og det afhængige subjekt.

tilstand, hvor addicten afholder sig fra at bruge stoffer og på forskellige måder aktivt forholder sig til at håndtere sin sygdom.

I NA litteraturen peges der også på, hvordan forståelsen af afhængighed er genstand for stadige forhandlinger, hvilket bl.a. kommer til udtryk i følgende tekstuddrag:

”Der er sikkert lige så mange definitioner på addiction som måder at tænke på. De kommer både fra forskning og personlige erfaringer. Det er da heller ikke overraskende, at vi hører om mange direkte uoverensstemmelser mellem definitionerne. Nogle passer bedre til de iagttagelser og velkendte kendsgerninger end andre gør. Kan vi acceptere det som en kendsgerning, burde en anden synsvinkel måske undersøges. Vi håber på den måde at opdage en mere grundlæggende måde, der er fælles for alle addictioner og mere pålidelig, hvorefter vi bedre vil blive i stand til at tale sammen. Hvis vi i højere grad kan nå til en fælles forståelse af, *hvad addiction ikke er*, så vil *hvad den er* måske fremstå mere klart.” (NA, L.05: 21)

I forlængelse af ovenstående opstilles der tre negative definitioner af addiction. For det første er addiction ikke frihed, hvilket afspejles i en opfattelse af, at en addict aldrig vil kunne kontrollere sit stofbrug, og at vedkommende aldrig kan være helt sikker på om hans eller hendes handlinger er baseret på et ønske om fortsat bedring eller et ubevidst ønske om at vende tilbage til at bruge (NA, L.05: 22). For det andet er addiction ikke personlig vækst, forstået som målbevidste eller skabende handlinger, da de tvangsmæssige og besættende rutiner, som udgør aktiv addiction efterlader addicten ude af stand til at tænke, handle og reagere meningsfuldt (ibid.: 23). For det tredje er addiction ikke velvilje, da addicten isolerer sig fra andre mennesker og afskæres fra alle andre interesser, efterhånden som sygdommen udvikler sig (ibid.: 23). Sygdomsforståelsen indeholder altså ikke kun en tilstandsbestemmelse, men der indskrives også en teleologi i dens udvikling: ”I aktiv addiction er vanvid¹³, institutioner og død det eneste endelige” (ibid.: 26).

I forlængelse af disse negative definitioner opstilles der også tre abstrakte mål for bedring (også kaldet recovery): *frihed*, *skabende handlinger* og *velvilje* (NA, L.05: 27). Disse tre abstrakte mål artikuleres både som modsætning til den aktive afhængighed, og samtidig etableres der her også nogle mere almene idealer eller standarder for, hvad der konstituerer en livsførelse, som karakteriserer en addict i bedring. Disse abstrakte mål peger på, hvordan addicten i bedring er karakteriseret ved en anden form for stræben end den aktive addict. Bedringen fremstår dermed ikke kun som et fravær af stofbrug, men addicten i bedringen synes i mere generel forstand at være karakteriseret ved en alternativ teleologi eller rettedhed, der muliggøres via deltagelsen i NA-fællesskabet og via arbejdet med de 12 trin.

¹³ Når NA litteraturen bruger ordet vanvid, så synes dette at henvise til en særlig forståelse af dette, der opsummeres i følgende slogan: ”Vanvid er at gentage de samme fejltagelser, og forvente andre resultater” (NA, L.05: 41).

Når man ser på disse udlægninger af, hvad afhængighed er og ikke er, så er det også interessant, at spørgsmålet om sygdommens oprindelse synes at forblive ubesvaret i NA. I deltagernes personlige fortællinger, som både findes i NA litteraturen (NA, L.07) og i speaks, gives der potentielt konfliktuerende forklaringer på afhængighedens oprindelse. Nogle deltagere henviser fx til en antaget genetisk disposition som årsagen til deres afhængighed, mens andre deltagere henviser til forskellige livsomstændigheder, fx dysfunktionelle familieforhold. Men disse forskellige forklaringsmodeller synes at sameksistere gnidningsløst i NA fællesskabet, da NA som program ikke kræver, at deltagerne skal acceptere en særlig forklaring på afhængighedens oprindelse, andet end de skal godtage grundantagelsen om, at afhængighed er en uhelbredelig sygdom (Rafalovich, 1999: 137). Sygdomsforståelsen forbliver altså tilpas ubestemt til, at den kan rumme forskellige og potentielt modstillede forklaringer på spørgsmål om oprindelse eller årsag, uden at dette fører til, at den grundlæggende sygdomsforståelse anfægtes eller gøres til genstand for kritik internt i NA. I stedet betones sygdommen addiction gennemgående som et fælles grundvilkår og en fælles erfaring blandt deltagerne i NA, hvilket synes at gøre yderligere forklaring unødvendig, hvilket fx kommer til udtryk i nedenstående citat fra et speak:

"Fordi jeg ... havde den her sygdom fra jeg var en helt lille pige af. Og jeg gider ikke at prøve at forklare hvordan jeg har fået den, og bla-bla bla-bla, for I kender det alt sammen." (Mette H., S.08: 3 min.)

Anskuet som terminologisk standard fremstår sygdomsforståelsen derfor både som absolut, idet den etableres som grundvilkår og central deltagelsespræmis, og samtidig rummer den en vis strategisk fleksibilitet, der giver rum til forskellige individuelle fortolkninger af og teoretiske bud på sygdommens mulige årsager. Samtidig har denne sygdomsforståelse en række implikationer ift. de iagttagelsesmåder og vidensformer, som privilegeres i NA, hvilket vi nu skal se nærmere på.

SYGDOMSFORSTÅElsen I NA

Når forståelsen af afhængighed forankres i en sygdomsforståelse, så konstitueres afhængighed overordnet som et medicinsk anliggende, frem for at anskue afhængighed som resultat af en moralsk brist eller svag karakter eller vilje (Valverde, 1998; May, 2001), samtidig med at afhængigheden fremstilles som et patologisk fænomen, som må tilnærmes diagnostisk, terapeutisk og forebyggende (Nissen, 2010b: 229). I forlængelse af dette kunne man læse NA

som et eksempel på en bredere samfundsmæssig patologiseringstendens, hvor menneskelige egenskaber eller handlinger, der ikke tidligere er blevet opfattet som sygelige, i stigende grad fremstilles som behandlingskrævende sygdomme (Brinkmann, 2010a; 2010b; Sedgwick, 1993; Valverde, 1998), og hvor diskurser omkring sundhed og sygdom synes at blive stadig mere fremherskende i vores måder at forstå os selv og vores på problemer på (Nissen, 2010b; Reith, 2004; Rose, 2009; Brinkmann, 2010b).

Men når man ser nærmere på, hvordan sygdomsforståelsen fremstilles i NA's litteratur er billedet mindre entydigt, da der i NA ikke er tale om sygdom i en snæver biomedicinsk forstand, men i stedet om en mere omfattende lidelse med både fysiske, mentale og åndelige aspekter (NA, L.05: 35). Dette påpeges bl.a. af Valverde (1998), som argumenterer for, at det er vigtigt at være opmærksom på, at den sygdomsforståelse af afhængighed, som findes i 12-trinsprogrammet, er ikke-medicinsk og ikke-videnskabelig¹⁴. Selvom NA trækker på autoriteten i den medicinske model i deres fremstilling af afhængighed, fx når de sammenligner afhængighed med sukkersyge (NA, L.05: 16), så indeholder NA's sygdomsforståelse samtidig en udfordring af medicinske og psykologiske eksperters autoritet, hvilket kommer til udtryk på flere måder.

For det første er definitionsmagten i NA eksklusivt placeret hos det afhængige subjekt; ingen medicinsk eller psykologisk ekspertise kan diagnosticere nogen som 'addict' – det er den subjektive oplevelse af sig selv som addict, som er afgørende i NA. Spørgsmålet "*er jeg en addict?*" er et spørgsmål, som kun de enkelte personer kan besvare ud fra "hvordan vi følte det indeni, og hvordan addiction havde påvirket vores liv" (NA, L.05: 5). Afhængighed kan ikke diagnosticeres ud fra mængden eller arten af de stoffer, man bruger eller ud fra specifikke kliniske kriterier, men er i stedet funderet i en vurdering, som er baseret på den enkeltes subjektive oplevelser af tab af kontrol, benægtelse, selvbedrag, isolation m.v., der ses som symptomer på den underliggende sygdom, og i en mere generel erfaring af, at livet er blevet uhåndterligt, hvilket bl.a. beskrives som forbundet med uarbejdsdygtighed, ensomhed og ødelæggelse (NA, L.05: 37). Et centralt aspekt ved denne selvdiagnosticering er indbygget i NAS

¹⁴ Dette peger også på, hvordan selve sygdomsbegrebet kan anskues som et grænseobjekt med forskellige og alligevel fælles betydninger, der fungerer som bindeled mellem forskellige perspektiver og erfaringskontekster (Bowker og Star, 1999). Dette eksemplificeres bl.a. i Kleinmans (1988) distinktion mellem *disease* (professionelle kategorier og teorier om sygdom), *illness* (den subjektive oplevelse af at være syg) og *sickness* (hvor sygdom ses i relation til mere generelle sociale, økonomiske, politiske og institutionel forhold). I NA synes der at ske en sammensmeltning og samtidig overskridelse af denne distinktion mellem *illness/disease/sickness*, hvilket kan anskues som et ideologisk greb, der er knyttet til en række praktiske formål (jf. Nissen, 2010a).

1. trin, der handler om at erkende sin magtesløshed¹⁵, hvilket både refererer til et kontroltab ift. rusmidlet og til et mere generelt kontroltab over hele personens livsførelse (jf. Steffen, 1993: 48).

For det andet udfordrer NA den medicinske ekspertise ift. spørgsmålet om behandling. Selvom afhængighed anskues som en sygdom med psykiske og fysiske aspekter, så er der i NA tale om en sygdom, som ingen læge kan kurere, og slet ikke gennem medicinering, hvilket udfoldes i et senere afsnit om 'den rene krop'. Mens et aspekt ved den førnævnte patologiseringstendens synes at være, at forskellige former for medicinsk og psykologisk ekspertise får en mere fremtrædende betydning ift. spørgsmål om, hvordan vi skal håndtere vores problemer, så foregår der en modsat bevægelse i 12-trinsprogrammet, hvilket bl.a. påpeges af May:

“While addiction was a disease (with psychological and physiological causes) it was a disease without a cure except for the self-discipline of the sufferer. The object of the treatment, therefore, was in no way to emulate the conventional effects of either biomedicine (to effect a material ‘cure’) or Freudian psychiatry (to discover interior causes and conflicts). It was rather to effect and reinforce individual agency through membership of (and perpetual surveillance by) a group committed to constant self-governance and moral introspection.” (May, 2001: 392)

Blikket på den afhængige i NA synes dermed først og fremmest at være et etisk¹⁶ blik: det observerer og bedømmer, men det, der observeres, er ikke den medicinske krop eller den psykiatriske psyke, men i stedet ens egne handlinger, lyster, relationer til andre og ens overordnede spirituelle fremskridt (jf. Valverde & White-Mair, 1999: 397), hvormed det særligt synes at være den afhængiges forhold til sig selv, som gøres til genstand for intervention i NA.

For det tredje er den form for viden, som privilegeres i NA, erfaringsbaseret. Det er deltagernes personlige erfaringer med afhængighedsproblematikker og 12-trinsprogrammet som metode til at håndtere disse, som udgør det videnskæssige fundament i NA. Hermed kan NA ses som repræsentant for en ikke-professionaliseret form for ekspertise (Valverde, 1998:122), der adskiller sig markant fra fx farmakologiske eller medicinske perspektiver (Bailey, 2005: 541), som er funderet i andre former for vidensproduktion og ekspertise. Traditionelle behandlingsmodeller er typisk organiseret omkring en teknisk rationalitet, som indebærer en

¹⁵ Se bilag 2 for den konkrete ordlyd af 1. trin.

¹⁶ Med etisk henvises her til græske brug af begrebet, som Foucault refererer til: “...*ethical in the sense in which the Greek understood it: ethos was a way of being and of behavior. It was a mode of being for the subject, along with a certain way of acting, a way visible to others.*” (Foucault, 2000a: 286), hvormed etik fremstår som en form for handling, der udøves af ‘selvet på selvet’ (Dean, 2006: 47).

særlig fordeling af deltagerpositioner, hvor professionelle behandlere anvender bestemte midler eller teknikker rettet mod at bevirke bestemte forandringer hos klienten ud fra en generaliseret viden om klientens problem, hvormed behandlerens viden og position privilegeres (Dreier, 2008: 3). Denne differentiering mellem behandlerpositioner og patient/klient/brugerpositioner eksisterer ikke i NA, hvor der i stedet sker en nivellering af deltagerpositioner (Rafalovich, 1999), hvilket afspejles i NA's 12 traditioner, hvor principperne om lighed og anonymitet fungerer som påmindelser om, at intet medlem af NA besidder en særlig privilegeret viden eller position ift. andre medlemmer (NA, L.01: 142). Dette understreges også ift. de sponsorrelationer, som findes i NA, hvor mere erfarne medlemmer af NA hjælper mindre erfarne medlemmer med at arbejde med 12-trinsprogrammet. Selvom sponsorordningen i sin form kunne ligne en rådgiver-klient relation, så understreges det, at sponsoren ikke besidder en særlig autoritet eller ekspertise ift. sin sponsee. Sponsoren deler sine egne erfaringer, og kan fungere som vejviser ind i NA's særlige terminologi og praksisser, men der er ikke tale om en professionel hjælper-relation: "We need to be aware that a sponsor is an addict doing a selfless service and not a professional job" (NA, L.04: 19).

For det fjerde er det en væsentlig pointe ift. NA's sygdomsforståelse, at der ikke er tale om en egentlig videnskabelig teori omkring afhængighed som biomedicinsk sygdom¹⁷. NA's forståelse af afhængighed synes nærmere at være en beskrivelse af, hvad der karakteriserer afhængighed som en særlig værensform. Når man læser de beskrivelser af sygdommens karakteristika, som findes i NA litteraturen, så synes disse i højere grad at henvise til en særlig forståelse af det afhængige subjekt end til en sammenhængende teori om afhængighed (jf. Steffen, 1996: 57). Når afhængighed fremstilles som en kronisk sygdom, der ikke kan kureres, så muliggør dette etableringen af en terminologisk standard, idet det afhængige subjekt nu kan identificeres og klassificeres som en *addict*. Dermed er sygdomsforståelsen forbundet til en proces, som Hacking (1999) har kaldt 'kind-making', altså fremstillingen af addikten som en særlig slags person, der er forskellig fra andre personer. Kategoriseringen af stofbrugeren som addict forbinder både alle deltagerne i NA, da de alle antages at lide af den samme sygdom og at dele de samme grundlæggende erfaringer af afhængigheden, og muliggør samtidig yderligere distinktioner mellem ikke-afhængige personer (såkaldte "normies", jf. Rafalovich, 1999: 144), aktive addict (som stadig bruger stoffer) og addicts i bedring (recovering addicts).

¹⁷ Derfor har jeg også fravalgt yderligere diskussioner af selve sygdomsforståelsen af afhængighed. Der findes allerede adskillelige forskningsperspektiver på dette – se fx Valverde (1998) og Steffen (1993; 1996) for den historiske baggrund for sygdomsforståelser af afhængighed, og for kritiske perspektiver, se fx Peele (1995), Alexander (2008), Salby Olsen (2011) og Keane (2002).

Overordnet kan man altså se etableringen af sygdomsforståelsen af afhængighed i NA som fremstillingen af et *eksempel* eller en *prototype* på, hvad der karakteriserer den aktive addicts subjektivitet eller selvforhold, og herigennem også hvad der karakteriserer addicten i bedring, idet der i NA's udgave af 12-trinsprogrammet etableres en række praksisstandarder for, hvordan denne væren i verden kan forandres. Dette udfoldes senere i opgavens tredje del, som indeholder en analyse af konkrete praksisser og teknikker i NA.

I de følgende afsnit skal vi se nærmere på udvalgte aspekter af sygdomsforståelsen ift., hvordan disse er forbundet med etableringen af en række standarder, og effekterne af disse udfoldes teoretisk. Først undersøges det, hvordan det kontroltab, der fremstilles som centralt karakteristika ved afhængigheden, adresseres i NA via etableringen af en praksisstandard omkring overgivelse. Implikationerne af denne praksisstandard udfoldes derefter ift. de grundlæggende spørgsmål omkring kontrol, vilje og autonomi, som afhængighedsproblematikker rejser, samt hvordan overgivelsen kan kobles til nogle mere generelle antagelser om dannelse af subjektivitet. Dernæst udforskes det, hvordan fremstillingen af afhængighed som en kronisk sygdom bidrager til etableringen af en forståelse af den afhængige som en særlig slags - en 'addict', hvilket udfoldes i afsnittet om identitet og forskel. Derefter udforskes det, hvordan sygdomsforståelsen af afhængighed er forbundet til etableringen af en praksisstandard om afholdenhed ift. stofbrug i afsnittet om den rene krop.

MAGTESLØSHED & OVERGIVELSE

“Many of us begin the process of surrender when we identify ourselves at an NA meeting with our name and the words, “I am an addict.” Once we admit that we are addicts and that we cannot stop using on our own, we are able to stay clean ... The paradox of this admission is evident once we work the First Step. As long as we think we can control our drug use, we are almost forced to continue. The minute we admit we're powerless, we never have to use again.”
(NA, L.01: 12)

“We surrender ... knowing that victory lies in the admission of defeat.” (NA, L.01: 15)

I de følgende afsnit udforskes den tematisering af magtesløshed og overgivelse, som synes at være gennemgående i NAs tilgang til afhængighed, der både understreges i sygdomsforståelsen og i de 12 trin, som alle indeholder elementer af overgivelse, om end i lidt forskellige

afskygninger. De første 3 trin¹⁸ i NA, som også kaldes beslutningstrin (Mäkelä et al.1996: 118f), handler om at indrømme sin magtesløshed over for sygdommen addiction, og tage en beslutning om at lægge sin vilje og liv over til omsorgen fra en højere magt (NA, L.01). Dermed peger disse trin på overgivelsens dobbelte moment: den første del af overgivelse går igennem erkendelsen af ens magtesløshed, hvilket refererer til, at man har mistet kontrollen over sit stofbrug og at ens liv er blevet uhåndterligt, og dernæst følger overgivelsen til en højere magt, hvilket er forbundet med en tro på eller et håb om, at bedring er muligt (NA, L.01). Selvom der i NA litteraturen ofte refereres til et gudsbegreb, så beskrives NA som et spirituelt program, og ikke en religion (NA, L.01: 21).

”Vores forståelse af en Højere Magt er op til os selv. Ingen skal bestemme for os. Vi kan kalde den højere magt for gruppen, programmet eller vi kan kalde den Gud. De eneste retningslinjer, der bliver foreslået er, at denne Magt er kærlig, omsorgsfuld og større end os selv. Vi behøver ikke være religiøse for at acceptere denne ide.” (NA, L.05: 43)

Den højere magt har hverken magt til at straffe eller belønne, fordømme eller foreskrive, men kan i højere grad karakteriseres som en rent godgørende kilde til styrke og håb (jf. Bateson, 1972: 332; Antze, 1987: 162; Valverde, 1998: 134). Som det sås ved sygdomsforståelsen, forbliver forståelsen af den højere magt så tilpas ubestemt, at den kan rumme vidt forskellige udlægninger¹⁹. Det er imidlertid ikke diskussionen af de spirituelle eller religiøse elementer²⁰ vi skal beskæftige os med her, men derimod selve *overgivelsen* til en højere magt. Denne overgivelse eksemplificerer en af de paradoksale opgaver med at navigere blandt absolutter, jf. Sedgwick (1993: 134), idet overgivelsen både indeholder en affirmation af viljens afmagt ift. magtesløsheden over for stoffet, og en affirmation af viljens herredømme i kraft af, at overgivelsen også må *vælg*es, hvormed overgivelsen indebærer en aktiv beslutning (NA, L.07: 26).

“Our primary action is surrender, and we come back to it every day. ... There is a great freedom in understanding that we always have to option to surrender. In the beginning we may be confused and think we need to surrender to our disease; in fact, that’s what most of us were doing before we got here! In active addiction we turned our will over to our disease

¹⁸ Se bilag 2 for fulde ordlyd af trinene.

¹⁹ Dette påpeges fx af Mäkelä et al. (1996), som har studeret variationen i gudsbegrebet i AA i 8 forskellige lande, og som har fundet udprægede regionale og tværnationale forskelle i dette. Valverde påpeger også, hvordan den højere magts polyvalens bidrager til fællesskabets stabilitet: “If the divine power is purely personal, and if the divinity exercises no power to judge or punish, there is nothing to fight about.” (Valverde, 1998: 135).

²⁰ For en diskussion af de religiøse aspekter af NA og andre 12-trinsfællesskabe, se fx Dossett(2013), Antze(1987), Orford(2001: 327f) og Steffen(1993; 1996), og se bl.a. Peele(1995), Bloch & Jourdan(2013) og Recke(2012) for kritik.

every day. In recovery we learn to surrender to the process, to the program, and ultimately to a power greater than ourselves.” (NA, L.10: 48)

For nogle har denne overgivelse karakter af en omfattende åndelig opvågnen, mens der for andre er tale om mere subtile forandringer i deres forhold til en højere magt (NA, L.07: 94). At komme til at tro på en Højere Magt beskrives som en proces, der kan være vanskeligt og tage tid, og derfor opfordres deltagere, som kæmper med dette trin til *at lade som om* (NA, L.01: 19), hvilket også fremgår af NA sloganet *”fake it ’till you make it”* (Rafalovich, 1999: 150). En måde at lade som om, man tror på en Højere Magt, er ved at bede:

”Jeg kan huske det her med at sidde at snakke med en fyr, han siger: ’Det er sgu lige meget hvad fanden du beder til, du kan bede til en æske tændstikker.’ Så sad jeg om aftenen ... med den her æske tændstikker og kiggede på den og tænkte ’hvad fanden’, ikke? Og det var sådan mit første eksperiment med den her bøn, hvor jeg så sad og bad, ikke, og tænkte ’det virker sgu noget akavet’. En af de næste par dage ... på stranden ... jeg fandt sådan en sten. Og den her sten var faktisk min højere magt de næste 3 måneder. (...) Og det virkede faktisk for mig.” (Jack, S.06: 20 min.)

I ovenstående citat synes handlingen at gå forud for troen, hvilket understreger, at forandringer ikke nødvendigvis sker indefra og ud, fx via en dyb indre opvågnen, men også kan foregå udefra og ind, hvormed det at tro dannes gennem konkrete handlinger (jf. Keane, 2002: 163; Valverde, 1998; Bateson, 1972: 334). I NA litteraturen påpeges det endvidere, at overgivelsen til en Højere Magts vilje bliver lettere ved daglig praksis (NA, L.05: 47), hvilket særligt understreges i NA’s 11. trin, der handler om dagligt at praktisere bøn eller meditation for derigennem at være i kontakt med sin Højere Magt. Handlinger synes altså at spille en central rolle, hvilket også fremhæves af Rafalovich (1999: 151): *”Within the contexts of NA, sincerity and commitment are believed to be artifacts of action.”*

Den dobbelte overgivelse – indrømmelsen af magtesløsheden og overgivelsen til en højere magt – kobler sig også til, hvad der beskrives som de åndelige principper i NA’s program: *”Three basic spiritual principles are honesty, open-mindedness and willingness. These are the HOW of our program”* (NA, L.07: 96). Ud fra dette citat fremstår disse åndelige principper som centrale for, *hvordan* 12-trinsprogrammet virker, og det er bl.a. igennem den dobbelte overgivelse, at man konkret praktiserer disse principper: når man indrømmer sin magtesløshed praktiserer man ærlighed; når man fx beder en bøn, selvom man ikke ved hvem eller hvad man beder til, praktiserer man et åbent sind; og når man beder sin højere magt om hjælp, praktiserer man villighed til at bede andre om hjælp og tage imod forslag. Disse principper løber som en rød tråd

gennem NA's tekster sammen med det beslægtede budskab om, at gode intentioner ikke hjælper med mindre de omsættes til handling (NA, L.07: 83). Men tilbage til spørgsmålet om, hvordan vi teoretisk kan begribe effekterne af overgivelsen ift. spørgsmål omkring kontrol, autonomi og vilje, samt hvordan dette kan ses i relation til mere generelle spørgsmål omkring dannelse af subjektivitet.

DEN REDDEDE VILJE

Et bud på en forståelse af overgivelsens effekter ift. dannelse af subjektivitet findes i Batesons klassiske analyse af Alcoholics Anonymous, en analyse, som også synes at gælde for NA's udgave af 12-trinsprogrammet²¹. Den afhængige person er ifølge Bateson karakteriseret ved en særligt katastrofal variant af den kartesianske dualisme mellem krop og psyke eller mellem selvet (her forstået som viljen) og resten af personligheden (Bateson, 1972: 313), hvilket medfører, at selvet stilles over for (og udenfor) resten af verden (ibid.: 322). Den afhængiges mislykkede forsøg på selvkontrol er funderet i en fejltagtig logik, der er baseret på en antagelse om selvets almægtighed, og det er denne fejltagtige logik, som brydes i overgivelsen til en højere magt, idet der via indrømmelsen af magtesløsheden opstår et epistemologisk brud: "... a change in how to know about the personality-in-the-world" (ibid.: 313). Indrømmelsen af magtesløshed tjener ikke kun til at gøre den afhængige opmærksom på, at forandring er nødvendig, men er også det første skridt i retning af denne forandring – gennem overgivelsen skabes en forskel, der gør en forskel (ibid.: 315). Ifølge Bateson sker der en bevægelse fra symmetri til komplementaritet: fra at stå overfor resten af verden konstitueres den afhængige nu som en del af større helhed, hvilket antages at medføre en bevidsthed om, hvordan visse aspekter af dette større system ligger uden for ens kontrol og indflydelse. Et eksempel på dette findes i NA's sindsrosbøn²²:

"God, grant me the serenity / to accept the things I cannot change, / the courage to change the things I can, / and the wisdom to know the difference." (NA, L.13)

I denne bøn ligger der en *besindelse* ift. selvkontrollen; bønnen synes at fungere som en affirmation af, at der knytter sig et refleksivt arbejde til spørgsmålet om, hvad det er muligt for den enkelte at forandre, og hvad der ligger uden for den enkeltes umiddelbare kontrol. I stedet for blot at påpege selvkontrollens begrænsninger, så skal vi følge endnu en tråd i Batesons

²¹ Derfor udskiftes Batesons oprindelige referencer til alkohol/alkoholikeren her med referencer til den afhængige og afhængigheden.

²² Som teknik er brugen af bønner i 12-trinsfællesskaber også medvirkende til at bekræfte den komplementære del-helheds relation, idet man netop beder til og om denne relation via bønnen (Bateson, 1972: 334).

analyse, og forskyde vores spørgsmål fra et fokus på *selvkontrol* til et fokus på *selvforhold*, idet afhængigheden i Batesons analyse fremstår som et forvrænget selvforhold, der korrigeres gennem det epistemologiske brud, der skabes gennem overgivelsen. Når vi foretager denne forskydning, så træder spørgsmålet omkring fællesskabets betydning også tydeligere frem. Hos Bateson beskrives den højere magt nemlig også som et billede på fællesskabet:

“The total system is a Durkheimian religion in the sense that the relationship between man and his community parallels the relationship between man and God. ‘AA is a power greater than any of us.’” (Bateson, 1972: 333)

En lignende opmærksomhed findes hos Antze (1987), der påpeger, hvordan den højere magts karakteristika til forveksling ligner 12-trinsfællesskabets: ”Both play the same essential accepting, comforting, guiding roles, both are nonjudgmental, and both assume special importance in moments of crisis” (ibid.: 162). Men det synes ikke tilstrækkeligt blot at påpege, at fællesskabet kan fungere som en højere magt. Vi må i stedet vende os mod spørgsmålet om de magtforhold, som konstitueres gennem overgivelsen for herigennem at udforske, hvilken rolle praksisstandarder om overgivelsen kan spille ift. dannelsen af deltagernes subjektivitet.

Ifølge Nissen (2010b), så fastholder Bateson et centralt paradoks i sin analyse, nemlig at det er den annullering af viljen, som finder sted i kraft af overgivelsen, der er den afgørende viljeshandling, som indlemmer deltagerne i fællesskabet (ibid.: 242). Når denne underkendelse er relevant, så er det fordi den i særlig grad synes at pege på et centralt aspekt ift. selvforholdet, som Nissen påpeger gennem en læsning af Hegels anerkendelsesdialektik²³. Her påpeges, at selvbevidsthed dannes i kampen mod en stærkere vilje, i mødet med dødens mulighed og til sidst i den intersubjektivitet, som er formidlet gennem arbejdet, hvori der skabes objektivitet og dannes meningsfuldhed (ibid.; Nissen, 2002b: 75). Men før dette bliver muligt finder der en underkastelse sted – en selvfortabelse, hvor hele eksistensen er sat på spil, som i trællens møde med herren eller addictens møde med afhængigheden, og hvor overgivelsen må vælges til, for at det bliver muligt at overleve og før livet gives tilbage igen (Nissen, 2010b: 246). Hermed fremskrives en central antagelse om, at deltagelse implicerer både magt og selvoverskridelse, og derigennem genererer selvbevidsthed (Nissen, 2002b: 65). I denne udlægning af overgivelsen fremhæves stadige bevægelser mellem subjektivering og objektivering, der kan anskues som grundlaget for subjektiveringsprocessen, og samtidig træder spørgsmål om magt frem som relevant analytisk fokus. Den centrale pointe er her, at objektiveringerne på én gang realiserer og transformerer deltagelsens form, idet der gennem de kontinuerlige objektiveringer dannes

²³ Se Nissen (2010b: 245f) og Nissen (2002b: 75f) for en redegørelse for hovedtrækkene i denne.

nye subjektpositioner (Nissen, 2002b: 80). Deltagelsesbegrebet rummer tre niveauer af praksis: deltagerne, fællesskaberne og den overordnede samfundsmæssige produktionsproces, som fællesskaberne igen er deltagere i (ibid.: 78). Mens den samfundsmæssige produktionsproces er en uafgrænset og hele tiden selvoverskridende proces, så er deltagerne og fællesskaberne sat som partikulære enheder, som subjekter, der deltager i den samfundsmæssige produktionsproces. Distinktionen mellem individuelle og kollektive subjekter gør det muligt at skelne de forskellige positioner og interesser fra hinanden i et *mit, dit og vores* (ibid.: 79). Denne distinktion implicerer et magtforhold, idet de tre subjektpositioner til stadighed problematiserer eller objektiverer hinanden. Men dette magtforhold muliggør også forandringer, fx når det individuelle subjekt indtager fællesskabets subjektposition for derigennem at udfolde og substantialisere en ny deltagerposition, hvormed identifikationen med fællesskabet kan fungere som et slags relæ for skift i subjektpositioner (ibid.: 81).

Deltagelsesforholdets subjektiverende effekter kan udfoldes med Althussers begreb om interpellation, som betegner den proces, hvorved individer *genkender sig selv* som altid-allerede værende subjekter via et Subjekt (fx NA fællesskabet), der påkalder dem som selvstændige, selvbevidste viljer, og som giver dem ansvar for egne handlinger ved at indrullere dem i bestemte praksisser og deltagelsesformer (Althusser, 1983; Højrup, 2002). Dette kan illustreres ved at vende tilbage til det indledende citat fra afsnittet om overgivelsen: "Many of us begin the process of surrender when we identify ourselves at an NA meeting with our name and the words, 'I am an addict'" (NA, L.01: 12). I denne navngivelsespraksis artikulerer man deltagelsesforholdets dobbelthed som både identitet og forskel (Nissen, 2010b), hvilket peger på subjektivering som et gensidigt forhold, hvor subjektet via deltagelse både konstitueres og samtidig konstituerer Subjektet (fællesskabet), idet de objektiveringer, som dannes via deltagelsen er med til at transformere både de individuelle og det kollektive subjekt (Nissen, 2002b: 80f). Fællesskabet i NA konstitueres omkring en fælles magtesløshed over for afhængigheden, der kun kan overvindes og overskrides ved, at den enkelte deltager overgiver sig til fællesskabet, hvormed NA også etableres som et skæbnefællesskab, der ikke kan opsiges (Højrup, 2002). I det følgende afsnit skal vi se nærmere på den genkendelse, som bliver mulig i fællesskabet igennem det spil mellem identitet og forskel, som indstiftes i deltagelsesforholdet.

IDENTITET & FORSKEL

We are a fellowship with a diverse range of experiences and one common identity: recovering addicts." (NA, L.07: 285)

I forlængelse af tråden fra det foregående afsnit, så skal vi her se lidt nærmere på den identifikation eller *genkendelse*, som synes at spille en central rolle i NA. Når man læser NA litteraturen og lytter til speaks, så fremstilles der via de forskellige fortællinger en række prototypiske beskrivelser af, hvad det vil sige at være addict, som muliggør forskellige former for identifikation og som kan have en række interPELLerende effekter. Oplevelser af at kunne genkende sig selv i andre NA medlemmers fortællinger synes at udgøre en central tematisk tråd i deltagernes personlige fortællinger, hvilket eksemplificeres i følgende:

"At my first NA meeting (...) These people shared their stories, and I identified instantly. Clearly they were people like me." (NA, L.07: 184)

"Det er også helt utroligt, synes jeg, at sidde her og se både alle dem jeg kender, og så alle dem jeg ikke kender. Det er næsten det bedste. Fordi jeg ved hvem I er, og I ved, hvem jeg er. Der behøver ikke så mange dikedarer, jeg behøver ikke at forklare så meget, behøver ikke at sige så meget. Bare jeg siger, at jeg er narkoman, så ved I præcis hvem jeg er. Hvordan jeg har haft det." (Anne Grete, S.01: 27 min)

Den genkendelse, som Anne Grete beskriver, løber også som en tydelig tråd igennem NA litteraturen, hvor det bl.a. fremhæves, at "der er en gensidig respekt og medfølelse blandt clean addicts, fordi vi alle har været nødt til at overvinde addictionens elendighed" (NA, L.05: 13), og at det at komme i NA opleves som 'at komme hjem' af mange deltagere, fordi de føler sig velkomne og accepterede på en særlig måde af andre addicts i recovery (NA, L.01: 13). I disse passager er det påfaldende, at de eksplicit henviser til addicts *i recovery*, hvilket peger på den vigtige distinktion mellem den *aktive addict* og *addicten i bedring*, som findes i NA, hvilket bl.a. fremgår af følgende:

"Although all addicts are basically the same in kind, we do, as individuals differ in degree of sickness and rate of recovery." (NA, L.07: 77)

I dette citat italesættes den grundlæggende antagelse om, at addicts er de samme slags, som indstiftes gennem forståelsen af afhængighed som en kronisk sygdom i NA. Men samtidig påpeges det også, hvordan der findes individuelle forskelle i denne identitet, hvilket kan identificeres som forskellige grader af sygelighed og bedring. Dette muliggør en differentiering mellem forskellige subjektpositioner i NA, hvilket bl.a. påpeges af Keane (2002):

"The identity of the recovering addict is marked by difference from the addict, but also by its difference from the non-addict. The addict in recovery may be distinguished by his sobriety and self-awareness; but this does not make him a 'normal' non-addicted subject. As a subject engaged in a perpetual process of recovering from the fracturing effects of addiction, the

recovering self cannot achieve the unselfconscious normality of the non-addicted.” (Keane, 2002: 161)

Som det fremgår af citatet, så etableres der et spil mellem ligheder og forskelle i NA. Addicten i bedring er forskellig fra den aktive addict, og pga. afhængighedens antagede kroniske karakter vedbliver addicten i bedring også med at være forskellig fra ikke-afhængige subjekter, uanset graden af vedkommendes bedring. Der ligger altså både en distinktion mellem addicts og ikke-addicts, og en distinktion mellem den aktive addict og addicten i bedring. Disse distinktioner træder også tydeligt frem i NA litteraturen og i deltagernes personlige historier, hvor der både findes integrerende referencer til et ”vi” (dig og mig) og differentierende referencer (dig vs. mig) (jf. Valsiner, 1999: 28), hvormed der etableres forskellige refleksive positioner, som betoner henholdsvis ligheder og forskelle blandt deltagerne.

Den stærke betoning af integrerende referencer til et ”vi” og til den fælles identitet som addicts, der både fremgår af NA litteraturen og i speaks, synes at være forbundet til de nivellerende eller udlignende processer, som finder sted i NA fællesskabet (Rafalovich, 1999). For at udligne sociale, kulturelle eller økonomiske forskelle blandt deltagerne, der kunne vanskeliggøre deltagernes identifikation med hinanden²⁴, så opfordres nykommere i NA til at fokusere på de følelsesmæssige aspekter i de andres deltageres fortællinger, og til at lytte efter ligheder frem for forskelle (ibid.: 141; NA, L.05: 10). Dette synes at afspejle en antagelse om, at de følelser der karakteriserer sygdommen addiction er de samme på tværs af deltagernes forskellige kulturelle og sociale baggrunde (Rafalovich, 1999: 141). Samtidig kan dette fokus på ligheder medvirke til, at de interPELLerende effekter af deltagernes personlige fortællinger potentielt forstærkes, hvilket kan bidrage til at styrke sammenholdet i fællesskabet.

Dette skaber også en opmærksomhed på, at identiteten som addict i bedring stilles til rådighed for deltageren gennem mødet med andre addicts i bedring i NA. Det er altså en identitet, som muliggøres gennem NA fællesskabet gennem en proces, som Rafalovich kalder ”reflecting”:

²⁴ Identifikationsprocesser fremstår som et centralt aspekt ved 12-trinsprogrammet, hvilket bl.a. afspejles i, at man skaber distinktioner mellem og fastholder et enkelt formål for de forskellige 12-trinsfællesskaber. NA tilbyder fx *stofafhængige* en ny måde at leve på, hvilket afspejles i følgende passage fra NA's mødehåndbog:

”In stating [what] differentiate an NA group from other kinds of groups, we place greater emphasis on drug addiction than almost anywhere else in our service literature. This is because Narcotics Anonymous Groups cannot be all things to all people and still provide the initial identification drug addicts need to find their way to recovery. By clarifying our group’s sole membership requirement and primary purpose in this way, once and for all, we free ourselves to focus on freedom from the disease of addiction ...” (NA, L.02: 2f)

"Reflecting denotes a phase of identity transformation where individuals maintain their identity as recovering addicts through seeing this same identity in others. ..., this process shows that the production of identity takes place at the same time as an individual cultivates that identity in another. (...) clarity into the nature on one's true addict self is dependent upon association with those who share that identity." (ibid.: 142f)

"There is, in short, a constant process of maintaining the addict identity – an identity with its moments of sincerity as well as cynicism." (ibid.: 152)

Som Rafalovich påpeger i ovenstående, så synes identiteten som addict i bedring at indebære en refleksiv kultivering af denne identitet²⁵ – en proces, som kan svinge mellem oprigtighed og kynisme (jf. Goffman, 1956: 10); mellem at tro på at man lider af sygdommen addiction og er ligesom som de andre addicts i NA, og mellem at føle at man er helt anderledes end de andre, hvilket eksemplificeres af nedenstående fortælling af Peter, som beskriver sin første tid i NA på følgende måde:

"For det første troede jeg ikke på at der var nogen, der havde haft det på samme måde som mig, og for det andet så havde jeg meget svært ved at tro på, at I var ligesom mig, fordi jeg følte at jeg var helt unik. Men jo længere tid jeg er kommet herinde, jo mere er jeg kommet til at erkende det der med, at det kan godt være, at jeg tror, at jeg er unik, det kan godt være, at jeg tror, at jeg har nogle helt specifikke problemer, og I vil ikke kunne forstå mig... (...) Men det er min sygdom, som prøver på at sige til mig, at jeg skal være anderledes." (Peter, S.05: 2 min)

Dette peger på, at identiteten som addict i bedring er en prekær position, der kræver konstant arbejde og vedligeholdelse. Dette peger også tilbage på et af de paradokser, som påpeges af Sedgwick (1993: 134), nemlig at 12-trinsfællesskaberne både synes at abonnere på en antieksistentiel retorik omkring en uforanderlig identitet samtidig med, at de også rummer en stærk eksistentiel retorik om, at denne identitet kontinuerligt vælges til og bekræftes gennem en fortsat deltagelse i fællesskabet og via arbejdet med de 12 trin. Dette vedligeholdende arbejde synes både at have stabiliserende og transformerende effekter. Identiteten som addict stabiliseres og substantialiseres gennem deltagelsen i NA, men samtidig er denne deltagelse også rettet mod at transformere deltagerens eksistensform og rettedhed ved at facilitere en bevægelse fra den aktive afhængighed, der antages at lede til vanvid, institutioner og død, og mod den eksistensform baseret på frihed, velvilje og skabende handlinger, der synes at karakterisere en addict i bedring (NA, L.05: 26-27). Identifikationen fremstilles dermed som en

²⁵ I denne opgave bruger jeg begrebet identitet til at henvise til, hvordan personer identificerer sig med bestemte værdier og særlige forståelser af sig selv, hvormed der dannes bestemte forpligtelser, handlegrunde og værdier. Dette bygger på en antagelse om, at identitet løbende dannes og kultiveres via ens deltagelse i forskellige sociale praksisser, hvormed opgavens anti-essentialistiske udgangspunkt fastholdes (jf. de forståelser af identitet, som findes hos fx Brinkmann, 2008: 27 og Dreier, 2008: 184).

del af vejen mod bedring; ved at erkende, hvordan man er den samme som de andre, bliver det muligt for deltageren at blive en anden – at blive en addict i bedring.

“Once we identify ourselves as addicts, help becomes possible. We can see a little of ourselves in every addict and see a little of them in us. This insight lets us help another.” (NA, L.07: 8)

Dette spil mellem ligheder og forskelle peger også på en mere generel pointe om, at subjektiveringsprocesser altid både er individualiserende og fællesskabende, og at identitetsdannelse altid er forbundet med etableringen af en modsætning eller en andetgørelse:

“In identifying with one’s proper name as a subject, one is simultaneously identifying oneself with a collectivized identity, and differentiating oneself from the kind of being one is not.” (Rose, 1999b: 46)

Identiteter er altså altid både kollektive og relationelle. Når deltageren identificerer sig som addict på et NA møde, så bidrager vedkommende samtidig til dannelsen af en kollektiv identitet, som samtidig er forbundet med etableringen af en række alternative eller utilgængelige identiteter, fx ”normie” eller ”kompetent stofbruger”. I det følgende afsnit skal vi se nærmere på etableringen af en central standard i NA, som er medkonstituerende ift. skabelsen af identiteten som addict i bedring, og dermed også distinktionen mellem den aktive addict og addicten i bedring, nemlig standarden omkring afholdenhed.

DEN RENE KROP

”I Narcotics Anonymous er det at blive clean nødt til at komme i første række. Vi indser, at vi ikke både kan bruge stoffer og leve.” (NA, L.05: 33)

En central antagelse i NA’s sygdomsforståelse af afhængighed er, at mådehold eller andre former for kontrolleret stofbrug ikke er en mulighed for addicts (NA, L.07: 78), og derfor er 12-trinsprogrammet i NA funderet i et ideal om fuldstændig afholdenhed fra alle stoffer (NA, L.07: 9). At man kan holde op med at bruge og *blive clean* fremstilles både som det overordnede budskab og formål med NA, og som en vigtig del af fundamentet for den bredere recoveryproces, som 12-trinsprogrammet er rettet mod at facilitere: ” Once we use, we are under the control of our disease. (...) The first thing to do is to stay clean. This makes the other stages of recovery possible” (NA, L.07: 84).

Idealet om afholdenhed, om den rene krop, fremstilles dermed som en absolut standard ift. at arbejde med programmet og at holde sin sygdom under kontrol, hvormed recovery helt overordnet kan defineres som det at lære at leve med sygdommen, men uden stofferne (jf. Peyrot, 1985: 1514). Som standard fungerer idealet om afholdenhed både som performancestandard (mål) og som praksisstandard (middel), da recovery ikke består af afholdenhed alene, men kræver mere omfattende fysiske, psykiske og åndelige forandringer (NA, L.05: 12), bl.a. gennem arbejdet med NA's 12 trin²⁶ og via forskellige former for deltagelse i fællesskabet: "Recovery as experienced through our Twelve Steps is our goal, not mere physical abstinence" (NA, L.07: 78). At standarden om den rene, afholdende krop spiller en fremtrædende rolle i NA er dog tydeligt, når man ser på NA's hjemmeside, der bl.a. indeholder en cleantimeberegner, hvor man ved at indtaste den dato man stoppede med at bruge, kan beregne det præcise antal år, måneder og dage, man har været clean²⁷. Og til NA møder fejres særlige mærkedage med uddeling af mønter efterfulgt af klapsalver, hvormed antallet af cleandage er noget der løbende markeres og fremvises på forskellige måder i fællesskabet.

Gennem etableringen af denne standard omkring afholdenhed sker der også en særlig formatering af både den afhængiges krop og af synet på stoffer. Formateringen af kroppen kommer til udtryk i beskrivelserne af sygdommen addiction som en 'fysisk overfølsomhed overfor stoffer' (NA, L.05: 141), hvormed den afhængiges krop påhæftes en særlig sårbarhed overfor stoffer. En væren-på-stoffer fremstilles som en patologisk eksistensform for addicten, for hvem fortsat brug af stoffer antages at lede til fængsler, institutioner eller død (ibid.). Men samtidig er det væsentligt at påpege, at NA litteraturen hverken indeholder en universel dæmonisering af stoffer, eller en afvisning af, at ikke-afhængige personer kan bruge stoffer uden disse selvdestruktive effekter. Det er den underliggende sygdom addiction, som gør relationen mellem addict og stof problematisk, og ikke stofferne i sig selv, uanset arten eller effekterne af disse stoffer. Derfor er konkrete beskrivelser af arten af deltagernes stofbrug også nærmest ikke-eksisterende i NA litteraturen. De specifikke stoffer er irrelevante – det er sygdommen addiction, som er i fokus:

"Vores navn – Narcotics Anonymous, hvis jeg prøver at oversætte det, så er det 'narkotika uden navn'. Dvs. vi er ikke interesserede i, hvad du har taget, hvor meget eller hvor lidt du ejer, men kun i, hvad du har tænkt dig at gøre ved dit problem, og hvordan vi kan hjælpe. Det er det vigtigste." (Gert, S.09: 1 t. 20 min.)

²⁶ Se bilag 2 for de 12 trin i deres fuldes ordlyd.

²⁷ <http://www.nadanmark.dk/index.htm>

Men samtidig trænger spørgsmålet om stoffer sig alligevel på. Det er nemlig ikke lige til at afgrænse, hvilke substanser der regnes som stoffer. Den definition, som gives i NA litteraturen, er meget bred. Her står der, at en addict ikke kan bruge nogen form for sinds- eller stemningsændrende substanser, inkl. marihuana og alkohol (NA, L.07: 4). Når definitionen er så generel, så medfører det også, at nogle substanser, som i andre kontekster regnes som medicin, får en mere prekær status i NA. Erfaringerne med medicin synes blandede, når man ser på litteraturen, hvor det både fremhæves, at nogle medlemmer har kunnet tage lægeordineret medicin, uden at dette har kompromitteret deres bedring, mens det har sendt andre tilbage til aktiv addiction:

“Our experience has shown that no drugs are risk-free for us. Any medication may unleash the craving and the compulsion that haunted us while we were using. Nonprescription drugs can be as dangerous as those prescribed by a physician.” (NA, L.08: 15)

Derfor er brugen af lægeordineret medicin også genstand for diskussioner i NA fællesskabet, hvilket bl.a. ses i NA's tekster omkring, hvordan man kan håndtere spørgsmål om medicinering i perioder med sygdom (NA, L.08, L.11), samt i diskussioner omkring hvordan man som fællesskab kan håndtere den udfordring, som personer i substitutionsbehandling synes at medføre ift. 12-trinsprogrammets standard omkring total afholdenhed, hvilket eksemplificeres i følgende uddrag fra et speak:

“In terms of NA, people who are on substitution medication are not clean. This is clear. This is not ambiguous. But you do not have to be clean to be in NA. ... If you have a desire to be clean, you are welcome here. ... How tolerant am I in my homegroup of people on methadone? (...) If I am honest, I really struggle with this. So I must take responsibility, I must make them welcome, because they must decide for themselves if they will get clean or not. What is important is that they are at a meeting, and then we can do our job. And our literature is very clear: you must be abstinent from all drugs. One thing that is difficult for us as an organization is that many of the institutions and professional bodies believe that methadone is not a drug like heroin. (...) They believe that you are in recovery, if you are taking methadone (...) And it is not our opinion. Having said that, we do not make an opinion publicly about these things. So our responsibility is to be accepting of people, who come to our meetings, ... and keep our message clear. Our message is: if you want freedom from active addiction, do what we suggest. Don't compromise with that.” (Simon, S.11: 39 min)

Selvom Simon her påpeger, at NA som fællesskab ikke tager offentligt stilling til spørgsmål omkring substitutionsbehandling jf. NAs 10. tradition²⁸, så peger han også på at cleanidealet udgør en utvetydig standard internt i NA, og at denne ikke er til forhandling, samtidig med at der

²⁸ Se bilag 2.

ligger en forpligtelse i fællesskabet til at byde personer i metadonbehandling velkommen. Som det fremhæves i NA litteraturen, så er det eneste kriterium for medlemskab i NA *ønsket* om at blive clean²⁹, og der er ingen anden end personen selv, som kan vurdere om dette ønske er til stede (NA, L.01: 144).

Den udfordring, som personer i substitutionsbehandling synes at udgøre i NA, er funderet i vidt forskellige tilgange til kroppen som interventionsgenstand, hvilket bl.a. påpeges af Nissen (2012a: 161): "In 12-step programs ... biology serves only to anchor the defining disease as a given identity, an essence, not as a platform of technical intervention". Hvor NA's cleanideal indebærer en afholdenhed fra farmakologiske interventioner i kroppen ud fra en erfaring af, at ingen medicin kan kurere sygdommen addiction (NA, L.07: 5), så er substitutionsbehandling bygget op omkring netop en sådan teknisk manipulation, da den stofbaserede stabilisering af den afhængiges krop fungerer som central interventionsteknik i disse behandlingsprogrammer (Houborg Pedersen, 2006a; Gomart, 2002, 2004)³⁰. I disse 2 tilgange ligger vidt forskellige opfattelser af, hvordan man tænker forholdet mellem brugen af stoffer og stofbrugerens subjektivitet, samt hvordan man tænker mulighederne for modstand mod afhængigheden. Dette beskrives bl.a. af Gomart (2004: 88), som påpeger, hvordan programmer rettet mod afholdenhed bygger på en opfattelse af, at mulighedsbetingelserne for subjektivitet (og dermed frihed fra afhængigheden) står i et proportionelt forhold til den afstand, den afhængige holder til stoffet. Substitutionsbehandling opstiller ikke samme modsætningsforhold mellem stofbrug og subjektivitet, idet man i stedet anskuer en metadonbaseret stabilisering af kroppen som mulighedsskabende for, at den afhængige kan vriste sig fri af afhængighedens greb (ibid.).

Dette peger også på en mere generel opmærksomhed på, at stoffer ikke entydigt kan defineres som enten gode eller dårlige, men at de har en grundlæggende paradoksal karakter, som Derrida (2003: 25) indfanger med begrebet *pharmakon*, der både kan betyde gift og modgift, og være årsag til sygdom såvel som middel til helbredelse. Stoffets status som henholdsvis medicin eller gift må altså konstant forhandles i konkrete praksisser og arrangementer, og det er gennem disse forhandlinger, at stoffets betydning stabiliseres i relation til bestemte praksisformer. Og disse forhandlinger er både funderet i forskellige former for viden om stoffets effekter samt i

²⁹ Jf. NAs 3.tradition – se bilag 2.

³⁰ Denne forskel i substansens status som hhv. medicin eller stof peger også på, at det ikke er uproblematisk at henvise personer i substitutionsbehandling videre til NA, da brugen af lægeordnede stoffer kan komme i konflikt med NA's ideal om afholdenhed, og medføre at personer i substitutionsbehandling ikke føler sig velkomne i NA, se fx Recke (2013) og NA (L.11) for diskussion af dette.

bestemte antagelser omkring forskellige stofbrugende subjekter, og forskellige betoning af de begrænsninger og muligheder, som skabes gennem brugen af stoffet.

Disse forhandlinger sker også internt i NA, selvom standarden om afholdenhed i udgangspunktet fremstilles som absolut kriterium for bedring. Stoffernes til tider tvetydige karakter rejser nemlig nogle prekære spørgsmål om, hvordan standarden om afholdenhed skal implementeres og håndteres, både for den enkelte og i fællesskabet. Er man fx påvirket, hvis man tager antidepressiv medicin? Dette gives der ikke noget entydigt svar på i litteraturen, men der henvises til, at brugen af fx antidepressiv medicin eller anden medicin rettet mod psykiske lidelser er et spørgsmål, som ligger uden for fællesskabet, og det anskues i stedet som værende den enkeltes personlige ansvar at tage hånd om dette sammen med professionelle fagpersoner (NA, L.08: 21-22). Men samtidig er der tale om sindsændrende substanser, hvormed brugen af disse substanser potentielt kan regnes som stofbrug, set i relation til NA's generelle definition af stoffer. Men her synes det i høj grad at være op til den enkelte at navigere i det svære spørgsmål om, hvorvidt en given substans opfattes som stof eller medicin, og hvorvidt man er påvirket eller ej.

Stoffernes formodede undergravende effekter på addicten åbner også for et spørgsmål om, hvilke deltagelsesmuligheder stofpåvirkede personer tildeles på NA møder, hvor formålet er at dele erfaringer med at leve et liv uden stoffer. Den decentrerede organisationsstruktur i NA gør, at alle mødegrupper fungerer som autonome enheder, og det er derfor op til den enkelte gruppe at beslutte hvilke deltagelsesmuligheder, der gives til stofpåvirkede deltagere og deltagere i substitutionsbehandling. På nogle møder bedes stofpåvirkede fx om ikke at dele, men bare lytte (NA, L.11), mens fremgangsmåden kan være anderledes i andre grupper, så her gives ikke noget endeligt svar (jf. White, 2011: 11), hvormed dette spørgsmål til stadighed må forhandles og håndteres i de lokale grupper. *"It is a difficult issue for us as a fellowship. It has been a difficult issue for 30 years, maybe more."* (Simon, S.11: 37 min.).

OPSAMLING – DEL 2

Som fremhævet i det foregående afsnit omkring den rene krop, så garanteres bedring ikke alene gennem afholdenhed, men implicerer et mere omfattende og systematisk arbejde med ens tanker, følelser og handlinger, hvis der skal skabes mere langvarige forandringer (Keane, 2002: 167). Via den dobbelte overgivelse, som blev udfoldet i opgavens 2. del, overgives det syge selvforhold og den syge vilje til den højere magt, mens det nye selvforhold og den sunde vilje, der karakteriserer en addict i bedring, skal opbygges ved at etablere et forhold til en højere magt, hvilket kontinuerligt skal substantialiseres gennem forskellige former for daglige handlinger, fx gennem bøn, trinarbejde og deltagelse i NA møder. Dette skaber også en opmærksomhed på, hvordan deltagelsen i NA som fællesskab indeholder en række forskellige muligheder for at fremstille sin subjektivitet på måder, der fremviser viljens genopbygning, samt hvordan dette objektiveres i NA's praksisser og bevidnes i NA fællesskabet (jf. Nissen, 2010a: 152). Den forandring af selvforholdet, som deltagelsen af NA er rettet imod at skabe, er altså distribueret i en række konkrete handlinger og praksisser.

Hvor jeg i de foregående afsnit primært har udfoldet den forståelse af afhængighed som problematik, der findes i NA, og de standarder som etableres omkring denne, så skal vi nu se nærmere på de *praksisser og teknikker*, som findes i NA, og som er rettet mod at håndtere afhængigheden som problematik.

DEL III

PRAKSISSER & TEKNIKKER

CENTRALE PRAKSISSE & TEKNIKKER I NA

I de følgende afsnit undersøges udvalgte aspekter ved en række af de mest fremtrædende praksisser og teknikker, der findes i NA, og som er rettet mod at facilitere deltagernes bedring ift. sygdommen addiction. Jævnfør opgavens analytiske tilgang, så undersøges det *hvordan* sygdommen addiction håndteres og gøres til genstand for intervention ud fra et fokus på, hvordan der i NA's forskellige konkrete praksisser og teknikker etableres en række forskellige praksisstandarder.

Når man læser NA litteraturen og lytter til speaks, så peges der gennemgående på 5 centrale praksisser ift. hvordan man kan opnå bedring gennem deltagelse i NA:

"If you want freedom from active addiction ... do to the best of your ability five things: Go to meetings, get clean, get a sponsor, work the steps, do service. If you do those five things to the best of your ability, you will find freedom from addiction. It's a promise." (Simon, S.11: 41 min.)

Disse 5 handleopfordringer, som her nævnes af Simon, udpeger samtidig de 5 centrale praksisser i NA, som er rettet mod at lære deltagerne at håndtere deres afhængighed og at praktisere en ny måde at leve på baseret på NA's åndelige principper (NA, L.05: 20), hvorfor disse 5 praksisser kan anskues som eksempler på det, som Foucault har kaldt selvteknologier. Foucault peger nemlig på, at det er gennem praktiseringen af levemåder, at man konstituere sig selv som subjekt (jf. Foucault, 2004a: 106), og at man ikke kan lære at leve uden en *askesis* – en selvets træning af selvet (Foucault, 1995a: 188). Denne træning er forbundet med udviklingen af særlige selvteknologier, forstået som velovervejede og bevidste praksisser, igennem hvilke mennesker søger at omdanne sig selv (Foucault, 2004a: 22), og som omvendt også gør mennesket til et selv med bestemte betydninger, muligheder og mål (Fogh Jensen, 2005: 194).

I de følgende afsnit udforskes udvalgte aspekter af trinarbejdet, sponsorordningen og deltagelsen på NA møder. Først udforskes trinarbejdet med særligt fokus på den skriveproces, som er impliceret i dette arbejde. Derefter udforskes udvalgte aspekter af sponsorordningen i forlængelse af trinarbejdet. Og til sidst udforskes mødedeltagelsen, hvilket udfoldes omkring en prototypisk beskrivelse af et NA møde. Det at lave service berøres både ift. sponsorordningen og NA møderne, hvormed aspekter af alle 5 praksisformer bliver behandlet i denne opgave.

TRINARBEJDE

”Hvis vi skal opnå NA-programmets fordele, er vi nødt til at praktisere de Tolv Trin. Sammen med regelmæssig mødedeltagelse udgør Trinene grundlaget for vores program til bedring fra addiction.” (NA, L.05: 133)

De 12 trin udgør sammen med de 12 traditioner de bærende praksisstandarder i 12-trinsprogrammet³¹, som er grundlaget for NA, og udgør dermed det ubestrideligt og uforanderligt fundament for NA som program og fællesskab, og for NA's grundlæggende åndelige principper som håb, overgivelse, accept, ærlighed, et åbent sind, villighed, tillid, tolerance, tålmodighed, betingelsesløs kærlighed og det at drage omsorg for og dele med andre (NA, L.05: 99f). Hvor de 12 traditioner udgør skelettet i fællesskabet, der skal sikre fællesskabets velfærd³², så fremstilles de 12 trin som de grundlæggende principper for den enkeltes bedring:

”Vi lærer at praktisere Trinene i den rækkefølge, de er skrevet og at bruge dem hver dag. Trinene er vores løsning. De er vores overlevelsedyr. De er vores forsvar mod addiction, som er en dødelig sygdom. Vores trin er de principper, som gør vores bedring mulig.” (NA, L.05: 32)

De 12 trin kan inddeles i tre overordnede grupper: beslutningstrin, handlingstrin og vedligeholdelsestrin (Mäkelä et al., 1996: 118f). I beslutningstrinene (trin 1-3) ligger den dobbelte overgivelse – indrømmelsen af magtesløsheden og overgivelsen til en højere magt. I handlingstrinene (trin 4-9) vender man først blikket indad ved at gøre status over sig selv ud fra et fokus på ens karakterdefekter (og karakterstyrker), man indrømmer disse over for sig selv, Gud og et andet menneske, og beder om hjælp til få fjernet eller til at håndtere disse (trin 4-7). Herefter vender man blikket udad og ser på ens relationer til andre og laver en liste over mennesker, som man har gjort fortræd og søger at gøre afbigt for dette hvis muligt, fx ved at undskylde over for disse mennesker (trin 8-9). I vedligeholdelsestrinene (trin 10-12) fortsætter man med at praktisere NA's åndelige principper ved igen at gøre status over ens nuværende handlinger, holdninger og forhold, ved gennem bøn og meditation at forbedre sin bevidste

³¹ Trinene fungerer som universelle standarder, der forbliver de samme på tværs af de mange forskellige 12-trinsfællesskaber, som eksisterer. Dette fremhæves fx af Room som beskriver hvordan der findes uformelle 'All Anonymous' møder, hvor man laver trinarbejde på tværs af forskellige 12-trinsfællesskaber, uden at man diskuterer den individuelle sygdom (Room, 1992: 727).

³² “...just as freedom for the individual comes from the Twelve Steps, so freedom for the group springs from our Traditions.” (NA, L.07: 60)

kontakt med ens højere magt, og ved at bære NA's budskab videre til andre addicts ved at praktisere NA's principper i alle ens handlinger.

De enkelte trin indeholder altså hver især en overordnet opgave eller udfordring, som lægger op til en række forskellige konkrete handlinger³³. Trinenes overordnede indhold og rækkefølge er ikke til forhandling (jf. NA, L.04: 109), men trinenes fortolkning og konkrete udførelse er ikke fastlagt i et eksplicit eller detaljeret program (Keane, 2002: 160). Dermed synes trinene at indeholde en vis fleksibilitet, som muliggør variationer i, hvordan de enkelte deltagere i NA konkret fortolker og arbejder med de enkelte trin. Disse variationer er dog ikke kun udslag af vilkårlige og individuelle præferencer, da den enkelte deltagers arbejde med trinene er indlejret i NA fællesskabet på flere måder. Der findes bl.a. en tringuide med forslag til konkrete spørgsmål til hvert enkelt trin (NA, L.03), og trinarbejdet vil typisk også foregå ved, at den enkelte søger vejledning fra både NA litteraturen, fra vedkommendes sponsor og fra andre medlemmer af NA, ligesom der også findes møder, som eksplicit er dedikeret til trinarbejde (Peyrot, 1985: 1515). Selvom trinenes ordlyd ikke har ændret sig siden AA's grundlæggelse af 12-trinsprogrammet, så udvikles fortolkningen af trinene altså løbende, hvilket blandt andet fremhæves af Mäkelä et al. (1996: 118) i deres undersøgelse af AA litteratur fra hhv. 1939 og 1953, hvor de fandt, at der i udlægningen af trinene i teksten fra 1953 er sket et systematisk skift væk fra den traditionelle kristne sprogbrug, som findes i udlægningen af trinene i teksten fra 1939³⁴.

Når man ser på det konkrete arbejde med hvert enkelte trin, så indeholder dette arbejde gennemgående 3 momenter: et forberedende arbejde, en nedskrivningsproces og en fremlæggelse af det pågældende trin for ens sponsor eller et andet vidne. Det forberedende arbejde, som går forud for den konkrete skriveproces, synes særligt at være forbundet med læsningen af NA litteraturen og med at finde sig og bruge sin sponsor, som kan guide én igennem trinarbejdet (NA, L.05: 132-135). Læsningen af litteratur beskrives som en central teknik ift. at

³³ Det er ikke muligt at redegøre nærmere for det konkrete indhold i arbejdet med de enkelte trin grundet opgavens omfang. Her henvises i stedet til NA's tringuide (NA, L.03), som indeholder udførlige beskrivelser af formålet med de enkelte trin og konkrete spørgsmål, som man kan skrive ud fra, samt til *Basic Text* (NA, L.07), der fremstår som en central henvisningskilde i NA ift. trinarbejde.

³⁴ Muligheden for forskellige fortolkninger af de 12 trin synes også at være betydningsfuld ift. 12-trinsprogrammets udbredelse til forskellige afhængighedsproblematikker, jf. Room (1992) og Rice (1998: 51). De fortolkninger, som findes i ACOA (Adult Children of Alcoholics) og i CoDA (Co-Dependents Anonymous) afviger fx betydeligt fra AA's fortolkninger, hvilket opsummeres på følgende måde af Room (1992: 730): "...the most crucial divergence between the original 12-step precepts and the ideology of codependency, (...), is the contrast between the individualistic emphasis of codependency thinking and AA's emphasis on mutual support and community building. "Our primary responsibility is to ourselves, rather than to others" sums up an ACOA member's adaptation of the AA 12 steps." Forståelsen af recovery er ganske anderledes i CoDA ift. AA, se fx Rice (1998: 53).

gøre sig bekendt med NAs program (ibid.: 33), og det at læse NA litteratur på daglig basis beskrives også som en hjælp til at vedligeholde en positiv indstilling og holde fokus på bedring (ibid.: 134). I de følgende afsnit udforskes skriveprocessen og sponsorordningen nærmere ud fra et fokus på de subjektivt producerende effekter af disse praksisser.

AT SKRIVE SIG SELV

Når man ser på de kontinuerlige bevægelser mellem det at læse og skrive, som findes i det forberedende arbejde og nedskrivningen af trinene i NA, i relation til Foucaults arbejde med selvteknologier, så skaber dette en særlig opmærksomhed på effekterne af disse praksisser. I sine analyser af forskellige selvteknologier peger Foucault nemlig på, hvordan subjektets kultivering af sin levemåde støtter sig på en modtaget viden, der skal udvikles til en årvågen opmærksomhed på og iagttagelse af sig selv, en iagttagelse, som går gennem en sætten på skrift udført af subjektet vedrørende sig selv (Foucault, 2004a: 106). Læsningen og skrivningen er forbundet med dannelsen af et forråd af diskurser, som kan hjælpe én, og for at opnå dette er det ikke nok, at de diskurser, som tilegnes via læsningen, bare ligger i erindringens skabe (Foucault, 1995a: 190). De skal indarbejdes i vores refleksive forhold til os selv og blive en del af os selv, og her spiller skriveprocessen en fremtrædende rolle i denne diskursens subjektivering (ibid.). Skriften blotlægger det, som man har gjort eller tænkt, for et muligt blik ved at kaste lys over tankens bevægelser (Foucault, 1995a: 187f), og denne nedskrivning af ens indre bevægelser beskrives endvidere som en central teknik til at forandre destruktive tilskyndelser og handlinger (ibid.). Skriften muliggør altså en særlig form for refleksiv distance til ens tanker, følelser og handlinger, hvilket også fremhæves af Illouz (2007):

“When locked into literacy, emotions become objects to be observed and manipulated. Emotional literacy makes one extract oneself from the flow and unreflexive character of experience and transform emotional experience into emotional words and into a set of observable and manipulable entities.” (ibid.: 33)

Dette aspekt ved skrivearbejdet betones også i NA-litteraturen, hvor selve nedskrivningen fremhæves som en vigtig praksisstandard, særligt i relation til trin 4. hvor man skriver en såkaldt status over sig selv:

“We have been experts at self-deception and rationalization. By writing our inventory, we can overcome these obstacles. A written inventory will unlock parts of our subconscious that remain hidden when we simply think about or talk about who we are. Once it is all down on paper, it is much easier to see, and much harder to deny our true nature. Honest self-assessment is one of the keys to our new way of life.” (NA, L.07: 28)

Ligesom sygdomsforståelsen af afhængighed skaber en mulighed for at differentiere mellem 'mig' (som addict i bedring) vs. 'ikke-mig' (sygdommen addiction), så synes en af effekterne af skrivearbejdet at være, at det bliver muligt at skabe mere håndgribelige distinktioner ift. hvornår tanker, følelser og handlinger ses som udtryk for den underliggende addiction, og hvornår de ses som udtryk for recovery. Samtidig understreges det også, at skrivearbejdet ikke er rettet mod en bekendelse af, hvor forfærdelig man har været: "a binge of emotional sorrow can be dangerous" (NA, L.07: 28). Det handler i stedet om at klarlægge ubrugelige handlemønstre, for at gøre det muligt at arbejde på at frigøre sig fra disse, hvilket bl.a. beskrives som det egentlige formål med at gøre status i det fjerde trin:

"Anyone who has some time in the program and has worked this step will tell you that the Fourth Step was a turning point in their life." (NA, L.07: 28)

"The stress once trapped inside us is released. Writing will lift the lid off our pressure cooker. We decide whether we want to serve it up, put the lid back on it, or throw it out. We no longer have to stew in it." (NA, L.07: 30)

Nedskrivningen af trinene samles endvidere i personlige trindhæfter³⁵, hvormed der skabes en materiel hukommelse over den introspektive selvrefleksivitet, som eksternaliseres via selve skriveprocessen (jf. Valsiner, 1997: 291)³⁶. Arbejdet med de 12 trin er endvidere en proces, som man gentager, hvilket eksemplificeres i speak med Jack (S.06, 40 min), der fortæller, hvordan han har været igennem trinene 4 gange, og lige er startet igen³⁷. Igennem disse gentagelser etablerer man en vedvarende dialog med sig selv og med de standarder, som findes i NA's udgave af 12-trinsprogrammet, hvilket også påpeges af Keane (2002):

"The techniques and written exercise offered by self-help texts ... represent the instilling of a habit of introspection and a practice of self-expression." (ibid.: 179)

Samtidig synes disse gentagelser også at bidrage til en stigende individualisering i arbejdet med og anvendelsen af 12-trinsprogrammet, hvilket bl.a. fremgår af speaket med Anne Grete, som fortæller, hvordan hun særligt arbejder med det 10. trin:

Jeg bruger 10. trin. Det er et af de bedste redskaber – 10. trin og en blyant, plejer jeg at sige, det er simpelthen et af de bedste redskaber jeg har til at holde mig fri fra ny skyld og skam. Det at skrive ned nogle gange om ugen, hvordan jeg har det og hvem jeg går og bliver gal på, og prøve at kigge lidt på mine motiver til det jeg gør, det giver en kolossal frihed, fordi det bliver ved med

³⁵ I NA's guide til trinarbejde anbefales det at man skriver ned i notesbog (NA, L.03), og der henvises også til brugen trindhæfter i speaks, bl.a. af Morten (S.03).

³⁶ Hvis deltagerne har svært ved at læse og skrive, så anbefales de at optage deres trinarbejde på bånd, hvormed arbejdet objektiveres og materialiseres på en måde, som ligner skriveprocessen (NA, L.04: 108).

³⁷ Det gentagne arbejde med trinene går også igen i andre speaks, fx hos Steff B (S.02: 20 min) og Morten (S.03: 24 min).

at fortælle mig hvem jeg er og om jeg gør fremskridt og sådan noget. (Anne Grete, S.01: 48 min)

Når jeg i dette afsnit har valgt at fremhæve læse- og skriveprocessen i trinarbejdet, så er det fordi denne praksisstandard skaber en særlig opmærksomhed på de *iagttagelsesmåder* og *vidensformer*, som privilegeres i NA. Gennem nedskrivningen etableres en særlig iagttagelsesmåde, hvor sygdomsforståelsen af afhængighed fungerer som den centrale optik. Det forråd af diskurser, som deltageren skal forbinde sig til i dette arbejde, udgøres særligt af NA litteraturen og af andre deltageres erfaringer med trinarbejdet, og det er disse former for viden, som er med til at sætte rammen for, hvad den enkelte deltager skal skrive og iagttage i arbejdet med de enkelte trin. Samtidig bidrager den enkelte deltager til det kollektive reservoir af selvforståelsesformer, som findes i NA fællesskabet, når vedkommende fremlægger sit trinarbejde for sin sponsor eller selv fungerer for sponsor for mindre erfarne medlemmer af NA, hvilket vi nu skal se lidt nærmere på.

SPONSORORDNINGEN

"The foundation of sponsorship is one of selfless service, willingness and commitment to guide and share a recovery journey through the Twelve Steps, Twelve Traditions and Twelve Concepts." (NA, L.04: 5)

Sponsorordningen udgør en del af NA's servicestruktur³⁸, og beskrives som en vital del af NA programmet, da den udgør en af hovedkanalerne, hvorigennem nykommere kan drage fordel af erfaringerne fra andre NA-medlemmer, som praktiserer 12-trinsprogrammet (NA, L.05: 132).

Udover at hjælpe sin sponsee med at praktisere 12-trinsprogrammet (de 12 trin og 12 traditioner), så kan sponsoren også følges med sin sponsee til NA møder (NA, L.05: 133), og stille sig til rådighed på andre måder, fx via faste aftaler om at ringe sammen hver dag, en gang om ugen el.lign. (NA, L.04: 95). Dermed bidrager sponsorordningen også til at skabe tætte forbindelser mellem nykommere og oldtimers, hvilket kan styrke fællesskabets sammenhængskraft (jf. Valverde & White-Mair, 1999: 403). Ift. trinarbejdet, så synes sponsoren også at spille en fremtrædende rolle som vejviser, der både kan bidrage det forberedende læsarbejde ved at pege på bestemte passager i NA litteraturen, og som et særligt udvalgt vidne,

³⁸ At lave service i NA vil sige at tjene fællesskabet ved at påtage sig forskellige funktioner i NA fællesskabet, og formålet med "servicearbejde er at viderebringe budskabet til den addict, der stadig lider" (NA, L.05: 99). De '12 Koncepter', som der henvises til i afsnittets indledende citat, indeholder de overordnede retningslinjer for servicearbejde, men de berøres ikke nærmere i denne opgave, se i stedet NA (L.15).

som sponseen fremlægger sit trinarbejde for³⁹. I de følgende afsnit udforskes aspekter ved sponsorordningen og fremlæggelsen af trinarbejdet nærmere ud fra et fokus på hhv. sponsee og sponsor. Når NA litteraturen fremhæver, at den terapeutiske værdi af en addict, som hjælper en anden, er uden sidestykke (NA, L.07: 68), så henvises der nemlig både til effekterne på sponseen og på sponsoren.

SPONSEEN

Når sponseen har arbejdet skriftligt med et trin, så fremlægges dette trinarbejde efterfølgende for vedkommendes sponsor. Det ser vi nærmere på i dette afsnit, der handler om effekterne af praksisstandarden om *at dele sit trinarbejde* med et andet menneske. Denne effekt træder tydeligt frem ifm. femte trin, hvor sponseen skal fremlægge den moralske status, som vedkommende har skrevet i det fjerde trin for deres sponsor eller et andet nøje udvalgt vidne (NA, L.05: 59). Der synes nemlig at ske noget særligt i bevægelsen fra tekst til udsigelse:

”Vi bliver fri til at se os selv og et andet menneske i øjnene. (...) ... indrømmelsen [skal] komme fra vores egen mund, før den virkelig er effektiv. (...) Det ville være sørgeligt at skrive det hele ned for bare at proppe det ned i en mørk skuffe. Disse defekter vokser i mørket og dør, når de kommer frem i lyset.” (NA, L.05: 58f).

Det at dele indholdet af ens moralske status fra det 4. trin – og at sige det højt for et andet menneske – fremstilles som en modgift til den skam og isolation, som beskrives som centrale karakteristika ved sygdommen addiction (NA, L.07: 98), og her fremstår vidnet til trinremlæggelsen som central for, at denne modgift kan virke, hvormed relationaliteten i trinarbejdet understreges. Effekterne af denne udsigelse beskrives på følgende måde:

”The Fifth Step is the key to freedom. It allows us to live clean in the present. Sharing the exact nature of our wrongs sets us free to live.” (NA, L.07: 31)

Her er formuleringen ”to live clean” interessant, og det er en formulering, som går igen igennem NA litteraturen: *”I now understand that I can talk clean and live dirty. I’ve had enough. Today I not only want to be clean from drugs, I want to live clean”* (NA, L.07: 355). Dette peger på, at clean idealet i NA ikke kun er afgrænset til en ren, afholdende krop. I en bredere forstand synes det at ’leve rent’ at være forbundet til NA’s åndelige principper omkring åbenhed, villighed, ærlighed,

³⁹ Når man fremlægger trin, så synes dette generelt at foregå gennem en oplæsning af det nedskrevne, hvor man enten selv læser trinnet højt (NA, L.04: 104), eller ved at sponsoren læser trinnet højt for den person, som har skrevet dette (NA, L.04: 111), mens det betones at trin 5 skal fremlægges af personen selv.

tillid, tolerance, tålmodighed, betingelsesløs kærlighed, det at drage omsorg for og at dele med andre, samt ydmyghed (NA, L.05: 99f). At leve rent er altså bl.a. at være ærlig, at turde indrømme fejl og hemmeligheder, hvilket også kommer til udtryk i NA sloganet: *“you’re only as sick as your secrets”* (NA, L.07: 306). Samtidig beskrives trinarbejdet også som en proces, hvor man står ansigt til ansigt med sig selv:

“The masks have to go. We share our inventory as it is written, skipping nothing. (...) It is a great relief to get rid of all our secrets and to share the burden of our past.” (NA, L.07: 33)

Ovenstående citat peger igen på en central praksisstandard i NA, nemlig *det at dele sin historie og sine erfaringer*, en praksisstandard, der både gælder for sponsee og for sponsor, og som peger på, hvordan der i sponsorordningen er tale om relation baseret på *gensidig hjælp*. Denne gensidighed beskrives som et centralt karakteristikum ved selvorganiserede selvhjælpsfællesskaber (Humphreys, 2004: 15f), og forskning omkring sociale støttegrupper peger på, at det at støtte og yde hjælp til andre har mindst lige så gavnlige effekter som det selv at modtage hjælp og støtte (ibid.: 16). Dette træder også tydeligt frem, når man læser NA’s guide til sponsorship (NA, L.04):

“Through the process of working the steps together, we find that what can start out as a seemingly unbalanced relationship, with one person doing all of the helping, develops into the “two-way street” we hear so much about, with each addict helping the other.” (NA, L.04: 105)

Trinarbejdet, og det at dele sine erfaringer med sin sponsee, synes altså også at have en række effekter på sponsoren, hvilket udfoldes i det følgende afsnit.

SPONSOREN

Når sponsoren hjælper sin sponsee med trinarbejdet, så består en væsentlig del af denne hjælp i, at sponsoren også deler sine egne erfaringer. “Sponsorship virker (...) fordi medlemmer af NA deles om fælles bånd til addiction og bedring” (NA, L.05: 110). Når man deler, fx ved at fungere som sponsor, så antages det at styrke ens egen bedring:

“We strengthen our own recovery when we share it with others who ask for help. If we keep what we have to share, we lose it. Words mean nothing until we put them into action. (...) We learn that we keep what we have only by giving it away.” (NA, L.07: 58f, min understregning)

I dette citat fremhæves en central antagelse i NA, nemlig at man kun kan beholde det, man har fået ved at give det videre. Og samtidig fremhæves det, at den bedste måde deltagerne kan give dette videre på er ved *at leve* programmet:

"Fristelsen til at give gode råd er stor. Når vi gør det, mister vi nykommerens respekt. Det gør vores budskab uklart." (NA, L.05: 98)

"Vi er eksempler på, at programmet virker. Den glæde, vi har ved at leve clean, er en tiltrækning på den addict, der stadig lider." (NA, L.05: 102, min undertregning)

Sponsoren skal altså i højere grad fungere som *et eksempel på eller en model for* programmets effekter og på hvordan man kan *leve programmet*, end fungere som en mere traditionel lærer eller vejleder, som videregiver en bestemt viden til den vejledte. Den erfaringsbaserede viden, som privilegeres i NA, videregives altså ikke kun i form af særlige antagelser omkring afhængighed og bedring, men eksemplificeres som levemåde gennem sponsorens handlinger. Dermed kan en af effekterne ved det at fungere som sponsor også tænkes at være, at sponsorens egen forpligtelse på NA programmet og NA fællesskabet styrkes gennem denne relation. I NA litteraturen fremhæves det også, hvordan sponsoren ikke blot styrkes i sin egen bedring, men også potentielt forandres via arbejdet med sin sponsee, hvilket bl.a. eksemplificeres i følgende citat, hvor en sponsor fortæller, hvordan hun oplevede at blive forandret ved at lytte til sin sponsees:

"When I was using, it seemed that my heart had turned to stone. I had seen and been through so much that I could no longer cry or feel, and I doubted that I ever would again. This changed for me when I was hearing my first sponsee's Fifth Step. She shared about being beaten by her stepfather, and as she talked, I could see her little body being hurt by him. Instantly, I remembered being hit by my own father, and my heart broke open with sadness for us both. Her honest sharing was the connection back to emotional life for me." (NA, L.04: 104)

Som addict i bedring må man endvidere udføre et samvittighedsfuldt hukommelsesarbejde for at beskytte sig mod tilbagefald til aktiv addiction (jf. Keane, 2002: 162). Her kan relationen til en sponsee bidrage til dette hukommelsesarbejde, da man som sponsor mindes om de udfordringer, som man selv har stået over for i sit eget arbejde med programmet (NA, L.04: 67) samtidig med, at sponsorordningen også kan bidrage til at etablere en bredere form for praktiseret refleksivitet hos sponsoren ift., hvordan man anvender programmet i sit eget liv, og hvordan man selv konkret praktiserer NA's åndelige principper.

"Some see our service to NA as a training ground: It's where we can learn to practice principles of acceptance and mutual respect. It's not always gentle, but we share a common purpose and a common bond. And because in NA we are all equal and all learning, we are always both the student and the teacher." (NA, L.10: 77f)

Og samtidig bidrager det servicearbejde, som sponsorordningen er en del af, til et fortløbende refleksivt arbejde med at skelne mellem hvad man skal tage ansvar for, og hvad man ikke kan tage ansvar for:

“What I learn in service is to separate, to make a boundary between me and you. To know what is mine and what I’m responsible for, and what is you and what you are responsible for. ... This is – for me – the main lesson of life, is to learn who I am, what is me, what is not me.” (Simon, S.11: 6 min)

DELOPSAMLING

På baggrund af mine undersøgelser af udvalgte aspekter og effekter af trinarbejdet og sponsorordningen i NA, så træder følgende opmærksomheder særligt frem:

Både trinarbejdet og sponsorordninger synes at bidrage til udviklingen af en særlig form for praktiseret refleksivitet, som ikke kun går via introspektion, men som samtidig indlejres i forskellige former for sociale praksisser, igennem hvilke man i samarbejde med andre aktivt forbinder sig til den sygdomsforståelse af afhængighed, som findes i NA, og til de forståelser af bedring, som fremstilles i NA fællesskabet. De teknikker, som findes i disse to praksisformer, bidrager på forskellige måder til, at deltagernes forbindelse til NA som fællesskab styrkes. Samtidig synes disse to praksisser at facilitere deltagernes personlige tilegnelse af de standarder, som findes i NA programmet. Når man ser på sponsorrelationen, så bliver det også tydeligt, hvordan det ikke kun er *indholdet*, men også *konkrete anvendelsesmåder* af de standarder, som findes i NA, der videregives igennem NA’s konkrete praksisser og teknikker. Dette træder særligt frem, når man ser nærmere på NA’s praksisstandard om *at dele*, som går på tværs af både trinarbejdet, sponsorordningen og mødedeltagelsen, og som jeg derfor også vender tilbage til i de kommende afsnit, hvor udvalgte aspekter og effekter af mødedeltagelse i NA undersøges.

MØDEDELTAGELSE

“Our meetings are a process of identification, hope and sharing. The heart of NA beats when two addicts share their recovery. What we do becomes real for us when we share it. This happens at a larger scale in our regular meetings.” (NA L.07: 11)

I de følgende afsnit udforskes udvalgte aspekter af deltagelsen på NA mødet. Som det fremgår af ovenstående citat, så beskrives identifikation, håbsproduktion og delinger som centrale aspekter af NA møderne, og disse tematiske tråde tages løbende op i mine udforskninger af mødedeltagelsen i de følgende afsnit.

Selvom NA møder kan variere i opbygning, så fremstår mødeformatet som rimeligt standardiseret, idet NA's mødehåndbog indeholder en skabelon for, hvordan man kan tilrettelægge et NA møde (NA, L.02), og de møder, som jeg har observeret, synes overordnet at følge dette format, selvom der i NA's mødehåndbog også lægges op til, at de enkelte NA grupper, som afholder møderne, kan eksperimentere med dette (ibid.). For at give en fornemmelse af de konkrete aktiviteter, som udgør et NA møde, har jeg valgt at lave en prototypisk beskrivelse af mødepraksissen i NA⁴⁰, der fungerer som konkret afsæt for analyserne i de følgende afsnit. I nedenstående beskrivelse har jeg sammenstykket dele af mine feltnoter fra forskellige mødeobservationer af NA møder i København og fremhævet de meste prototypiske elementer ud fra en samlæsning med mødeskabelonen fra NA's mødehåndbog (NA, L.02).

ET PROTOTYPISK NA MØDE

Kommer ind i møderummet. Nogle af deltagerne har allerede sat sig, mens andre står udenfor og snakker og ryger. Der er tændte fyrfadslys på bordet, og der er stillet kaffe, the, mælk og hvide plastikopper frem. I rummet hænger forskellige papirer med NA information på opslagstavler på væggen, blandt andet en planche med oplysninger om mødetider, og der ligger laminerede papirer rundt omkring på bordet.

Mødet bliver ringet i gang med en lille klokke, og mødelederen starter med at bede om et øjebliks stilhed for de addicts, der stadig lider.

Mødelederen og kassereren præsenterer sig derefter. Der spørges, om der er nogle nykommere⁴¹, og der spørges til mærkedage. Forskellige personer præsenterer sig – siger deres navn, efterfulgt af ”og jeg er (en) addict”, samt dage, måneder og/eller år, de har været clean, og resten af deltagerne klapper og siger hej og tillykke. Mærkedagenes længde varierer meget⁴², nogle nævner korte mærkedage, fx 14 dage, nogle nævner mere ulige dage, måneder og år, og nogle har særlige jubilæumsmærkedage, fx 1 år eller 18 måneder, hvilket markeres med uddelingen af en bestemt nøglering eller mønt. [Denne nøglering/mønt sendes under mødet rundt fra deltager til deltager, som hver især folder hænderne omkring denne, og holder den et øjeblik for at give den håb, kærlighed og styrke. Når mønten gives videre til

⁴⁰ Møder, som afholdes af NA-grupper, varer typisk omkring en time, og kan som nævnt variere i opbygning: der er fx møder, hvor en enkelt speaker deler sine erfaringer, møder tilrettelagt omkring litteraturlæsning og/eller trinarbejde, og møder specielt for nykommere. For nærmere info om disse variationer, se NA (L.02: 4f).

⁴¹ Hvis der er en nykommer til stede på mødet, vil vedkommende typisk blive tildelt særlig opmærksomhed. De deltagere, som deler i løbet af mødet vil fx typisk starte med at sige velkommen til nykommeren, og supplere med sige ”godt du er her” el.lign., før de går i gang med at dele.

⁴² Variationen i mærkedage, som blev markeret på de møder, jeg har observeret, spændte fra 14 dage til 25 år.

personen ved siden af en, klemmer man kort hinandens hænder og kigger hinanden i øjnene, hvilket giver handlingen et skær af højtidelighed.]

Herefter følger en oplæsning af de laminerede papirer, som ligger på bordene. Forskellige personer skiftes til at læse op af disse forskellige tekster. Mens der læses op, er der nogle steder, hvor adskillige af de andre deltagere bidrager, fx da der tales om ikke at bruge alkohol, og flere i kor siger "punktum". Under oplæsningen sendes der en kurv rundt, som deltagerne lægger mønter i, hvilket går til at betale lejen af lokalerne og for kaffe og te. [indsamling af donationer fra deltagerne er måde at respektere NA's 7. tradition, som foreskriver at NA skal være økonomisk selvforsynende.]

[Vi er nu cirka et kvarter inde i mødet.]

Efter oplæsningen åbnes mødet af en af deltagerne, som har indvilliget i dette på forhånd. Åbningen af mødet kan enten foregå med udgangspunkt i et givet tema, fx en passage i NA litteraturen eller ens arbejde med et specifikt trin, eller det kan være en bredere fortælling om ens egen historie og erfaringer med NA, ofte med udgangspunkt i konkrete begivenheder i talerens liv lige nu. Talerens tale virker tydeligt improviseret; fortællingen ikke har nogen endelig struktur, men flyder i forskellige retninger og bevæger sig springende mellem forskellige temaer, NA slogans, fortællinger om talerens eget liv og fortællinger om NA som fællesskab. [Den person, som åbner mødet, har omkring 15 minutter til at dele, og derefter gives ordet frit for alle deltagere på mødet.]

[Vi er nu cirka en halv time inde i mødet.]

Når ordet er frit, så tager de forskellige deltagere skiftevis ordet ved at sige deres navn, konsekvent efterfulgt af sætningen "og jeg er addict" og resten af deltagerne siger "Hej ..." [siger navnet på den deltager, som har taget ordet]. De delinger, som finder sted på dette tidspunkt af mødet er begrænset til 5 minutter per person, og hvis dette ikke overholdes, ringer mødelederen med klokken for at markere, at deltageren skal runde af i løbet af et minuts tid. De korte delinger, som finder sted, når ordet er åbent, synes at variere meget. Nogle lader sig fx inspirere af åbningsfortællingen og trækker tematiske tråde til denne ift. deres eget liv og erfaringer med programmet. Andre fortæller om konkrete livsbegivenheder, både gode og dårlige, og andre igen deler, hvordan de har det lige nu og hvad de kæmper med ift. deres bedring.

Disse delinger fortsætter den næste halve time, og da der næsten er gået en time, som er mødets varighed, så takker mødelederen for delingerne, og spørger om der er nogle NA relaterede meddelelser, fx om nye møder eller andre NA aktiviteter. Så samles deltagerne i en cirkel og lægger armene om skuldrene på hinanden, og mødet afrundes ved, at deltagerne fremsiger sindsrosbønnen⁴³ i kor, hvorefter mødet lukkes endeligt ved at der siges: "Kom tilbage – det virker", mens deltagerne klapper hinanden på skuldrene. [Forskellige grupper kan lukke mødet på forskellige måder, fx med bøn, oplæsning eller andet.]

⁴³ Se bilag 2 for ordlyden af sindsrosbønnen.

Ovenstående beskrivelse åbner for en række analytiske opmærksomheder. For det første er der selve rummets diskursive og materielle konstituering; for det andet er der fortællingerne, som udgør en central aktivitet på mødet, og for det tredje er der en opmærksomhed på mødet som affektivt rum. Disse tre opmærksomheder udfoldes i de følgende afsnit.

MØDERUMMETS MATERIELLE & DISKURSIVE KONSTITUERING

NA's flade organisatoriske struktur medfører, at afholdelsen af NA møder varetages af lokale og uafhængige NA grupper, som står for den helt konkrete organisering af møderne, hvilket bl.a. består i at leje eller låne forskellige offentlige lokaler, indkøbe relevant litteratur, lave aftaler med speakere, sætte stole frem, stille forfriskninger frem, rydde op, etc. (NA, L.02); et arbejde, som udgør endnu et eksempel på, hvordan deltagerne kan *lave service* i NA og tjene fællesskabet (NA, L.07:51). Der ligger altså et meget konkret arbejde med at tage vare på rummets materielle konstituering, hvilket varetages af deltagere, der melder sig frivilligt til at fungere som betroede tjenere for fællesskabet (NA, L.02); et arbejde, der også fremstilles som en mulighed for at praktisere NA's åndelige principper og vedligeholde sin egen bedring.

"When group members agree to serve as secretary or treasurer or tea- or coffee-maker, that acceptance of responsibility often helps advance their personal growth." (NA, L.02: 6)

Ud fra den prototypiske beskrivelse af et NA møde træder forskellige aspekter af rummets diskursive konstituering også frem, idet møderummet indrammes af forskellige former for ritualiseret tale, fx den indledende oplæsning af forskellige gruppepapirer⁴⁴ og fremsigelsen af sindsrosbønnen i slutningen af mødet (jf. Valverde & White-Mair, 1999: 403). Et andet aspekt ved den diskursive konstituering af rummet finder sted hver gang deltagerne præsenterer sig ved fornavn efterfulgt af sætningen "og jeg er en addict". Som beskrevet i opgavens 2.del, så ligger der i denne sætning en bekræftelse af ens tilhørsforhold til fællesskabet og en identifikation med identiteten som addict, som synes at promovere en særlig forbundethed blandt deltagerne på mødet, selvom disse kan være fuldstændigt fremmede for hinanden. Denne præsentationsform medfører også, at indikatorer på deltagernes øvrige tilhørsforhold er fraværende på møderne; der nævnes fx ingen efternavne, jf. NAs 12. tradition om anonymitet, og der indsamles ingen personlige oplysninger om deltagerne.

⁴⁴ I NA's mødehåndbog refereres der til 7 forskellige gruppepapirer, som læses højt på møder: 'Who Is an Addict?', 'What Is the NA Program?', 'Why Are We Here?', 'How It Works', 'The Twelve Traditions', 'Just for Today' og 'We Do Recover' (NA, L.02: 12).

Møderummets materielle og diskursive konstituering bidrager også til, at der skabes en række forskellige deltagelsesmuligheder på mødet. Man kan fx melde sig til at lave kaffe, læse op, eller til at fungere som kasser el.lign. i mødegruppen, hvormed disse forskellige handlinger kan bidrage til at facilitere en bevægelse fra perifer til fuld deltagelse i NA (jf. Lave & Wenger, 2003: 70f).

"NO CROSS-TALK"

Den diskursive konstituering af mødet afspejles også i måden, som talen formateres på. En central praksisstandard på møderne er retningslinjen om "no cross-talk", hvilket betyder, at deltagerne opfordres til kun at fortælle om deres eget liv, tanker og følelser, og at undlade at kommentere på eller evaluere indholdet af de andre deltagers andres fortællinger (jf. Valverde & White-Mair, 1999: 402f; Valverde, 1998: 130), hvilket kan ses i forlængelse af NA's principper om, at ingen deltagere besidder nogen særlig viden, autoritet eller definitionsmagt ift. fortolkningen af programmet⁴⁵. Men hvis en nykommer fx deler noget, som synes at være i direkte modstrid til NA's grundlæggende principper eller sygdomsforståelse af afhængighed, så kan der alligevel foregå en subtil korrektion af nykommerens fortælling:

"...other speakers will take the appropriate parts of the newcomers comments and build on this in their own comments, giving parallel accounts with different interpretations, for example, or expanding on parts of their own stories that are similar to parts of the newcomer's story. (...) Members try to reinforce the positive aspects, the appropriate parts of the story, rather than dealing with the inappropriate." (Cain, 1991: 230f)

Dermed bidrager praksisstandardens om ingen direkte kommentarer til, at møderummet konstitueres som et rum uden direkte kritik, problematisering eller konfrontation af andre medlemmer. Men samtidig kan de personlige fortællinger altså også have regulerende effekter ift. hinanden, sådan at der skabes visse grænser for de individuelle fortolkninger af NA programmets grundlæggende standarder.

Når vi ser på etableringen og håndteringen af praksisstandardens omkring "no cross-talk" i møderummet, så skaber dette en opmærksomhed på de former for ekspertise, som er på spil i NA, og på de magtforhold, som etableres i fællesskabet, idet denne praksisstandard disciplinerer hvilke former for magtudøvelse, som finder sted i fællesskabet. Når deltagerne indirekte korrigerer nykommeren ved at dele udvalgte aspekter af deres egne historier, så foregår der nemlig en ikke-direktiv korrektion, som er funderet i det spil mellem de forskellige

⁴⁵ Jf. NA's 2. tradition – se bilag 2

subjektpositioner, som findes i NA fællesskabet, nemlig 'dig', 'mig' og 'os'. Deltagerne siger ikke direkte, at nykommerens udlægning er forkert, men giver i stedet en mere prototypisk udlægning af fortolkningen af NA programmets standarder *ved at vise sig selv frem*, hvormed de fremhæver en forskel i fortolkningen eller forståelsen uden direkte at udpege den. Og når de peger på sig selv, så peger de også indirekte på de andre deltagere, fordi "vi" grundlæggende antages at være den samme slags (addicts), som grundlæggende lider af den samme sygdom (addiction) samtidig med, at de bidrager til en større kollektiv fortælling om, hvordan "vi" kan forstå "os" som addicts og som fællesskab. Hermed kan de individuelle fortællinger have en række subjektiverende effekter på både fortælleren og tilhørerne, da fortællingen ikke kun er en fortælling om "mig", men også en fortælling om "os".

I de følgende afsnit undersøges andre aspekter og effekter af NA's praksisstandard om at dele sin historie og erfaringer med andre addicts, idet vi skal se nærmere på, hvordan det at fortælle sig selv i fællesskabet kan have en række subjektivitetsproducerende effekter.

AT FORTÆLLE SIG SELV I FÆLLESSKABET

Når man ser på den eksisterende forskning omkring 12-trinsfællesskaber, så findes der en række narrativt orienterede analyser af disse, ofte med et overordnet fokus på identitetsdannelse og på effekterne af at omfortolke og genfortælle sin egen livshistorie i relation til de kollektive fortællinger, som findes i disse 12-trinsfællesskaber⁴⁶ (Antze, 1987; Cain, 1991; Rafalovich, 1999; Rappaport, 1993, 1995; Steffen, 1997; Humpreys, 2000, 2004; Swora, 2001). Når man ser på beskrivelsen af et prototypisk NA møde, så træder det *at dele sin egen historie og erfaringer* med programmet også frem som en central praksisstandard, idet tre fjerdedele af mødet er dedikeret til denne aktivitet. At denne praksisstandard spiller en fremtrædende rolle i 12-trinsfællesskaber understreges også i skabelsesberetningen om AA, hvor Bill W. får bugt med sin trang til at drikke ved at dele sin historie med Dr. Bob i maj 1953. Dette beskrives som den begivenhed, der fører til 12-trinsprogrammets tilblivelse, da Bill W. og Dr. Bob herefter grundlagde AA sammen (Cain, 1991: 222; Steffen, 1997: 108f). Praksisstandarden om at dele beskrives både som en vigtig aktivitet ift. at vedligeholde ens

⁴⁶ Når denne vinkel ofte anlægges på 12-trinsfællesskaberne, så begrundes dette bl.a. med, at en narrativ tilgang til studiet af selvhjælpsfællesskaber kan fungere som en modgift til det professionelle hegemoni, der synes at dominere mere effektorienterede studier af 12-trinsfællesskaber hvor mere institutionaliserede behandlingsstandarder anvendes som kriterier for studier og evalueringer af selvhjælpsfællesskaber (Rappaport, 1993: 241). "Consistent with the mutual help ethos, the narrative approach highlights the nature and function of the community, the power of its narratives, and how it changes (and is changed by) the members' personal life stories" (Rappaport, 1993: 240) .

individuelle bedring, hvilket er funderet i en praktisk erfaring af, at det praktiske arbejde med andre addicts er af central betydning for ens egen bedring (Antze, 1987: 167), og som en grundlæggende forpligtelse over for fællesskabet, jf. NA's 12. trin⁴⁷, der handler om at bringe budskabet videre til andre addicts, der stadig lider: "There is a spiritual principle of giving away what we have been given in Narcotics Anonymous in order to keep it" (NA, L.07: 49). I de følgende afsnit udforskes spørgsmålet om, hvilke effekter det kan have, at deltagerne deler deres erfaringer og fortæller deres personlige historier i fællesskabet både på et individuelt og et kollektivt niveau.

FORTÆLLINGEN SOM SELVSKABELSE & GENFORFATTELSE

En del af de narrative orienterede studier af 12-trinsfællesskaber peger på, hvordan det at dele sin historie på møder synes at facilitere et skift i deltagernes selvforhold. Cain (1991) ser på, hvordan deltagelse i AA forudsætter en radikal omfortolkning af ens selvforståelse, hvilket faciliteres af tilegnelsen af de forståelser og narrative skabeloner, som findes i 12-trinsfællesskabet. Rappaport (1993) studerer selvhjælpsfællesskaber som normative, narrative fællesskaber rettet mod at transformere deltagernes identitet og fremhæver hvordan "... personal stories are told in particular contexts to make particular points available to others or to one's self. They are act of communication and self-definition" (ibid.: 253); Steffen (1997) udforsker fortællingernes sociale og processuelle karakter, og bevægelserne mellem individuelle og kollektive fortællinger. Antze(1987) peger på, hvordan AA udgør en righoldig case ift. at studere brugen af symboler og ritualer til at omfortolke personers erfaringer på standardiserede måder, som transformerer deltagernes selvforhold. Fælles for disse analyser er, at de understreger betydningen af fortællingen som aktivitet ift. de forandringsprocesser, som deltagelse i 12-trinsprogrammer synes at medføre. Et lignende perspektiv findes hos Bruner (2004), der understreger selvskabens processuelle karakter:

"Selvskabelse gennem selvfortælling er rastløs og endeløs. ... Det er en dialektisk proces, en balancekunst." (ibid.: 99)

Selvfortællingen som balancekunst handler ifølge Bruner om, at den på den ene side må skabe en overbevisning om autonomi og en grad af muligheder, samtidig med at den også må relatere selvet til en verden af andre, og til en forpligtelse på andre (ibid.: 93). Ordet balancekunst kan synes at konnotere, at autonomi og forpligtelse udgør hinandens modsætninger, men når man læser dette i lyset af NA's standarder, som jeg har artikuleret i de foregående analyser, så

⁴⁷ Se bilag 2

indeholder NA's standarder gennemgående en pointering af, at autonomi og forpligtelse er gensidigt konstituerende. Gennem NA programmet lærer deltagerne, at friheden går gennem forbundetheden, hvilket tydeligt eksemplificeres i praksisstandarden om den dobbelte overgivelse, og gennem understregningen af den grundlæggende forpligtelse på fællesskabet, som bl.a. kommer til udtryk i praksisstandarden om at dele sin historie og sine erfaringer med andre addicts. Denne tematik omkring frihed og forbundethed går også igen, når man lytter til speaks:

"Jeg troede engang, specielt da jeg begyndte at tage stoffer, at frihed det var noget med at gøre hvad fanden jeg havde lyst til og skide på hele verden. (...) Intet ansvar, ingen forpligtelser, det måtte være friheden. (...) Det er der ikke meget frihed i idag." (Anne Grete, S.01: 38 min.)

Når der på NA møder produceres en række forskellige selvfortællinger, så kan dette ses som et eksempel på det, som White (2008: 89) kalder for genfortællende samtaler, hvor personer engageres i en udforskning og omfortolkning af tvingende begivenheder i deres liv på måder, som vækker nysgerrighed ift. nye handlemuligheder, og som medfører en nyudvikling af personlige narrativer, der samtidig kan medføre en rekonstruktion af fortællerens identitet (White, 2008: 93f). Lignende perspektiver findes hos Rappaport (1995: 796), der påpeger, hvordan deltagerne handlemuligheder udvides, når deltagerne opdager, skaber eller genfortæller kollektive narrativer, som belyser og underbygger hidtil ubemærkede aspekter af deres personlige livshistorier. I denne genfortælling tildeles dele af deltagerne livshistorie ny mening, hvilket kan bidrage til at deltagerne udvikler nye perspektiver og standpunkter ift. deres hidtidige forståelser af sig selv, deres omstændigheder og deres vanskeligheder. Samtidig er denne proces reciprok, idet deltagerne bidrager til at skabe, forandre eller underbygge de kollektive narrativer, som findes i NA, når disse nye forståelser i fællesskabet fremstilles ved at dele deres personlige historier på møderne (ibid.). Hermed sker der en konstant konstruktion og rekonstruktion af både de kollektive betydninger og personlige meninger (jf. Valsiner, 1997: 301; Nissen, 2012a: 113).

Dette understøttes i særlig grad af, at disse fortællinger finder sted i fællesskabet, hvilket understreges i kollektive og relationelle aspekter af de transformationer af selvforholdet, som NA overordnet er rettet mod at facilitere:

"One of the most persistent but elusive ways that people make sense of themselves is to show themselves to themselves, through multiple forms: by telling themselves stories; by dramatizing claims in rituals and other collective enactments; by rendering visible actual and desired truths about themselves and the significance of their existence in imaginative and performative productions." (Myerhoff, 1986: 261)

Denne opmærksomhed understreger min tidligere pointe fra opgavens anden del om, hvordan identiteter altid er kollektive og relationelle frembringelser, hvilket her udbygges med en betoning af, hvordan det synes det at være betydningsfuldt at have vidner til disse frembringelser; en opmærksomhed, som også underbygges af opgavens analyser af sponsorordningen ift. det at fremlægge trin⁴⁸.

Da disse mulige effekter af selvfortællingen som aktivitet er ganske velbelyst ift. identitetsdannelse i de eksisterende narrativt orienterede forskningsperspektiver (fx Antze, 1987; Cain, 1991; Rafalovich, 1999; Rappaport, 1993, 1995; Steffen, 1997; Humpreys, 2000, 2004; Swora, 2001), så udfoldes dette perspektiv ikke yderligere i denne opgave. Jeg har i stedet valgt at fokusere på et andet aspekt ved det at fortælle sig selv i fællesskabet, som er mindre velbelyst i de eksisterende forskningsperspektiver omkring 12-trinsfællesskaber, nemlig de effekter, som delingen af personlige fortællinger kan have på de andre deltagere i fællesskabet.

HÅBSPRODUKTION – MØDET SOM AFFEKTIVT RUM

"Jeg kan huske det her med at komme ind, ... fuldstændig knudret op af følelser mand ... sætte mig ind ... pisse bange og usikker ... og så mærke den her følelse her, man får, når mødet det virkelig virker. Det føles kraftedeme lidt ligesom i gamle dage, når der var rigtige abstinenser og jeg så fik mine stoffer, det her med bare at tænke "phuuuhhhh". Og for første gang fandt jeg ud af, hvad fanden de her møder egentlig kunne gøre for mig." (Jack, S.06: 25 min)

Da jeg lyttede til speaks, så trådte mødets affektive dimensioner og fortællingernes effekter på tilhørerne frem som en relevant analytisk opmærksomhed, fx i ovenstående uddrag med Jack, hvor han sammenligner mødets effekter med de effekter, stofferne tidligere havde ift. at lindre hans oplevelser af abstinenser. Mødernes materielle og diskursive konstituering synes at bidrage til, at der skabes en særlig stemning på møderne, hvilket også fremhæves i NA litteraturen:

"Det ordløse sprog af genkendelse, tillid og tro, som vi kalder indlevelse, skabte atmosfæren, hvor vi kunne føle tiden, røre virkeligheden og genkende åndelige værdier, som mange af os havde mistet." (NA, L.05: 143)

⁴⁸ Se afsnittet om 'sponseen' under 'sponsorordningen' i denne opgave.

En del af denne atmosfære synes også at være forbundet til de måder, som humoren bruges på i fællesskabet. Selvom der ikke kommenteres verbalt på delinger, jf. praksisstandarden om "no cross-talk", så er der andre former for respons, som er tydeligt til stede på møderne – der klappes og siges tillykke, når deltagerne fortæller, at de har en mærkedag; der nikkes og siges et stille "mmm" undervejs i de enkeltes fortællinger; og der grines højlydt og ofte, når der deles tragikomiske historier:

"The way we share, this level of talking openly about feelings, finding humor in some of the darkest, most frightening things that have happened to us – is not always available outside these rooms." (NA, L.10: 35)

Selvom humor og latter ligesom selvfortællinger kan have vidt forskellige formål og effekter⁴⁹, så synes den latter, der er til stede på møderne særligt at fungere som udtryk for både accept og sympati, samt at formidle en genkendelse af sig selv i den andens fortælling. Latteren eller de stille nik kan formidle en oplevelse af genklang hos tilhørerne, en oplevelse af at de andres fortællinger skaber en resonans med tilhørerens egen livshistorie, hvilket kan bidrage til at oplevelser, som måske tidligere har været oversete, træder frem i tilhørerens bevidsthed (White, 2008: 202). Dette fokus på resonans eller genklang, som blandt andet beskrives ift. brugen af vidner i narrativ terapi⁵⁰, er koblet til en opmærksomhed på fortællingers potentiale ift. at skabe en oplevelse hos tilhøreren af at blive bevæget: "ikke blot i form af en emotionel oplevelse, men ved at blive flyttet et andet sted hen, hvor man kan få et nyt perspektiv på sit liv og identitet" (ibid.: 203). Dette peger på, hvordan den bevægelse som det at lytte til fortællinger kan skabe, indeholder en dobbelthed, idet bevægelsen her både henviser til en følelsesmæssig bevægelse eller resonans og også henviser til en mere rumlig bevægelse, hvor man flyttes et nyt sted hen eller får udvidet perspektiverne på ens handlemuligheder:

"Movement and affect are widely thought of as being embodied together. To feel, it is often said, is to feel moved." (Henriques, 2010: 57)

Ved at lytte til og blive følelsesmæssigt bevægede af de andre deltagers personlige fortællinger kan tilhørerne blive ført nye steder hen ift. deres tanker om, forståelse af og oplevelse af deres eget liv og i deres overvejelser over handlemuligheder (White, 2008: 205). At møderne kan bidrage til en håbsproduktion fremhæves også, når man lytter til speaks, hvilket eksemplificeres i følgende uddrag:

⁴⁹ Se fx Høgsbro (2011) for perspektiver på dette.

⁵⁰ Her henvises primært til narrativ terapi som den findes hos Michael White (2006a; 2006b; 2008), der kan anskues som en af de centrale grundlæggere og frontfigurer i den narrative terapi.

"Det eneste, jeg kunne sådan få noget håb af, det var at komme herind. ... Det, der blev delt herinde, der var nogle gange jeg kunne forholde mig til nogle af de ting. At jeg kunne få – jeg ved ikke om I kender det, det tror jeg nogle af jer gør i hvert fald – jeg kunne få et øjeblik, hvor jeg kunne tænke på: 'Det her det kan også lade sig gøre for mig'. Så dan nogle øjeblikke fik jeg herinde. Og det var specielt for sådan en som mig, fordi jeg var fuldstændig håbløs. Jeg kunne ikke blive clean, mand, lige meget hvad jeg havde prøvet, så begyndte jeg at bruge igen. Så da jeg begyndte at få de her øjeblikke – I snakkede om alt det snot jeg havde inde i hovedet, som jeg tænkte, det lukker jeg ikke nogen mennesker ind i, det tager jeg bare afstand fra, det talte I åbent om. Og det gav mening." (Thomas B, S.04: 7 min.)

Andre deltagere fortæller også om, hvordan de har håndteret deres oplevelser af stoftrang ved at lytte til bånd med NA speaks, og hvordan de har kunnet hente håb og styrke gennem disse (fx Jack, S.06: 32 min.). Dette peger på, hvordan de fortællinger, som både findes på møder og i NA litteraturen kan fungere som narrative og symbolske ressourcer, som deltagerne kan trække på, og som kan skabe orienteringspunkter ift. de forandringsprocesser og skift i livsførelse, som NA programmet er rettet mod at facilitere (jf. Bruner, 1999; Zittoun et al., 2003; White, 1997), samt bidrage til at producere og kultivere deltagerens fornemmelser af håb.

OPSAMLING – DEL 3

I de foregående afsnit har jeg udfoldet udvalgte aspekter af de 5 centrale praksisser, som findes i NA, og som er rettet mod at håndtere afhængigheden som problematik. Et fællestrek ved disse praksisser er, at de alle indeholder en stærk betoning af fællesskabets betydning for den enkeltes bedring. De teknikker, som er indlejret i de enkelte praksisser, fx fremlæggelsen af trinarbejdet i sponsee-sponsor relationen og de praksisstandarder, som etableres, fx praksisstandarden om at dele sin historie og sine erfaringer som går på tværs af NA møderne, sponsorordningen og ved at lave service, bidrager på forskellige måder til at deltagerne forbindelse til NA fællesskabet styrkes og vedligeholdes. Gennem deltagerens praktiske engagement i trinarbejdet, sponsorordningen, mødedeltagelsen og servicearbejdet sker der en personlig tilegnelse af NA programmets forskelligartede standarder. Men samtidig etableres der en grænse for de mulige fortolkninger eller udlægninger af programmet, idet den personlige tilegnelse reguleres eller modificeres gennem deltagerens indlejring i fællesskabet, hvilket jeg bl.a. eksemplificerede i afsnittet omkring praksisstandarden om "no cross-talk".

DEL IV

**OPSAMLING, PERSPEKTIVERING &
AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER**

CENTRALE TEMAER & VIDERE PERSPEKTIVER

I de følgende afsnit vil jeg kort fremanalysere nogle af de overordnede tematiske tråde, som løber på tværs af opgavens foregående analyser, og som jeg finder særligt interessante.

AFHÆNGIGHED SOM FORVRÆNGET SELVFORHOLD

Som påpeget i opgavens indledning, så sætter afhængighedsproblematikker spørgsmålstegn ved den afhængiges status som kompetent subjekt – forstået som en fri og ansvarlig person, der kan mestre sit liv (Houborg Pedersen, 2006a). I NA adresseres denne aktørproblematik gennem etableringen af en forståelse af afhængighed som en kronisk sygdom med fysiske, psykiske og åndelige aspekter. I NA muliggør sygdomsforståelsen etableringen af en skillelinje ift. hvornår den afhængige person kan genkendes som et kompetent subjekt, hvilket sker via distinktionen mellem den aktive addict og addicten i bedring. Hvor den aktive addict antages at være på vej mod *vanvid, institutioner og død* (NA, L.05: 22), så er addicten i bedring karakteriseret ved en anden stræben eller rettedhed, der karakteriseres som værende baseret på *frihed, skabende handlinger og velvilje* (NA, L.05: 27). Så længe den afhængige stadig lever i aktiv afhængighed, så ophæves den afhængiges status som kompetent subjekt. I modsætning til dette, så fremstilles addicten i bedring netop som et kompetent subjekt, som på forskellige måder aktivt forholder sig til og håndterer afhængigheden som et grundvilkår.

I mine analyser af sygdomsforståelsen af afhængighed i NA i opgavens anden del, har jeg argumenteret for, at denne sygdomsforståelse i højere grad udgør en prototypisk beskrivelse af, hvad der karakteriserer den aktive addicts subjektivitet, end en egentlig videnskabelig teori om stofafhængighed. I NA handler sygdommen addiction om mere end bare stofbrug – sygdommen synes i bredere forstand at manifestere sig som en særlig værensform og som et forvrænget selvforhold, der både kommer til udtryk i den afhængiges forhold til stoffet, til sig selv, og til andre personer, og som gør det vanskeligt for den afhængige at mestre sit liv, så længe vedkommende lever i aktiv afhængighed. NAs forståelse af afhængighed synes altså at forskyde spørgsmålet om den afhængiges status som kompetent subjekt fra et snævert fokus på *selvkontrol* til et bredere fokus på *selvforhold og livsførelse*.

RECOVERY – KULTIVERINGEN AF LIVSFØRELSE

Når sygdommen addiction anskues som en kronisk sygdom i NA, så etableres afhængigheden som et grundvilkår for addicten, hvilket rejser et grundlæggende spørgsmål om, hvordan man kan *lære at leve med denne sygdom*. Når man ser nærmere på de standarder, som etableres i NA, så konstitueres der gennem disse standarder en række særlige iagttagelsesmåder, vidensformer, praksisser og teknikker, der muliggør at addicten kan transformere sit forhold til sig selv og sin omverden gennem en stadig *kultivering af livsførelsen*. Denne kultiveringsproces sker særligt igennem arbejdet med 12-trinsprogrammet og igennem forskellige former for deltagelse i NA fællesskabet.

Med inspiration fra Blackman (2012), Foucault (2000c, 2004a, 2004b) og Mol (2008a), så kan man sige at den subjektforståelse, som fremstilles igennem NAs forskelligartede standarder, implicerer en decentrering af subjektet, idet subjektets påvirkelighed og semipermeable karakter understreges. Addicten i NA er et subjekt, som konstant gennemstrømmes af forskellige indre og ydre kræfter og tilskyndelser, hvilket skaber et fokus på, hvordan det afhængige subjekt kan håndtere og balancere disse påvirkninger via sin livsførelse. Denne balance afhænger nemlig ikke kun af en centreret kontrol og en stærk vilje, men handler i højere grad om en distribueret koordinering både indenfor og udenfor huden, og om en kultivering af en generel opmærksomhed på, hvordan man i samarbejde med andre kan håndtere disse forskelligartede påvirkninger (Mol, 2008a: 34). Dette giver en analytisk opmærksomhed på, at NAs fremstilling af recovery kan forstås som en omsorgslogik: "Caring ... is a matter of attending to the balance inside, and the flows between, a fragile body and its intricate surroundings." (Mol, 2008a: 34). Min fremskrivning af en denne omsorgslogik i relation til NAs forståelse af recovery er tæt forbundet til forståelsen af afhængighed som en kronisk, fremadskridende sygdom, der kræver vedvarende håndtering (NA, L.05: 16). Sygdommen addiction er uforudsigelig, og derfor handler håndteringen af denne om at handle uden at forsøge at kontrollere, om at være vedholdende i sine bestræbelser på denne håndtering, og om at give slip på det, man ikke kan kontrollere (Mol, 2008a: 32), hvilket også til stadighed understreges i NA gennem recitationen af sindsrosbønnen⁵¹ på møder.

Der er særligt 2 praksisstandarder i NA, som fremstår som centrale ift. den forståelse af recovery, som fremstilles i relation til sygdomsforståelsen i NA. De synes nemlig at fungere som *obligatoriske passagepunkter*, der etablerer selve mulighedsbetingelserne for recovery. For det

⁵¹ Se bilag 2 for bønnens ordlyd.

første er der *afholdenheden fra at bruge stoffer*, som i NA anskues som nødvendig for at bremse sygdommens udvikling. Men denne praksisstandard om afholdenhed, som jeg udfoldede i afsnittet omkring den rene krop, udgør kun begyndelsen af det arbejde og den forandringsproces, som deltagelsen i NA er rettet mod at facilitere. Den forståelse af recovery, som fremstilles i NA, kræver et mere omfattende arbejde med den afhængiges selvforhold og livsførelse, hvilket bliver muligt i kraft af *den dobbelte overgivelse* – indrømmelsen af magtesløsheden og overgivelsen til en højere magt, som konstitueres som det andet obligatoriske passagepunkt i NA. Ud fra en syntese af perspektiverne på overgivelsen fra Bateson (1972), Nissen (2010b) og Foucault (2000c), så kan man sige, at det er *gennem denne overgivelse, at der skabes en åbning af selvforholdet, som muliggør forandring*. Samtidig dannes der en særlig forbindelse til og forpligtelse over for NA som fællesskab, hvormed den afhængige konstitueres som *deltager* i NA fællesskabet. Dette deltagelsesforhold synes at være af central betydning, da det er *gennem deltagelsen*, at den afhængige kan begynde sin aktive tilegnelse af de forskelligartede standarder, som findes i NA programmet, for herefter reflektivt at anvende dem som retningslinjer for deres samlede livsførelse på tværs af forskellige deltagelsesammenhænge og kontekster. Den særlige form for praktiseret refleksivitet og selvomsorg, som NA programmet lægger op til, er nemlig indlejret i forskellige former for sociale praksisser i NA, hvilket jeg udfoldede i opgavens tredje del. Denne indlejring i sociale praksisser synes særlig væsentligt, fordi sygdommen addiction antages at gøre den afhængige særlig sårbar ift. selvbedrag, og derfor bliver den andens blik desto mere betydningsfuldt, da det kun er gennem den anden, at den afhængige kan få øje på sig selv. Recovery, forstået som en kultivering af selvforholdet og livsførelsen, er altså i høj grad en social og gensidig aktivitet, hvor deltagerne i NA subjektiverer sig selv og hinanden, hvilket medieres at NAs forskellige standarder, der organiserer de relationer og aktiviteter, som deltagelsen i NA lægger op til. Den afhængiges genkomst som et kompetent subjekt – som en addict i bedring – er altså funderet i fremkomsten af et fællesskab (jf. Cornett, 2003: 86), og dette fællesskab konstitueres i kraft af den dobbelte overgivelse, hvorfor denne praksisstandard fremstår som særligt betydningsfuld ift. spørgsmålet om, hvordan de standarder der findes i NA kan medvirke til dannelse af deltagernes subjektivitet.

TILBLIVELSER – DANNELSEN AF STANDARDER & SUBJEKTIVITET

I opgavens analyser har jeg vist, hvordan NAs forskelligartede standarder er impliceret i dannelsen af særlige magtforhold, men jeg har samtidig også vist, hvordan der fortløbende sker en pragmatisk, reflektiv håndtering af standarderne, når disse standarder anvendes af

deltagerne i NA. Denne dobbelte analytiske opmærksomhed afspejler min bestræbelse på at fremstille en syntese mellem de to rammefortællinger i forskningsfeltet, som havde en tendens til primært at få øje på enten praktiseret pragmatik eller magt og undertrykkelse, og ved at bruge standarder som analysestrategisk begreb, fastholdt jeg blikket på begge disse dimensioner. Opgavens analyser peger også i retning af et mere generelt tema om, hvordan standarder både bidrager til at konstituere bestemte deltagelsesforhold og afgrænse subjektets handlemuligheder, og hvordan subjektet samtidig aktivt anvender, bearbejder og potentielt transformerer standarderne, og bruger dem til at skabe nye handlemuligheder og udvikle nye måder at leve på. Hermed skaber opgavens analyser en opmærksomhed på de gensidige tilblivelsesprocesser, som udfolder sig i interaktionerne mellem subjekter og standarder:

“Rather than a *passive* act of being disempowered, we want to construe the activity of working with standards as an *active act of allowing oneself to be transformed while at the same time transforming the standard.*” (Timmermans & Berg, 2003: 73)

Denne opgaves analyser peger dermed på, hvordan deltagernes praktiske anvendelse af NAs standarder indeholder et skabende og kreativt moment eller potentiale, hvilket eksemplificeres i nedenstående citat, hvor Morten fortæller om, hvordan han i samarbejde med sin sponsor opfinder nye strategier eller teknikker ift. hvordan han kan arbejde med 12-trinsprogrammet:

”Jeg har lavet sådan en lille en med min sponsor med at jeg har lavet sådan en lille dåse, hvor de der 5 værste defekter de er i. Den skal man eddermame passe på med at åbne, for de hopper op [griner], men så hver morgen så skal jeg åbne og så tage en op, i 90 dage, for at skærpe min opmærksomhed på det. Og det virker faktisk i forhold til at jeg er meget meget mere opmærksom. (...) Så det gør jeg lige nu og det skal jeg gøre de næste 90 dage. Han er skide cool min sponsor, fordi han har sådan nogle fede ting sådan lidt ved siden af tingene, jeg kan bruge. Så det virker.” (Morten, S.03, 31 min.)

I ovenstående citat kan vi se et eksempel på, hvordan der foregår en *'standard-tinkering'* i den personlige tilegnelse af NAs standarder, idet deltagerne modificerer NAs standarder, når de integrerer dem i deres egen hverdag (jf. Timmermans & Berg, 76). Morten og sponsoren piller ved NAs standarder – de roder med dem og finder på nogle *”fede ting sådan lidt ved siden af tingene. Så det virker”*. Her påpeger Morten netop, hvordan der sker *gensidige transformationer* af både subjekter og standarder via subjektets praktiske anvendelse af standarderne i 12-trinsprogrammet. Og når Morten deler sine personlige erfaringer omkring arbejdet med programmet i sin speak, som så optages og efterfølgende bliver gjort tilgængelig på NAs hjemmeside, så objektiveres disse *'roderier'* med standarderne som nye potentielle standarder

for, hvordan andre deltagere i NA kan arbejde med programmet, hvilket understreger den konstante konstruktion og rekonstruktion af både de kollektive betydninger og personlige meninger, som finder sted i NA fællesskabet (jf. Valsiner, 1997: 301; Nissen, 2012a: 113). Dette skaber også en mere generel opmærksomhed på, hvordan deltagernes tilegnelse og anvendelse af NAs standarder medieres af deltagernes subjektive forudsætninger, af de muligheder for forhandling, som bl.a. finder sted sammen med andre addicts i NA fællesskabet, og af de objektive betingelser, som i bredere forstand sætter rammerne for deltagernes daglige livsførelse.

VIDERE PERSPEKTIVER

I denne korte perspektivering udfoldes det, hvordan denne opgave lægger op til videre udforskninger, og nogle af opgavens blinde vinkler udfoldes i relation til disse opmærksomheder.

For det første ville det være interessant at undersøge de enkelte deltagernes konkrete arbejde med NA programmet nærmere, fx ud fra et fokus på, *hvilke former for individualiseringer der finder sted i arbejdet med 12-trinsprogrammet og i anvendelsen af NAs standarder*. Opgavens analyser peger netop på, at det kunne være relevant at undersøge den *standard-tinkering*, som sted i arbejdet med 12-trinsprogrammet (jf. Timmermans & Berg, 76). *Hvordan modificerer deltagerne NA fællesskabets standarder for at gøre dem anvendelige i deres egen hverdag? Hvor bliver det vanskeligt eller særligt problematisk at arbejde med programmet?* I forlængelse af dette spørgsmål kunne man også fokusere mere på reelle brudflader eller knopskydninger - det som Middleton & Brown (2005: 165) kalder *articulation work*, hvor deltagerne udvikler ikke-standardiserede måder at anvende NAs standarder på, og hermed danner helt nye standarder. *Og hvad er det så for nogle standarder, man har med at gøre? Og hvad er de mulige effekter af disse?* Disse spørgsmål kunne både studeres ud fra fokus på de individuelle deltageres anvendelse af programmet eller ved at studere fortolkningen og forhandlingen af NAs standarder på tværs af forskellige NA grupper, med et blik for de forskelle, som potentielt findes på tværs af disse grupper. En sådan undersøgelse ville også muliggøre en større kontekstualisering af standardernes indlejring og anvendelse i deltagernes hverdagsliv. I den forbindelse kunne det være interessant at følge nogle deltagere igennem længere tid, for herigennem at undersøge, hvordan disse personer udvikler deres deltagelse i NA over tid (eller om de forlader NA), samt hvilke effekter denne deltagelse har ift. deres samlede livsførelse.

For det andet ville det være interessant at se nærmere på betydningen af fællesskabet og de forskellige former for subjektivering, som er på spil i NA. I opgavens afsnit omkring mødedeltagelsen i NA pegede jeg på, hvordan den materielle, diskursive og affektive konstituering af NA mødet synes at rumme et særligt potentiale i forhold til dannelse af subjektivitet og produktion af håb. I analysen af mødet som affektivt rum trådte kroppen også frem på en særlig måde igennem Jacks beskrivelse af, hvordan møderne fremkalde nogle effekter, som mindede om de effekter, han havde oplevet med stofferne. Her træder kroppen frem som relevant videre analytisk opmærksomhed, hvilket kunne kobles til en bredere opmærksomhed på nydelse. Denne analytiske opmærksomhed kunne være interessant at forfølge yderligere, fordi der synes at være en tendens til, at lige så snart ordet 'stofbrug' kobles med ordet 'afhængighed', så træder spørgsmål omkring nydelse i baggrunden, mens magtforholdet og underkastelsen træder i forgrunden. *Men hvad med nydelsen? Hvordan kan vi arbejde med kroppen og nydelsen teoretisk? Og hvordan forholder deltagerne i NA sig til dette spørgsmål om krop og nydelse? På hvilke måder kan deltagelsen i NA fællesskabet medvirke til at der sker en kultivering af nydelsesformer?*

En indvending mod analyserne i denne opgave kunne være, at jeg ikke forholder mig eksplicit kritisk eller direkte problematiserende over for NAs tilgang til afhængighed. Jeg har peget på, hvordan sygdomsforståelsen af afhængighed er omstridt og omdiskuteret i det bredere forskningsfelt omkring afhængighedsproblematikker, men jeg har også valgt ikke at gå ind i disse bredere diskussioner. I overensstemmelse med opgavens praksisbaserede kritiske tilgang har jeg i stedet valgt at fokusere på en empirisk udforskning af NAs forståelse af afhængighed og særlige praktiske håndteringsformer. Et videre perspektiv kunne derfor være at undersøge, *hvordan mine analyser af NA kan forbindes til og indgå i de bredere diskussioner, som foregår i forskningsfeltet omkring afhængighed.* Det er særligt ift. disse diskussioner, at jeg tænker at min opgave kan bidrage ift. at fremhæve mere oversete aspekter ved NAs fællesskabsbaserede tilgang til håndtering af afhængighedsproblematikker.

En anden indvending kunne være, at jeg, pga. af karakteren af mit empiriske materiale, kun i begrænset omfang får fat i deltagerne konkrete arbejde med NAs standarder i opgavens analyser. Jeg har i denne opgave prioriteret at vise bredden i NAs forskellige praksisformer, for herigennem at vise, hvordan sygdomsforståelsen af afhængighed er indlejret i en større praktisk infrastruktur i NA. Det ville være interessant at udføre større empiriske undersøgelser af både trinarbejdet, sponsorordningen og mødedeltagelsen i NA. Det kunne fx være interessant at *udfolde, hvordan deltagerne konkret arbejder med NAs 12 trin ved at indsamle og analysere*

forskellige deltageres trindhæfter, suppleret med observationer af og interviews omkring den enkeltes trinarbejde.

Afslutningsvist finder jeg det også relevant at pege på, hvordan der også ligger en videre og noget større teoretisk udviklingsopgave i forlængelse af denne opgave, som handler om, hvordan man kan udvikle standarder som analysestrategisk begreb i relation til studier af dannelse af subjektivitet. Standardbegrebet synes at indeholde et særligt analytisk potentiale i forhold til at udvikle en mere tværdisciplinær tilgang til studiet af dannelse af subjektivitet, som kalder på videre empiriske udforskninger og teoretiske udredninger.

KONKLUSION

I denne opgave har jeg udforsket og analyseret etablering og regulering af standarder i NA, samt hvordan disse standarder kan medvirke til dannelse af deltagernes subjektivitet.

I opgavens første del præsenterede jeg opgavens metodologi. I overensstemmelse med opgavens kontekstualistiske rammeforståelse udviklede jeg opgavens analytiske greb med inspiration fra praksisregimeanalysen. Valget af dette analytiske greb var forbundet med min opmærksomhed på tilstedeværelsen af 2 overordnede rammefortællinger i forskningsfeltet, som syntes at afspejle nogle grundlæggende spændingsforhold i selve forskningsgenstanden, der indeholder en række modsætningsfyldte absolutter (jf. Sedgwick, 1993). For at håndtere dette spændingsforhold i forskningsgenstanden, formulerede jeg en praksisbaseret kritisk tilgang, som jeg operationaliserede via brugen af standarder som analysestrategisk begreb. I forlængelse af min bestræbelse på at fremstille en syntese af forskellige teoretiske perspektiver fra forskningsfeltets to rammefortællinger, valgte jeg at tildele opgavens empiriske materialer en fremtrædende plads i mine undersøgelser af, hvordan den praktiske etablering og regulering af standarder i NA er forbundet med dannelsen af særlige iagttagelsesmåder, vidensformer, praksisser/teknikker og forståelser af subjektivitet.

I opgavens anden del analyserede jeg hvordan afhængighed konstitueres som en særlig problematik i NA, med særligt fokus på iagttagelsesmåder og vidensformer. Jeg fandt, at sygdomsforståelsen i NA både fremstår som *absolut*, idet forståelsen af afhængighed som kronisk sygdom med både fysiske, psykiske og åndelige aspekter ikke er til forhandling.

Samtidig fandt jeg at sygdomsforståelsen også indeholder en grad af *fleksibilitet*, idet spørgsmålet om sygdommens oprindelse forbliver ubesvaret i NA litteraturen, hvilket muliggør sameksistensen af forskellige individuelle forståelser og fortolkninger af afhængighedens mulige årsager blandt deltagerne i NA fællesskabet. Jeg argumenterede også for, at NAs sygdomsforståelse i højere grad udgør en prototype på, hvad der karakteriserer en addicts subjektivitet eller selvforhold, end en samlet videnskabelig teori om afhængighed. Herefter viste jeg, hvordan NAs standard om 'den dobbelte overgivelse' eksemplificerer det paradoksale forhold, at det er den annullering af viljen, som finder sted i indrømmelsen af ens magtesløshed, som er den afgørende viljeshandling, der indlemmer den afhængige i NA fællesskabet. Dette skabte en opmærksomhed på betydningen af magtforhold ift. dannelsen af subjektivitet og selvforhold, og på hvordan både den individuelle deltager og fællesskabet konstitueres via disse magtforhold. I mine analyser af standarden omkring afholdenhed i NA påpegede jeg, hvordan denne standard fremstår som en absolut betingelse ift. at holde sygdommen addiction under kontrol. Men i mine analyser af den praktiske håndtering af denne standard, fandt jeg også, at denne standard er omdrejningspunkt for konkrete forhandlinger på både individuelt og kollektivt niveau pga. stoffers til tider tvetydige status som både medicin og gift.

I opgavens tredje del undersøgte jeg, hvordan afhængighed håndteres og gøres til genstand for intervention i NA ved at analysere udvalgte aspekter af trinarbejdet, sponsorordningen og mødedeltagelsen. I min udforskning af trinarbejdet pegede jeg bl.a. på, hvordan praksisstandarderne omkring læsning og skrivning synes at bidrage til dannelsen af en kontinuerlig selviagttagelse, hvor sygdomsforståelsen af afhængighed fungerer som den central optik. I analyserne af sponsorordningen pegede jeg på, hvordan sponsoren virker som vejviser ved at fungere som eksempel for sin sponsee ift. hvordan man konkret kan praktisere og leve NAs program. I den forbindelse fandt jeg, at cleanidealet i NA ikke kun omfatter kroppen, men også er koblet til et bredere spørgsmål om, hvordan man kan føre et liv baseret på NAs åndelige principper. I udforskningen af trinarbejdet og sponsorordningen pegede jeg også på, hvordan disse praksisser synes at bidrage til at udviklingen af en særlig form for praktiseret refleksivitet, der ikke kun er funderet i introspektion, men som også er indlejret i og medieret af forskellige former for sociale praksisser. I mine analyser af mødedeltagelsen pegede jeg endvidere på nogle mulige effekter ift. NAs praksisstandard om at dele sin historie og erfaringer med andre deltagere i NA. Jeg pegede bl.a. på, hvordan genfortællingen af ens personlige historie i fællesskabet kan have en række subjektiverende effekter, både på fortælleren og på tilhørerne, samt hvordan disse fortællinger kan bidrage til en håbsproduktion i fællesskabet. Et fællestræk ved NAs praksisser og teknikker er, at de alle indeholder en stærk betoning af fællesskabets

betydning for den enkeltes bedring, og at de hver især på forskellige måder bidrager til, at deltagerne styrker og vedligeholder deres forbindelse til NA fællesskabet. Deltagerens praktiske engagement i trinarbejdet, sponsorordningen, mødedeltagelsen og servicearbejdet faciliterer også en mere personlig tilegnelse af NA programmets standarder, samtidig med at den personlige tilegnelse reguleres eller modificeres gennem deltagelsen i NA fællesskabet, hvilket jeg bl.a. eksemplificerede i afsnittet omkring praksisstandarder om "no cross-talk".

I opgavens fjerde del fremhævede jeg nogle af de mere overordnede tematiske tråde i undersøgelsen. Jeg pegede på, hvordan NAs tilgang til afhængighedsproblematikker forskyder spørgsmålet om den afhængiges status som kompetent subjekt fra et snævert fokus på selvkontrol til et bredere fokus på selvforhold og livsførelse. Jeg fremhævede, hvordan NAs forståelse af afhængighed også implicerer en særlig forståelse af subjektet, og kobled disse forståelser til NAs fremstilling af recovery. I relation til dette fremhævede jeg, hvordan fællesskabet spiller en central rolle i den kultivering af livsførelsen, som finder sted gennem deltagelsen i NA. Jeg fremhævede også, hvordan deltagerens arbejde med NAs standarder både implicerer en etablering af særlige magtforhold og samtidig tilbyder en række nye handlemuligheder. Endelig påpegede jeg, hvordan der sker en gensidig transformation af både subjekter og standarder via subjektets praktiske anvendelse af standarder i 12-trinsprogrammet. Opgaven blev rundet af med en kort perspektivering, hvor jeg pegede på nogle af de videre undersøgelser, som denne opgave lægger op til.

LITTERATURLISTE

- Alexander, B.K. (2008): *The Globalization of Addiction. A study in the Poverty of the Spirit*. New York: Oxford University Press.
- Althusser, L. (1983): *Ideologi og ideologiske statsapparater*. Århus: GRUS: 6-65.
- Antze, P. (1976): The Role of Ideologies in Peer Psychotherapy Organizations: Some Theoretical Considerations and Three Case Studies. *Journal of Applied Behavioral Science*, 12: 323-346.
- Antze, P. (1987): Symbolic Action in Alcoholics Anonymous. In: Douglas, M. (ed): *Constructive Drinking. Perspectives on Drink from Anthropology*. Cambridge University Press: 149-181.
- Bailey, L. (2005): Control and desire: The issue of identity in popular discourses of addiction. *Addiction Research and Theory*, 13 (6): 535-543.
- Barad (2007): *Meeting the Universe Halfway. Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Duke University Press.
- Bateson, G. (1972): The Cybernetics of Self: A Theory of Alcoholism. I: *Steps to an Ecology of Mind*: 309-337. New York: Ballantine Books.
- Blackman, L. (2012): *Immaterial Bodies. Affect, Embodiment, Meditation*. Sage Publications.
- Bloch, A. & Jourdan, M. (2013): De indviede, de uindviede og de frafaldne – et kritisk blik på 12-trins behandling og anonyme fællesskaber. *STOF*, 21: 49-59.
- Bowker, G. & Star, S.L. (1999): *Sorting Things Out. Classification and Its Consequences*. Cambridge, Mass./London: The MIT Press.
- Brinkmann, S. (2008): *Identitet – Udfordringer i forbrugersamfundet*. Århus: Klim.
- Brinkmann, S. (2010a): Patologiseringsstesen: Diagnoser og patologier før og nu. I: Brinkmann, S. (red): *Det diagnosticerede liv – sygdom uden grænser*. Århus: Klim: 15-31.
- Brinkmann, S. (2010b): Patologiseringsformer: En kartografi over nutidens patologiseringsprocesser. I: Brinkmann, S. (red): *Det diagnosticerede liv – sygdom uden grænser*. Århus: Klim: 273-285.
- Brinkmann, S. (2013): *Kvalitativ udforskning af hverdagslivet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Brown, S. & Stenner, P. (2009): *Psychology without Foundations – History, Philosophy and Psychosocial Theory*. Sage Publications.
- Bruner, E. (1986): Experience and Its Expressions. In: Turner, V & Bruner, E. (Eds.): *The Anthropology of Experience*. University of Illinois Press. Urbana and Chicago: 3-32.
- Bruner, J. (1999): *Mening i handling*. Århus: Klim.

-
- Bruner, J. (2004): *At fortælle historier i juraen, i litteraturen og i livet*. København: Akademisk Forlag.
- Busch, L. (2011): *Standards – Recipes for Reality*. Cambridge, Mass./London: The MIT Press.
- Cain, C. (1991): Personal Stories: Identity Acquisition and Self-Understanding in Alcoholics Anonymous. *Ethos*, 19 (2): 210-253.
- Carr, E.S. (2011): *Scripting Addiction. The Politics of Therapeutic Talk and American Society*. Princeton University Press.
- Clark, D. (2003): Heidegger's Craving. Being-on-Schelling. In: Alexander, A. & Roberts, M. (eds): *High Culture. Reflections on Addiction and Modernity*. State University of New York Press: 95-131.
- Cornett, J. (2003): Fællesskabende. En problematisering af recovery-tænknings individualisering og et udkast til en community psykologisk socialpsykiatri. *Social Kritik*, 86: 83-89.
- Dahler-Larsen, P. (2005): Dokumenter som objektiveret social virkelighed. I: Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (red): *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter*. København: Hans Reitzels Forlag: 235-254.
- Davies, J.B. (1997): *The Myth of Addiction*. Harwood Academic Publishers.
- Dean, M. (2006): *Governmentality – Magt og styring i det moderne samfund*. Frederiksberg: Forlaget Sociologi.
- Derrida, J. (1981): Plato's Pharmacy. In: Johnson, B. (ed.), *Dissemination*. Chicago: University of Chicago Press: 61-171.
- Derrida, J. (2003): The Rhetoric of Drugs. In: Alexander, A. & Roberts, M. (eds): *High Culture. Reflections on Addiction and Modernity*. State University of New York Press: 19-43.
- Dossett, W. (2013): Addiction, spirituality and 12-step programmes. *International Social Work*, 56 (3): 369-383.
- Dreier, O. (1993): *Psykosocial behandling: En teori om et praksisområde*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Dreier, O. (1999): Personal Trajectories of Participation across Contexts of Social Practice. *Outlines: Critical Social Studies*, 1 (1): 5-32.
- Dreier, O. (2008): *Psychotherapy in everyday life*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Faubion, J. (2011): *An Anthropology of Ethics*. Cambridge: Cambridge University Press.

-
- Ferentzy, P., Skinner, W. & Antze, P. (2006): Rediscovering the Twelve Steps: Recent changes in Gamblers Anonymous. *Journal of Groups in Addiction & Recovery*, 1 (3/4): 59-74.
- Ferentzy, P., Skinner, W. & Antze, P. (2009): Gamblers Anonymous and the 12 steps: How an informal society has altered a recovery process in accordance with the special needs of problem gamblers. *Journal of Gambling Issues*, 23: 42-65.
- Ferentzy, P. & Turner, E. (2013): *The History of Problem Gambling. Temperance, Substance Abuse, Medicine and Metaphors*. New York: Springer Science+Business Media.
- Fiorentine, R. (1999): After Drug Treatment: Are 12-Step Programs Effective in Maintaining Abstinence? *American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 25 (1): 93-116.
- Fiorentine, R. & Hillhouse, M. P. (2000): Drug treatment and 12-step program participation. The additive effects of integrated recovery activities. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 19: 65-74.
- Flora, K., Ratopoulos, A. & Pontikes, T. (2010): A Look at the Evolution of the Self-Help Movement. *Journal of Groups in Addiction & Recovery*, 5: 214-225.
- Fogh Jensen, A. (2005): *Mellem ting. Foucaults filosofi*. Frederiksberg: DET lille FORLAG.
- Foucault, M. (1994): *Viljen til viden. Seksualitetens historie 1*. Frederiksberg: DET lille FORLAG.
- Foucault, M. (1995a): At skrive sig selv. I: Brügger, N., Eliassen, K.O. & Kristensen J.E. (red.). *Foucaults masker*. Forlaget Modtryk: 187-199.
- Foucault, M. (1995b): Tænkningen af det udenfor. I: Brügger, N., Eliassen, K.O. og Kristensen, J.E. (red.). *Foucaults masker*. Forlaget Modtryk: 47-66.
- Foucault, M. (2000a): The Ethics of the Concern of the Self as a Practice of Freedom. In: Rabinow, P. (ed.): *Essential Works of Foucault 1954-1984. Volume 1: Ethics, Subjectivity and Truth*. Penguin Books: 281-301.
- Foucault, M. (2000b): What is Enlightenment? In: Rabinow, P. (ed.): *Essential Works of Foucault 1954-1984. Volume 1: Ethics, Subjectivity and Truth*. Penguin Books: 303-319.
- Foucault, M. (2000c): The Hermeneutic of the Subject. In: Rabinow, P. (ed.): *Essential Works of Foucault 1954-1984. Volume 1: Ethics, Subjectivity and Truth*. Penguin Books: 93-106.
- Foucault, M. (2002): *Overvågning og straf – fængslets fødsel*. Frederiksberg: DET lille FORLAG.
- Foucault, M. (2004a): *Brugen af nydelserne. Seksualitetens historie 2*. Frederiksberg: DET lille FORLAG.
- Foucault, M. (2004b): *Omsorgen for sig selv. Seksualitetens historie 3*. Frederiksberg: DET lille FORLAG.

-
- Geertz, C. (1973): *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books Inc.
- Goffman, E. (1956): *The Presentation of Self in Everyday Life*. University of Edinburgh, Social Sciences Research Center, Monograph No. 2.
- Gomart, E. (2004): Surprised by Methadone: In Praise of Drug Substitution Treatment in a French Clinic. *Body and Society*, 10 (2-3): 85-110.
- Gomart, E. (2002): Towards generous constraints: freedom and coercion in a French addiction treatment. *Sociology of Health and Illness*, 24: 517-549.
- Greco, M. (2012): The Classification and nomenclature of 'medically unexplained symptoms': Conflict, performativity and critique. *Social Science & Medicine*, 75: 2362-2369.
- Hacking, I. (1999): *The Social Construction of What?* Harvard University Press.
- Hansen, T. (1998): *Den druknede svømmer – Minnesota Modellens paradokser og nogle menneskelige grundvilkår*. Psykologisk Institut, Århus Universitet.
- Henriques, J. (2010): The Vibrations of Affect and their Propagation on a Night Out on Kingston's Dancehall Scene. *Body & Society*, 16: 57-89.
- Holzkamp, K. (1985): Mennesket som subjekt for videnskabelig metodik. *Udgivet af Kommunistiske Studenter på Psykologi, Københavns Universitet*.
- Hook, D. (2001): Discourse, Knowledge, Materiality, History: Foucault and Discourse Analysis. *Theory & Psychology*, 11 (4): 521-546.
- Houborg Pedersen, E. (2006a): *Stofmisbrug, metadon, subjektivering – historiske og aktuelle fremstillinger af stofmisbrug*. Ph.d. afhandling, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.
- Houborg Pedersen, E. (2006b): Anordningsanalyse – netværk af aktører og genstande. I: Bjerg, O. & Villadsen, K. (red.) *Sociologiske metoder – fra teori til analyse i kvantitative og kvalitative studier*. Forlaget Samfundslitteratur.
- Humphreys, K. & Rappaport, J. (1994): Researching self-help/mutual aid groups and organizations: Many roads, one journey. *Applied & Preventive Psychology*, 3: 217-231.
- Humphreys, K. (2000): Community Narratives and Personal Stories in Alcoholics Anonymous. *Journal of Community Psychology*, 26 (5): 495-506.
- Humphreys, K. (2004): *Circles of Recovery – Self-Help Organizations for Addictions*. Cambridge University Press.
- Høgsbro, K. (1992): *Sociale problemer og selvorganiseret selvhjælp i Danmark*. Samfundslitteratur.

-
- Høgsbro, K. (2011): *Om humor: poststrukturalisme: og drenges tilblivelse (s (u) muligheder) i to 6. klasser*. Speciale, Institut for Psykologi, Københavns Universitet.
- Højrup, T. (2002): *Dannelsens Dialektik*. København: Museum Tusulanum: 593-612.
- Illouz, E. (2003): *Oprah Winfrey and the glamour of misery*. Columbia University Press.
- Illouz, E. (2007): *Cold Intimacies, the making of emotional capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Illouz, E. (2008): *Saving the Modern Soul: Therapy, emotions, and the culture of self-help*. University of California Press.
- Illouz, E. (2009): Emotions, Imagination and Consumption: A new research agenda. *Journal of Consumer Culture*, 9 (3): 377-413.
- Järvinen, M. (1998): *Det dårlige selskab – misbrug, behandling, omsorg*. Holte: Forlaget SocPol.
- Jensen, U. J. (1992): Humanistisk sundhedsforskning. Videnskabsteoretiske overvejelser. *Udkast*, 20: 113-131.
- Jensen, U. J. (1999): Categories in Activity Theory: Marx's Philosophy Just-in-time. In: Chaiklin, S., Hedegaard, M. & Jensen, U.J. (eds): *Activity Theory and Social Practice: Cultural-Historical Approaches*. Aarhus University Press: 79-99.
- Johannesen, N. (2010): Objektivitet til forhandling. I: Thorgård, K., Nissen, M. & Jensen, U. J.: *Viden, virkning og virke. Forslag til forståelser i sundhedspraksis*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag: 107-130.
- Jöhncke, S. (2007): *Treatment Trouble – On the Politics of Methadone and Anthropology*. Thesis, Department of Anthropology, University of Copenhagen.
- Keane, H. (2002): *What's Wrong with Addiction?* New York University Press.
- Keene, J. (2000): The limits of therapeutic models of substance misuse for policy and practice – a qualitative study of two agencies. *International Journal of Drug Policy*, 11: 337-349.
- Kelly, J.F. (2003): Self-help for substance-use disorders: History, effectiveness, knowledge gaps, and research opportunities. *Clinical Psychology Review*, 23: 639-663.
- Latour, B. (1999): *Pandora's Hope*. Harvard University Press.
- Latour, B. (2004): How to Talk About the Body? The Normative Dimension of Science Studies. *Body & Society*, 10 (1): 205-229.
- Latour, B. (2005): *Reassembling the social*. Oxford University Press.
- Lyons, T. (2005): *The Constitution of Entrepreneurial Subjects: The Alignment of Narcotics Anonymous and Neoliberalism*. Thesis, the Department of Sociology & Anthropology, Concordia University, Montreal, Canada.

-
- Mäkelä et al. (1996): *Alcoholics Anonymous as a mutual-help movement: a study in eight societies*. The University of Wisconsin Press.
- Malins, P. (2004): Machinic Assemblages: Deleuze, Guattari and an Ethico-Aesthetics of Drug Use. *Janus Head*, 7 (1): 84-104.
- Mankowski, E., Humphreys, K. & Moos, R. (2001): Individual and Contextual Predictors of Involvement in Twelve-Step Self-Help Groups After Substance Abuse Treatment. *American Journal of Community Psychology*, 29 (4): 537-563.
- Margolis, S. (2002): Addiction and the Ends of Desire. I: Redfield & Brodie (red.) *High Anxieties: Cultural Studies in Addiction*. University of California Press: 19-37.
- Mattingly, C. (1998). *Healing Dramas and Clinical Plots*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mattingly, C., Jensen, U. J. og Throop, C. J. (2009): Narrative, Self and Social Practice. I: Mattingly, C. og Jensen, U.J. (red): *Narrative, Self and social practice*. Philosophia: 5-36.
- May, C. (2001): Pathology, Identity and the Social Construction of Alcohol Dependence. *Sociology*, 35: 385-401.
- May, C. (2007): The clinical encounter and the problem of context. *Sociology*, 41: 29-45.
- Middleton, D. & Brown, S. (2005): *The Social Psychology of Experience. Studies in Remembering and Forgetting*. SAGE Publications.
- Mik-Meyer, N. (2005): Dokumenter i en interaktionistisk begrebsramme. I: Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (red): *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter*. København: Hans Reitzels Forlag: 193-214.
- Mol, A. (2002): *The body multiple: ontology in medical practice*. Duke University Press.
- Mol, A. (2006): Proving or Improving: On Health Care Research as a Form of Self-Reflection. *Qualitative Health Research*, 16: 405-414.
- Mol, A. (2008a): *The Logic of Care. Health and the problem of patient choice*. Routledge.
- Mol, A. (2008b): I eat an apple. On Theorizing Subjectivities. *Subjectivity*, 22: 28-37.
- Morgenstern, J., Labouvie, E., McCrady, B., Kahler, C. & Frey, R. (1997): Alcoholics Anonymous after Treatment: A study of Its Therapeutic Effects and Mechanism of Action. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 65 (5): 768-777.
- Myerhoff, B. (1978): *Number Our Days*. Touchstone, Simon & Schuster.
- Myerhoff, B. (1986): "Life Not Death in Venice": Its Second Life. In: Turner, V & Bruner, E. (eds.): *The Anthropology of Experience*. University of Illinois Press. Urbana and Chicago. 261-286.

-
- Mørck, L. L. & Nissen, M. (2001): Vilde forskningsprocesser. Kritik, metoder og læring i socialt arbejde. *Nordiske Udkast* (1): 33-60.
- Nissen, M. (2000): Forebyggelse, oplysning, misbrug – og det levende gode. *Nordiske Udkast*: 61-85.
- Nissen, M. (2002a): To Be *and* not to Be. *Outlines* (2): 39-60.
- Nissen, M. (2002b): Det kritiske subjekt. *Psyke & Logos* (1): 65-85.
- Nissen, M. (2003): Objective Subjectification: The Antimethod of Social Work, *Mind, Culture, and Activity* 10 (4): 332-349.
- Nissen, M. (2004a) Hellere urealistisk end nominalistisk. *Nordiske Udkast* (1): 27-43.
- Nissen, M. (2004b): Communities og interPELLerende fællesskaber. I: Berliner, P. (red). *Fællesskaber – en antologi om community psykologi*. København: Frydenlund Grafisk: 93-122.
- Nissen, M. (2005): The subjectivity of participation. Sketch of a theory. *Critical Psychology*, 15: 151-179.
- Nissen, M. (2008a): Objektivitet og subjektivering i socialt arbejde. *Nordiske Udkast* (1): 16-56.
- Nissen, M. (2008b): The Place of a Positive Critique in Contemporary Critical Psychology. *Outlines* (1): 49-66.
- Nissen, M. (2009): Objectification and Prototype. *Qualitative Research in Psychology* 6: 67-87.
- Nissen, M. (2010a): Anerkendelse og prekær objektivitet: Facts og fortællinger om hashafhængighed. I: Thorgård K., Nissen, M., Jensen, U. J. (red): *Viden, virkning og virke. Forslag til forståelser i sundhedspraksis*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag: 249-288.
- Nissen, M. (2010b): Det syge selv, fortællingen og overgivelsen. I: Brinkman, S. (red): *Det diagnosticerede liv. Sygdom uden grænser*. Aarhus: KLIM: 226-253.
- Nissen, M. (2012a): *The Subjectivity of Participation. Articulating Social Work Practice with Youth in Copenhagen*. London: Palgrave MacMillan.
- Nissen, M. (2012b): Writing drug cultures. *Culture & Psychology* 18 (2): 198-218.
- Nissen, M. (in prep): *Brugerdrevne standarder danner drevne brugere – en kulturhistorisk tilgang til subjektivitetens almengørelse*.
- Orford, J. (2001): *Excessive Appetites: A Psychological View on Addictions*. John Wiley & Sons, Ltd. 2nd edition.
- Pedersen, M. (2012): Triangulær validering. Samspillet mellem deltagerobservationer og kvalitative interviews. I: Pedersen, M. Klitmøller, J. & Nielsen, K. (red): *Deltagerobservation*.

-
- En metode til undersøgelse af psykologiske fænomener.* København: Hans Reitzels Forlag: 121-133.
- Peele, S. (1995): *Diseasing of America – How We Allowed Recovery Zealots and the Treatment Industry to Convince Us We Are Out of Control.* New York: Lexington Books.
- Pepper, S. C. (1942): *World Hypotheses.* University of California Press.
- Peyrot, M. (1985): Narcotics Anonymous: Its History, Structure, and Approach. *The International Journal of Addiction*, 20 (2): 1509-1522.
- Philp, M. (1979): Notes on the form of knowledge in social work. *The Sociological Review* 27: 83-112.
- Rafalovich, A. (1999): Keep coming back! Narcotics Anonymous narrative and recovering-addict identity. *Contemporary Drug Problems* 25: 131-157.
- Rappaport, J. (1993): Narrative Studies, Personal Stories, and Identity Transformation in the Mutual-Help Context. *Journal of Applied Behavioral Science* 29: 239-256.
- Rappaport, J. (1995): Empowerment Meets Narrative: Listening to Stories and Creating Settings. *American Journal of Community Psychology* 23 (5): 795-807.
- Recke, L. (2012): "Men det virker jo for nogen." Omvendelse gennem 12 trin som behandlingsstrategi for stofafhængige. Downloaded fra: <http://lieserecke.pbworks.com/w/file/52587576/de%2012%20trin%20som%20behandlingsstrategi%20-%20final.pdf>
- Recke, L. (2013): 'Det koster ikke noget at tilhøre NA-fællesskabet. Du er medlem, hvis du siger, du er.' *STOF* 21: 60-66.
- Reith, G. (2004): Consumption and its discontents: addiction, identity and the problems of freedom. *The British Journal of Sociology* 55 (2): 283-300.
- Rice, J. S. (1998): *A Disease of One's Own. Psycho-Therapy, Addiction, and the Emergence of Co-Dependency.* New Brunswick, N.J., USA: Transaction Publishers.
- Room, R. (1992): Healing ourselves and the planet: the emergence and nature of a generalized twelve-step consciousness. *Contemporary Drug Problems* 19 (4): 717-740.
- Rose, N. (1996): *Inventing Our Selves. Psychology, Power, and Personhood.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Rose, N. (1999a): *Governing the Soul. The Shaping of the Private Self.* London: Free Association Books. Second Edition.

-
- Rose, N. (1999b): *Powers of Freedom. Reframing Political Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rose, N. (2009): *Livets politik – biomedicin, magt og subjektivitet i det 21. århundrede*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Rønsbo, H. (2004): Fællesskaber i antropologien. I: Berliner, P. (red). *Fællesskaber – en antologi om community psykologi*. København: Frydenlund Grafisk: 37-51.
- Salby Olsen, P. (2011): *Sygdommens afhængighed! En kritisk, teoretisk diskussion af sygdomsmodellen for afhængighed*. Speciale, Institut for Psykologi, Københavns Universitet.
- Schull, N. D. (2005): Digital Gambling: The Coincidence of Desire and Design. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 597: 65-81.
- Schull, N. D. (2006): Machines, Medication, Modulation: Circuits of Dependency and Self-Care in Las Vegas. *Culture, Medicine and Psychiatry*, 30: 223-247.
- Sedgwick, E. (1993): *Tendencies*. Duke University Press.
- Sonne-Ragans, V. (2012): *Anvendt videnskabsteori – reflekteret teoribrug i videnskabelige opgaver*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Steffen, V. (1993). *Minnesota-modellen i Danmark - mellem tradition og fornyelse*. Holte (DK): SocPol.
- Steffen, V. (1996): *Erfaring, fællesskab og forandring. Minnesota-modellen og Anonyme Alkoholikere i Danmark*. Ph.d. afhandling, Institut for Antropologi, Københavns Universitet.
- Steffen, V. (1997): Life Stories and Shared Experience. *Social Science & Medicine* 45 (1): 99-111.
- Sundhedsstyrelsen (2012): *Narkotikasituationen i Danmark 2012*. København: Sundhedsstyrelsen.
- Swora, M. (2001): Narrating Community: The Creation of Social Structure in Alcoholics Anonymous Through the Performance of Autobiography. *Narrative Inquiry* 11 (2): 363-384.
- Timmermans, S. & Berg, M. (2003): *The Gold Standard. The Challenge of Evidence-based Medicine and Standardization in Health Care*. Philadelphia: Temple University Press.
- Timmermans, S. & Epstein, S. (2010): A World of Standards but not a Standard World: Towards a Sociology of Standards and Standardization. *The Annual Review of Sociology* 36: 69-89.
- Valsiner, J. (1997): *Culture and the Development of Children's Actions*. John Wiley & Sons.
- Valsiner, J. (1999): I Create You to Control Me. A Glimpse Into Basic Processes of Semiotic Mediation. *Human Development* 42: 26-30.

-
- Valverde, M. (1998): *Diseases of the Will: alcohol and the dilemmas of freedom*. Cambridge University Press.
- Valverde, M. & White-Mair, K. (1999): 'One Day at a Time' and Other Slogans for Everyday Life: the Ethical Practices of Alcoholics Anonymous." *Sociology* 33: 393-410.
- Valverde, M. (2002): Experience and Truth-Telling: Intoxicated Autobiographies and Ethical Subjectivity. *Outlines* (1): 3-18.
- Villadsen, K. (2004): *Det sociale arbejdes genealogi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Villadsen, K. (2006a): Forord til den danske udgave. I: Dean, M.: *Governmentality – Magt og styring i det moderne samfund*. Frederiksberg: Forlaget Sociologi.
- Villadsen, K. (2006b): Behandlingsdiskursens historie. Om det sociale behandlingsarbejdes dannelse og forandring. I: Egelund & Jacobsen (red): *Behandling i socialt arbejde. Begreb og praksis*. København: Hans Reitzels Forlag: 29-48.
- White, M. (1997): Challenging the Culture of Consumption. Rites of passage and communities of acknowledgement. In: Raven, M. (ed.): *New Perspectives on Addiction*. Adelaide, AU: Dulwich Center.
- White, M. (2006a): *Narrativ teori*. København: Hans Reitzels Forlag.
- White, M. (2006b): *Narrativ praksis*. København: Hans Reitzels Forlag.
- White, M. (2008): *Kort over narrative landskaber*. København: Hans Reitzels Forlag.
- White, W. (2011): *Narcotics Anonymous and the Pharmacotherapeutic Treatment of Opioid Addiction in the United States*. The Philadelphia Department of Behavioral Health and Intellectual Disability Services and the Great Lakes Addiction Technology Transfer Center.
- Winsløw, J. (1984): *Narreskibet. En rejse i stofmisbrugerens selskab fra centrum til periferi i det danske samfund*. Holte: SocPol.
- Zittoun, T., Duveen, G., Gillespie, A., Ivinson, G. & Psaltis, C. (2003): The Use of Symbolic Resources in Developmental Transitions. *Culture & Psychology* 9: 415-448.

BILAG 1: KATALOG OVER OPGAVERNS EMPIRISKE MATERIALE

NA LITTERATUR

HENVISNINGS- KODE	KILDE	FORMAT
L.01	NA (1993): <i>It Works – How and Why</i> . Narcotics Anonymous World Services Inc. Chatsworth California	Bog
L.02	NA (1997): <i>The Group Booklet. Revised</i> . Narcotics Anonymous World Services Inc. http://www.na.org/admin/include/spaw2/uploads/pdf/litfiles/us_english/Booklet/Group%20Booklet.pdf	Håndbog
L.03	NA (1998): <i>Narcotics Anonymous Step Working Guide</i> . Narcotics Anonymous World Services Inc. http://lascna.org/sites/default/files/lit/na-step-working-guide.pdf	Håndbog
L.04	NA (2004): <i>Sponsorship</i> . Narcotics Anonymous World Services Inc.	Håndbog
L.05	NA (2005): <i>En introduktionsguide til Narcotics Anonymous</i> . Narcotics Anonymous World Services Inc. Chatsworth California	Hæfte
L.06	NA (2007): <i>Public Relations Handbook</i> . Narcotics Anonymous World Services Inc. Chatsworth California	Håndbog
L.07	NA (2008): <i>Narcotics Anonymous (Basic Text)</i> . Narcotics Anonymous World Services, Inc. Sixth edition.	Bog
L.08	NA (2010): <i>In times of Illness</i> . Narcotics Anonymous World Services Inc. http://www.na.org/admin/include/spaw2/uploads/pdf/litfiles/us_english/Booklet/In%20Times%20of%20Illness.pdf	Håndbog
L.09	NA (2012a): <i>Information about NA</i> . Narcotics Anonymous World Services, Inc. http://www.na.org/admin/include/spaw2/uploads/pdf/PR/Information_about_NA.pdf	Folder
L.10	NA (2012b): <i>Living Clean. The Journey Continues</i> . Narcotics Anonymous World Services Inc.	Bog
L.11	NA (2007): <i>NA Groups and Medication</i> . NA World Services http://www.na.org/admin/include/spaw2/uploads/pdf/servicemat/Dec2011_NA_Groups_and_Medication.pdf	Folder
L.12	NA (2012): <i>Narcotics Anonymous - A Resource In Your Community</i> . Narcotics Anonymous World Services Inc. http://www.na.org/admin/include/spaw2/uploads/pdf/litfiles/us_english/Booklet/NA%20Resource%20in%20Your%20Community.pdf	Folder
L.13	NA (1986): NA White Booklet. Narcotics Anonymous World Services Inc.	Hæfte

	http://www.na.org/admin/include/spaw2/uploads/pdf/litfiles/us_english/Booklet/NA%20White%20Booklet.pdf	
L.14	NA (2012): <i>Narcotics Anonymous 2011 Membership Survey</i> . Narcotics Anonymous World Services Inc. http://www.na.org/admin/include/spaw2/uploads/pdf/PR/NA_Membership_Survey.pdf	Folder
L.15	NA (1991): <i>Twelve Concepts for NA Service</i> . Narcotics Anonymous World Services Inc. http://www.na.org/admin/include/spaw2/uploads/pdf/litfiles/us_english/booklet/Twelve%20Concepts.pdf	Hæfte

Når der henvises til NAs publicerede litteratur, så opbygges referencen på følgende måde (NA, henvisningskode: sidetal) – fx ser en henvisning til Basic Text side 20 ud på følgende måde: (NA, L.07: 20)

Jeg har ikke medtaget litteratur, som primært omhandler de organisatoriske aspekter af NA, da dette ikke ligger inden for opgavens sigte. Men der findes en lang række arbejdsrapporter, mødereferater og lignende fra 2004-2013 på NAs danske hjemmeside, hvis andre skulle blive fristet til at anlægge en sådan forskningsmæssig vinkel på NA.

SPEAKS

De anvendte speaks findes på følgende hjemmeside: <http://www.naspeaker.dk/>

Der er også lagt direkte links ind til de enkelte speaks – se nedenstående.

Hvor andet ikke er angivet, er nedenstående speaks på dansk.

HENVISNINGS- KODE (Speak/nr.)	Speakernavn – årstal	Link:
S.01	Keld & Anne Grete – 1996	http://www.naspeaker.dk/speak_dk/keld_annegrethe_kokna3_1996.mp3
S.02	Steff B. – 2012	http://www.naspeaker.dk/speak_dk/Steff%20B%20-%20Speak%20-%20Grib%20Nuet,%20Silkeborg%20-%202021-02-2012.mp3
S.03	Morten S. – 2012	http://www.naspeaker.dk/speak_dk/Morten%20S%20How%20and%20Why%20gruppen%2018.06.12.mp3
S.04	Thomas B. – 2011	http://www.naspeaker.dk/speak_dk/Thomas%20B%20Speak%20Thisted%2030.03.2011.mp3
S.05	Peter – 2011	http://www.naspeaker.dk/speak_dk/Peter%20Speak%20how%20and%20why%20gruppen17-01-2011.mp3
S.06	Jack – 2011	http://www.naspeaker.dk/speak_dk/Jack-

		Nokna2011.MP3
S.07	John – 2009	http://www.naspeaker.dk/speak_dk/John%20Loerdagsmoedets%201%20aars%20foedselsdag%20d.%201.04.2009.mp3
S.08	Mette H. – 2010	http://www.naspeaker.dk/speak_dk/abningsspeak%20Mette%20Aalborg%20konvent.mp3
S.09	Jens, Carsten & Gert – 2010	http://www.naspeaker.dk/speak_dk/afslutningsspeak%20Esbjerg%20jens,%20Carsten%20og%20gert%2007%20feb%202010.mp3
S.10	Simon (engelsk) – 2009	http://www.naspeaker.dk/Speaker/Hovedspeak%20simon%20England%20esbjerg%20konvent%2009.mp3
S.11	Simon (engelsk) – 2009	http://www.naspeaker.dk/Speaker/workshop%20simon%20england%20esbjerg%20konvent.mp3
S.12	Thomas B. – 2010	http://www.naspeaker.dk/speak_dk/Thomas%20B%20How%20and%20Why%20Gruppen%2020-12-2010.mp3

Disse speaks er ikke transskriberet, men er gennemlyttet, nogle flere gange, og der er taget notater undervejs; kun de udvalgte passager, som er med i opgaven er direkte transskriberet. Derfor henviser jeg til tidspunktet i optagelsen i stedet for til sidetal, og der henvises til nærmeste hele minuttal.

Når jeg henviser til speaks, så opbygges referencen altså på følgende måde: (Speakernavn, henvisningskode: tidspunkt). Fx ser en henvisning til citat fra Anne Gretes speak 37 minutter inde i optagelsen ud på følgende måde: (Anne Grete, S.01: 37 min.)

INTERVIEWS & DELTAGEROBSERVATIONER

De interviews og deltagerobservationer, som blev foretaget i opgavens indledende faser inddrages kun i meget begrænset omfang, og derfor har jeg valgt ikke at vedlægge hverken interviews eller feltnoter, bl.a. ud fra hensynet til anonymitet, og fordi de primært har tjent til min indledende orientering i feltet.

BILAG 2: NAs TRIN OG TRADITIONER

NARCOTICS ANONYMOUS 12 TRIN

1. Vi indrømmede, at vi var magtesløse overfor vores addiction, og at vores liv var blevet uhåndterbart.
2. Vi kom til at tro på, at en Magt større end os selv kunne genskabe vores tilregnelighed.
3. Vi tog en beslutning om at lægge vores liv over til omsorgen fra Gud, *som vi opfattede Ham*.
4. Vi lavede en søgende og frygtløs moralsk status over os selv.
5. Vi indrømmede for Gud, os selv og et andet menneske, vore fejls sande natur.
6. Vi var fuldstændig parate til at lade Gud fjerne alle disse karakterdefekter.
7. Vi bad ham ydmygt om at fjerne alle disse karakterdefekter.
8. Vi lavede en liste over alle de mennesker, vi havde gjort fortræd og blev villige til at gøre afbigt overfor dem alle.
9. Vi gjorde direkte afbigt overfor disse mennesker, hvor det var muligt, undtagen når dette ville skade dem eller andre.
10. Vi fortsatte med at gøre personlig status og når vi fejlede, indrømmede vi det straks.
11. Vi søgte gennem bøn og meditation at forbedre vores bevidste kontakt med Gud, *som vi opfattede Ham*, idet vi bad kun om kendskab til Hans vilje med os og om styrken til at udføre den.
12. Da vi havde haft en åndelig opvågnen som resultat af disse trin, forsøgte vi at bringe dette budskab til addicts og at praktisere disse principper i alt, hvad vi foretog os.

(NA, L.05)

NARCOTICS ANONYMOUS 12 TRADITIONER

1. Vores fælles velfærd bør komme først, personlig bedring afhænger af NA-sammenhold.
2. Angående vores gruppes formål er der kun én ultimativ autoritet – en kærlig Gud, som Han måtte udtrykke sig i vores gruppesamvittighed. Vore ledere er blot betroede tjenere. De bestemmer ikke.
3. Den eneste forudsætning for medlemskab er et ønske om at stoppe med at bruge.
4. Hver gruppe skal være selvstyrende, undtagen i sager der berører andre grupper eller NA som helhed.

5. Hver gruppe har kun ét hovedformål – at bringe budskabet til den addict, der stadig lider.
6. En NA-gruppe bør aldrig anbefale, finansiere eller låne NA-navnet ud til nogen som helst beslægtet facilitet eller udenforstående foretagende, for at problemer med penge, ejendom eller prestige ikke skal aflede os fra vores hovedformål.
7. Enhver NA-gruppe bør være fuldstændig selvforsynende og afslå bidrag udefra.
8. Narcotics Anonymous skal altid forblive ikke-professionelt, men vore servicecentre kan beskæftige særlig arbejdskraft.
9. NA som sådan bør aldrig organiseres, men vi kan nedsætte serviceorganer eller komitéer, direkte ansvarlige overfor dem, de tjener.
10. Narcotics Anonymous har ingen holdning til udenforstående spørgsmål. NAs navn bør derfor aldrig inddrages i offentlige kontroverser.
11. Vores forhold til offentligheden er baseret på tiltrækning frem for agitation. Vi er nødt til altid at bevare personlig anonymitet, når det drejer sig om presse, radio og film.
12. Anonymitet er det åndelige grundlag for alle vore Traditioner, som altid minder os om at sætte principper før personligheder.

(NA, L.05)

SINDSROSBØNNEN:

“God, grant me the serenity / to accept the things I cannot change, / the courage to change the things I can, / and the wisdom to know the difference.” (NA, L.13)
